

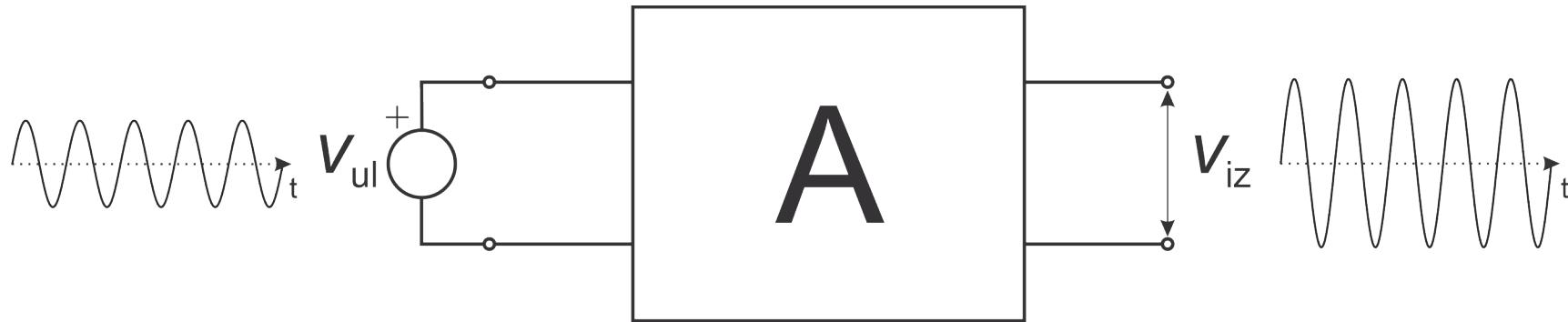

Bipolarni tranzistor

Marko Dimitrijević

Koncept pojačavača

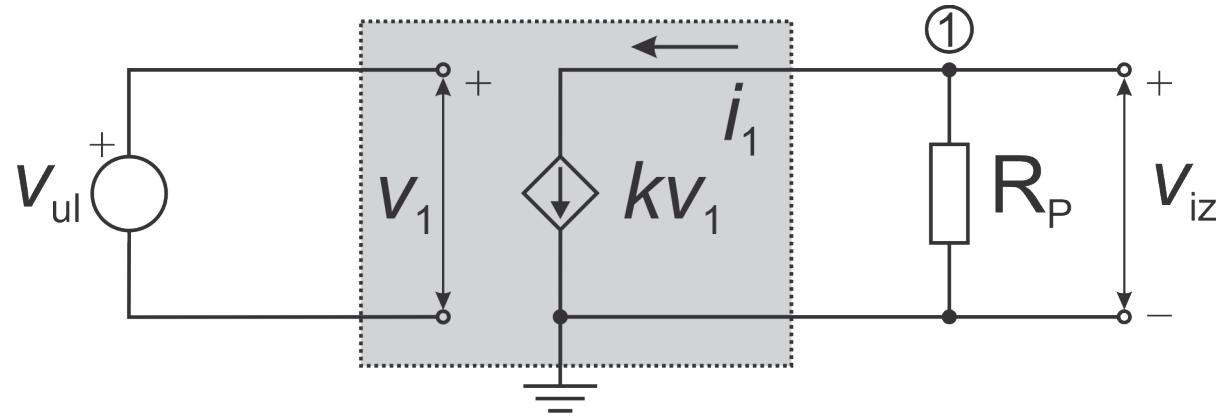
- Pojačavač je četvoropol koji pojačava snagu signala (napon, struju).

$$v_{iz}(t) = A \cdot v_{ul}(t)$$

Koncept pojačavača

- Pojačavač se može realizovati pomoću kontrolisanog izvora.

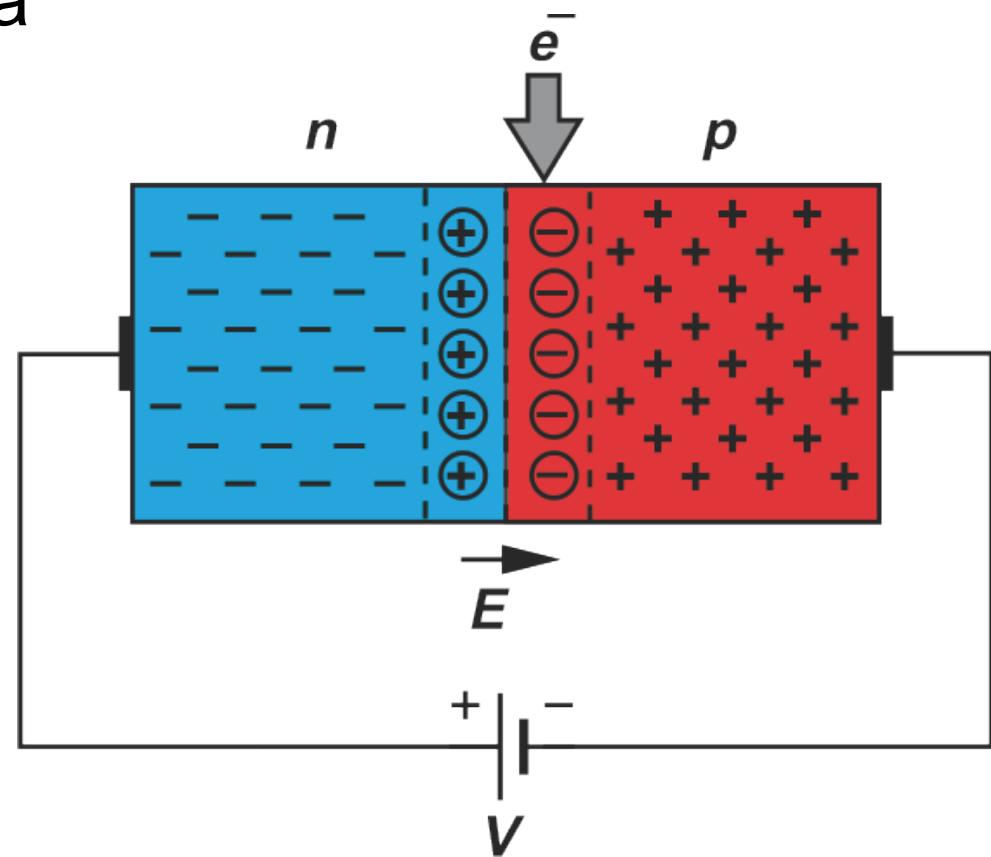

$$\frac{V_{iz}}{R_P} + kV_1 = 0, \quad V_1 = V_{ul}$$
$$V_{iz} = -k \cdot V_{ul} \cdot R_P$$

Bipolarni tranzistor - principi

1. Injekcija slobodnih naelektrisanja

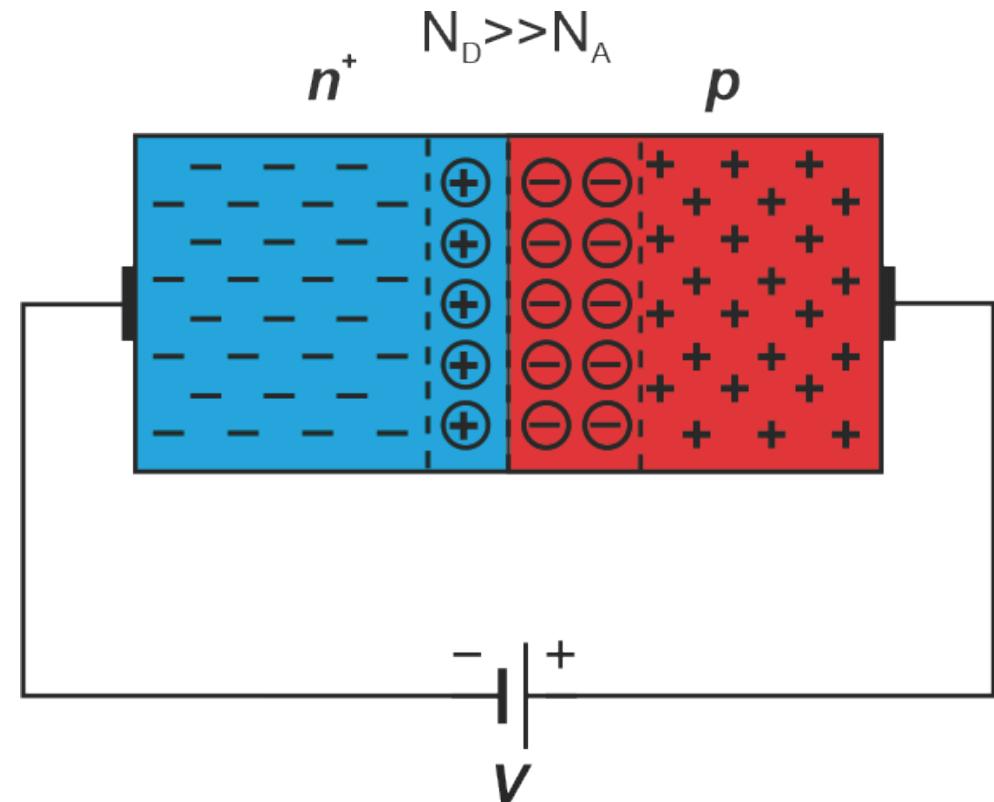
- Inverzno polarisani PN spoj se ponaša kao prekid u kolu, zbog rekonbinacije broj slobodnih naelektrisanja je mal.
- Slobodna naelektrisanja koja su ubaćena u osiromašenu oblast se mogu kretati pod uticajem električnog polja i čine struju drifta.

Bipolarni tranzistor - principi

2. Asimetrično dopiranje

- Ukoliko je koncentracija dopanata različita u P i N oblasti, PN spoj je **asimetrično dopiran**. Koncentracije elektrona i šupljina će biti različite.
- Kod direktno polarisanog asimetričnog PN spoja, **većinski nosioci oblasti koja je dopirana većom koncentracijom** (na datom primeru, **elektroni**) će imati veći doprinos struji drifta.

Bipolarni tranzistor

- Tranzistor je poluprovodnička komponenta koja može da radi u nekoliko režima, koji se mogu kontrolisati naponima između njegovih priključaka. U zavisnosti od režima rada, tranzistor može **pojačavati** signal ili se ponašati kao prekidač.
- Bipolarni tranzistor je tip tranzistora kod koga električnu struju čine oba nosioca nanelektrisanja – elektroni i šupljine.
- Bipolarni tranzistor su 1947. konstruisali **John Bardeen, Walter Brattain i William Shockley** iz Bell laboratorije.
- Otkriće tranzistora je omogućilo složenije elektronske uređaje i trasirao put ka razvoju integrisanih kola.

Bipolarni tranzistor - istorija

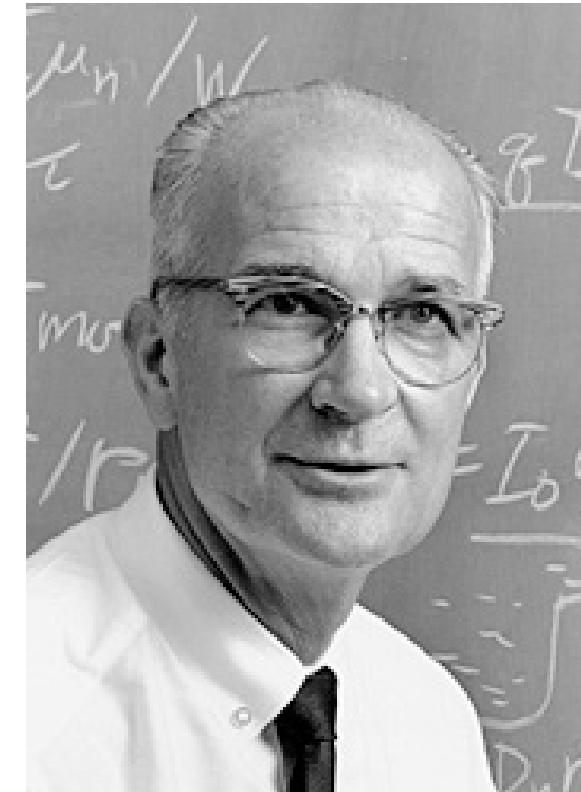
- Nobelova nagrada za fiziku 1956. godine (fotografije: wikipedia.org).

John Bardeen

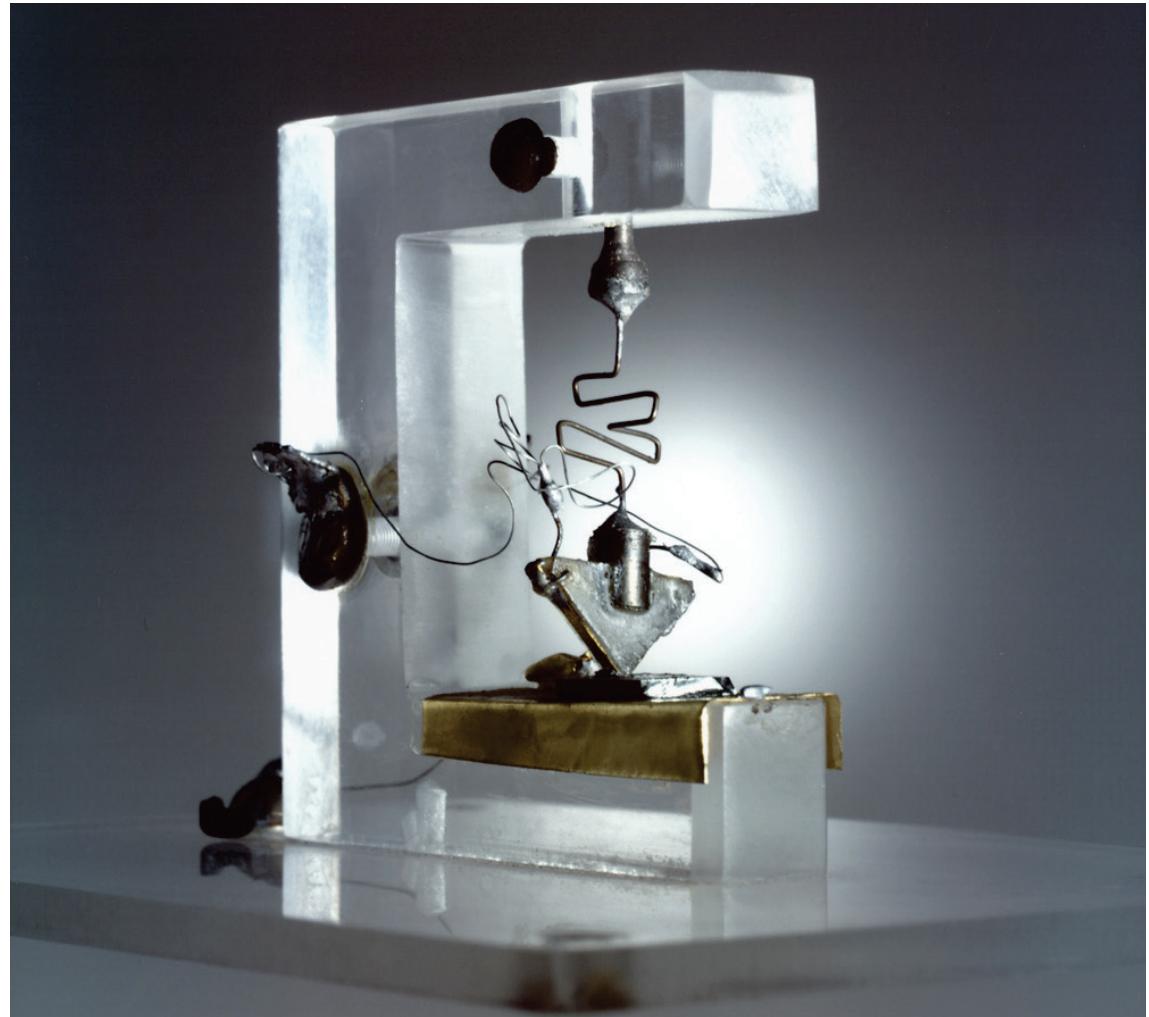
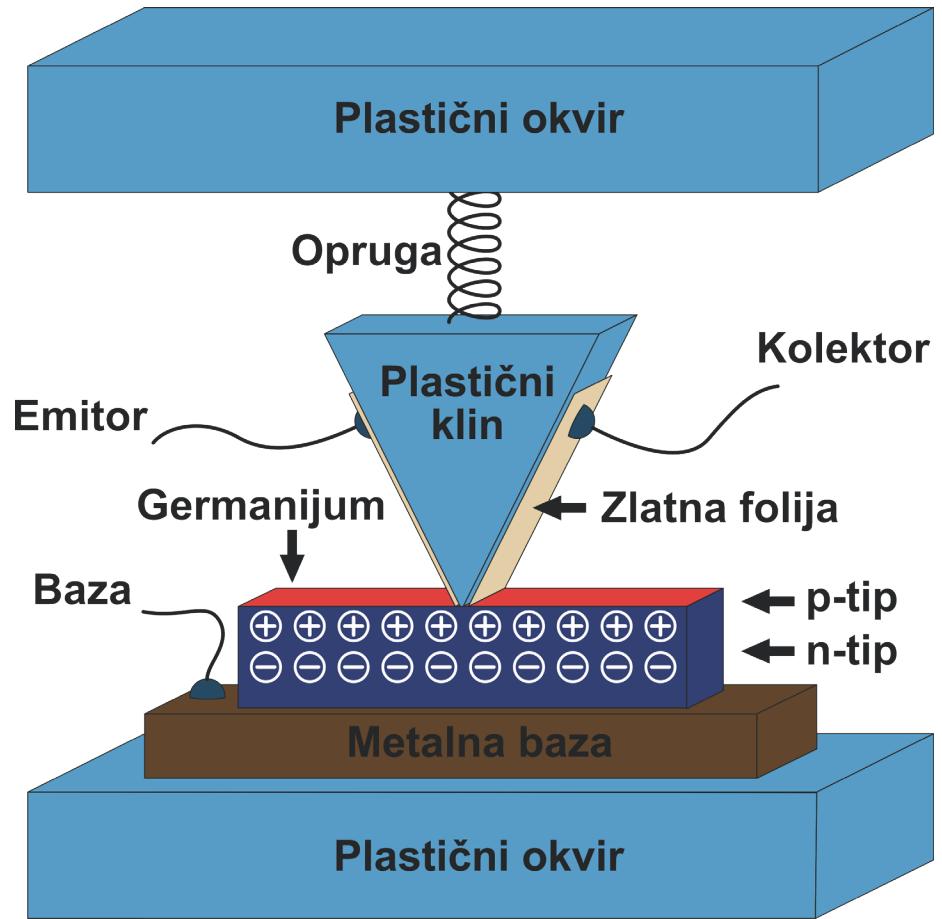

Walter Brattain

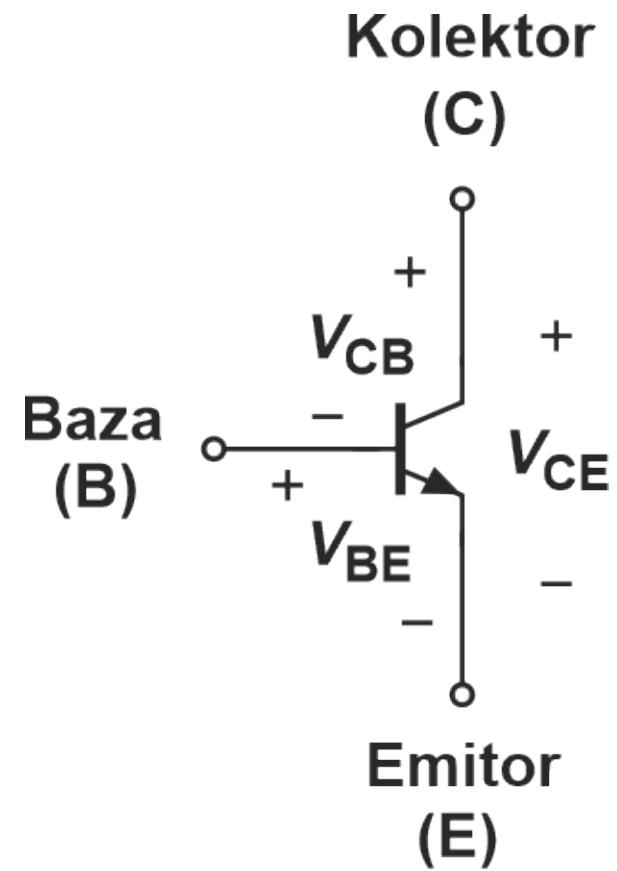
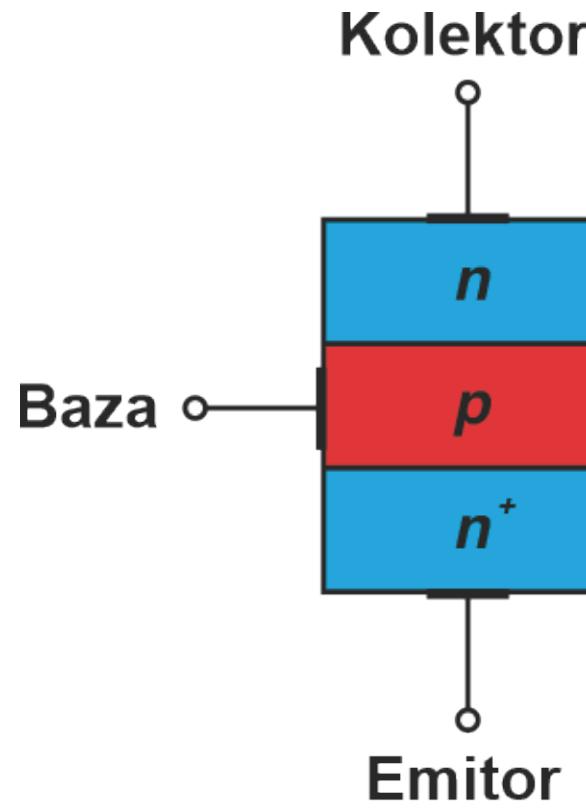

William Shockley

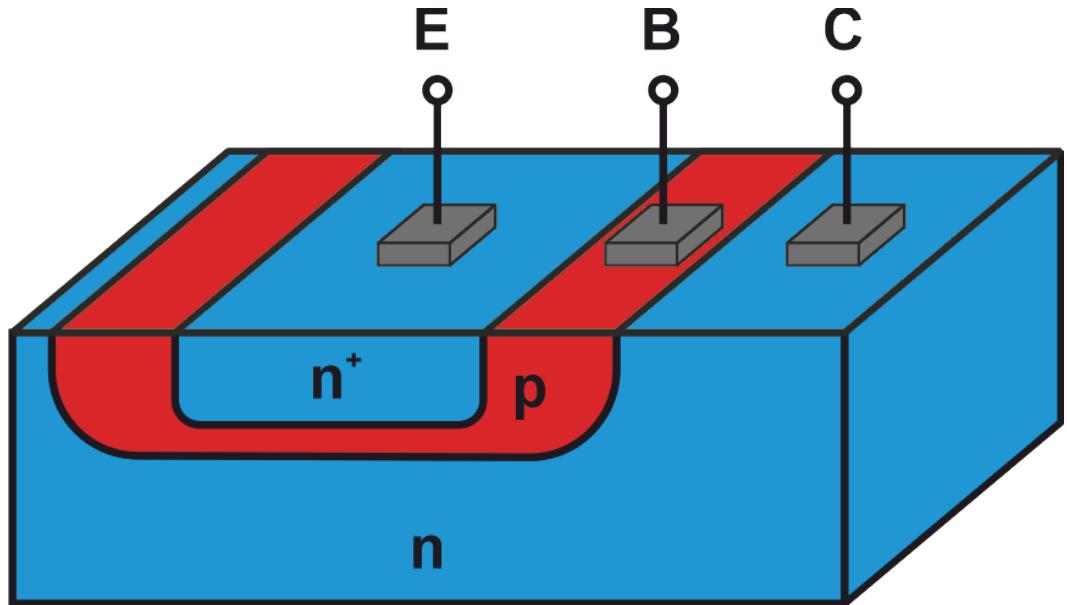
Bipolarni tranzistor - istorija

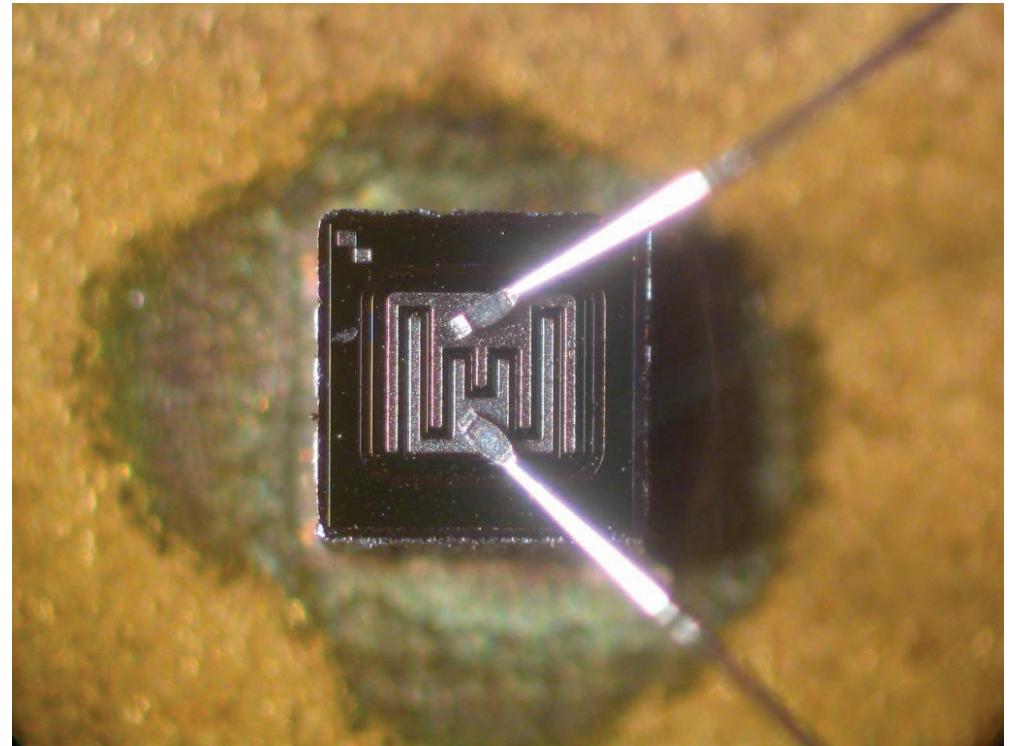
Struktura bipolarnog tranzistora (NPN)

Struktura bipolarnog tranzistora

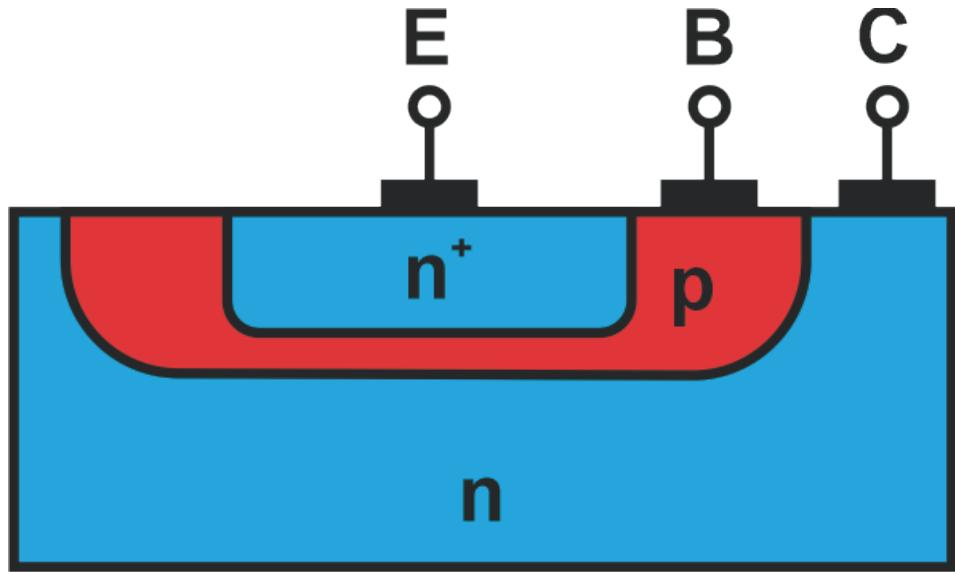
Poprečni presek NPN tranzistora (PNP tranzistor ima analognu strukturu, oblasti kolektora i emitora su p tipa, oblast baze n tipa)

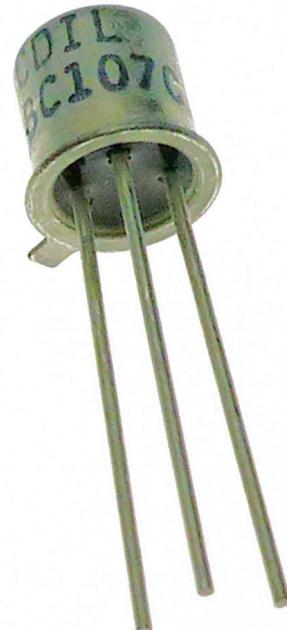
NPN tranzistor KSI34. Žice (*bonds*) su povezane sa bazom i emitorom. Kolektor je kratkospojen sa metalnim kućištem inkapsulacije.

(fotografija: wikipedia.org)

Struktura bipolarnog tranzistora

Poprečni presek

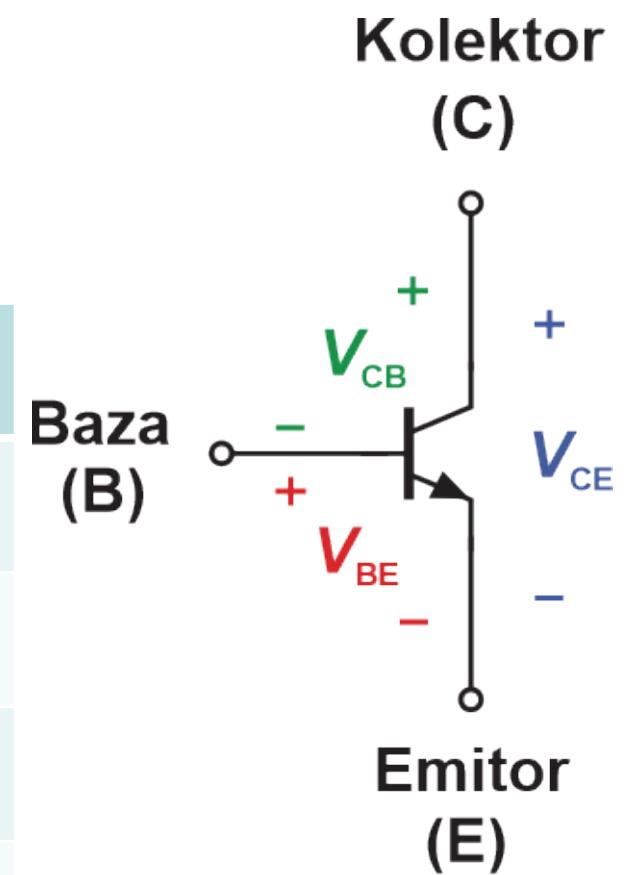

BC107

Režimi rada (NPN tip tranzistora)

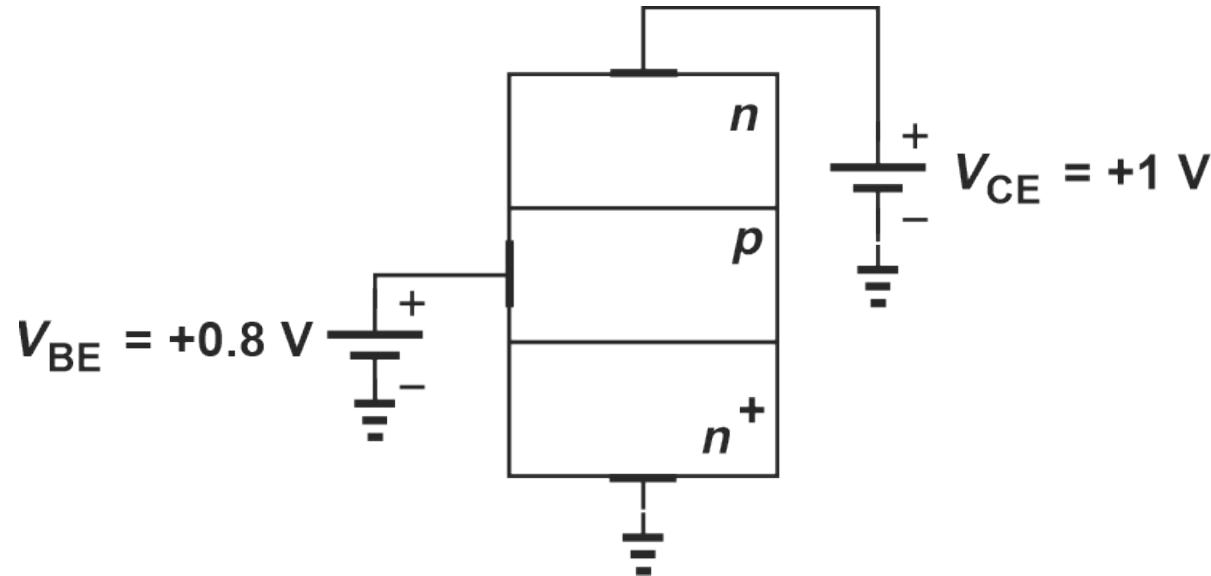
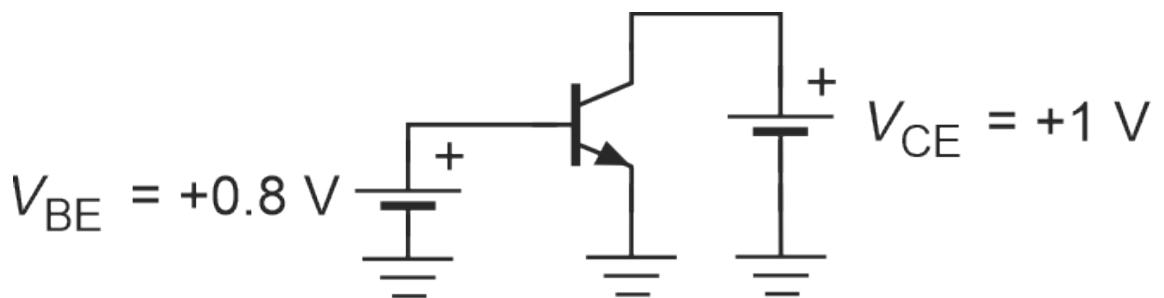
- Režim rada bipolarnog tranzistora zavisi od polarizacija spojeva, odnosno napona između priključaka:

Naponi	Emitorski spoј	Kolektorski spoј	Režim rada	Ponašanje
$V_{BE} > 0$, $V_{CB} > 0$	direktno	inverzno	aktivna oblast	Kontrolisani strujni izvor
$V_{BE} > 0$, $V_{CB} < 0$	direktno	direktno	zasićenje	Zatvoreni prekidač
$V_{BE} < 0$, $V_{CB} > 0$	inverzno	inverzno	zakočenje	Otvoreni prekidač
$V_{BE} < 0$, $V_{CB} < 0$	inverzno	direktno	inverzna aktivna oblast	

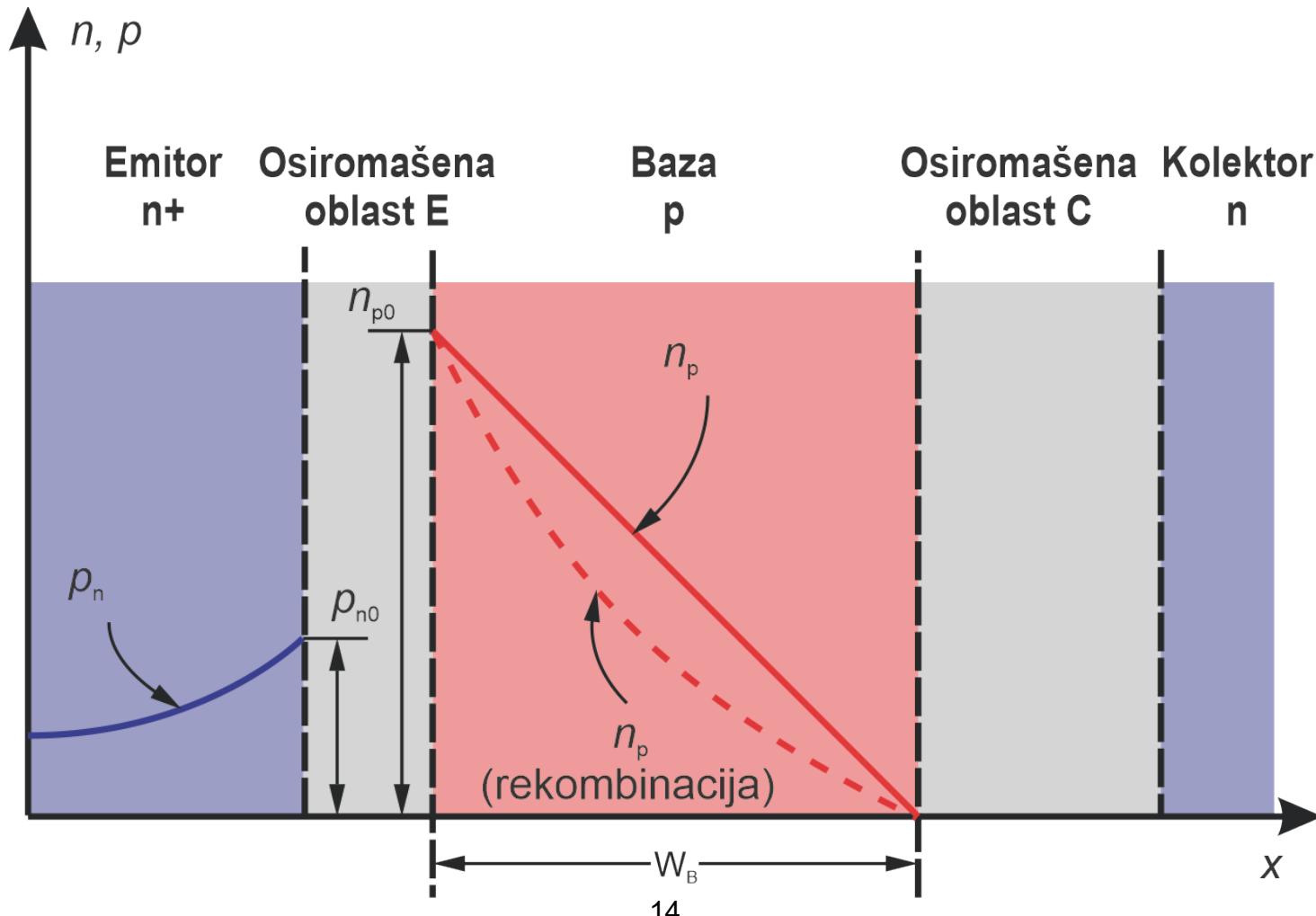
Tranzistorski efekat – aktivni režim

- Aktivan režim tranzistora se postiže **direktnom polarizacijom emitorskog i inverznom polarizacijom kolektorskog spoja.**

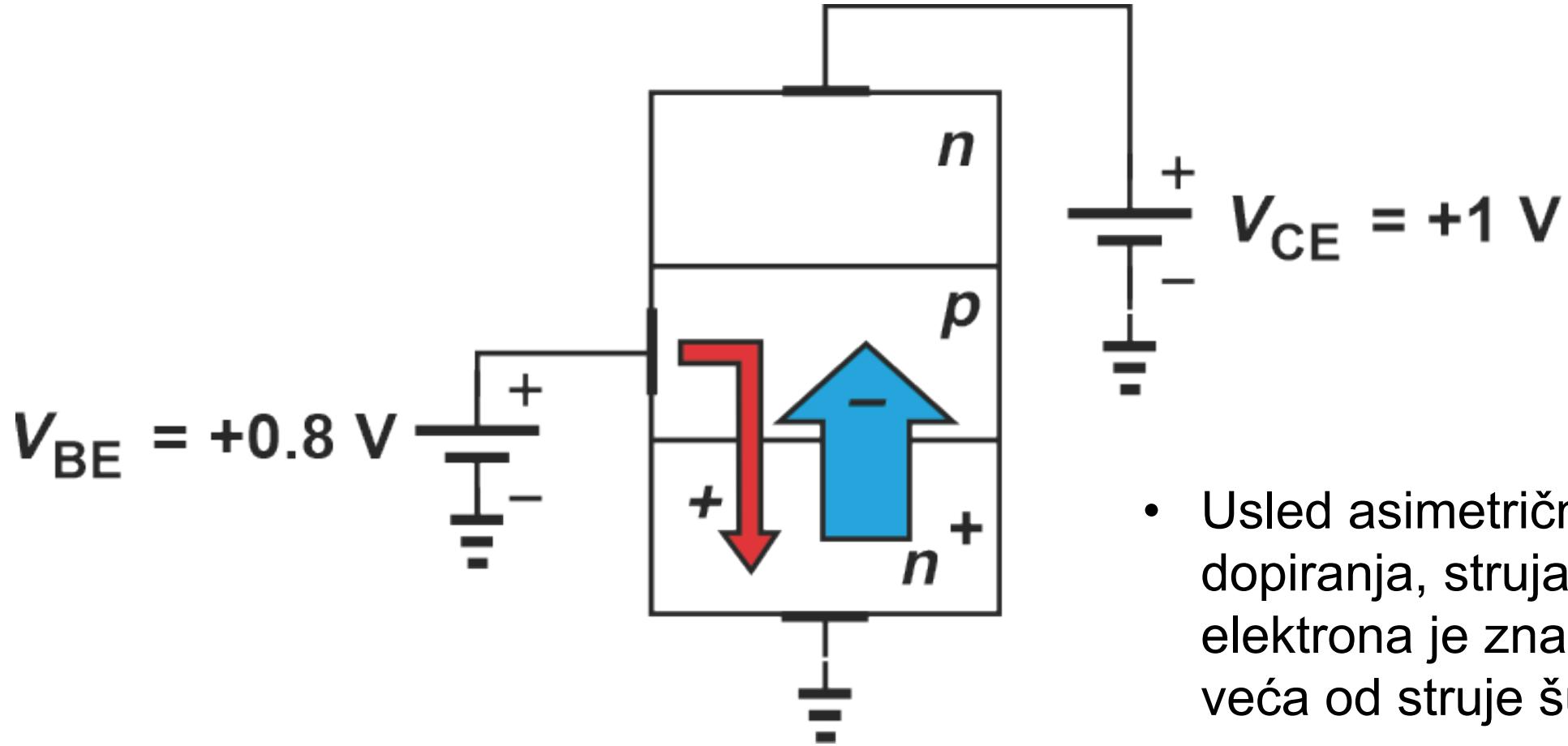

$$V_{CB} = V_{CE} - V_{BE} \geq 0$$

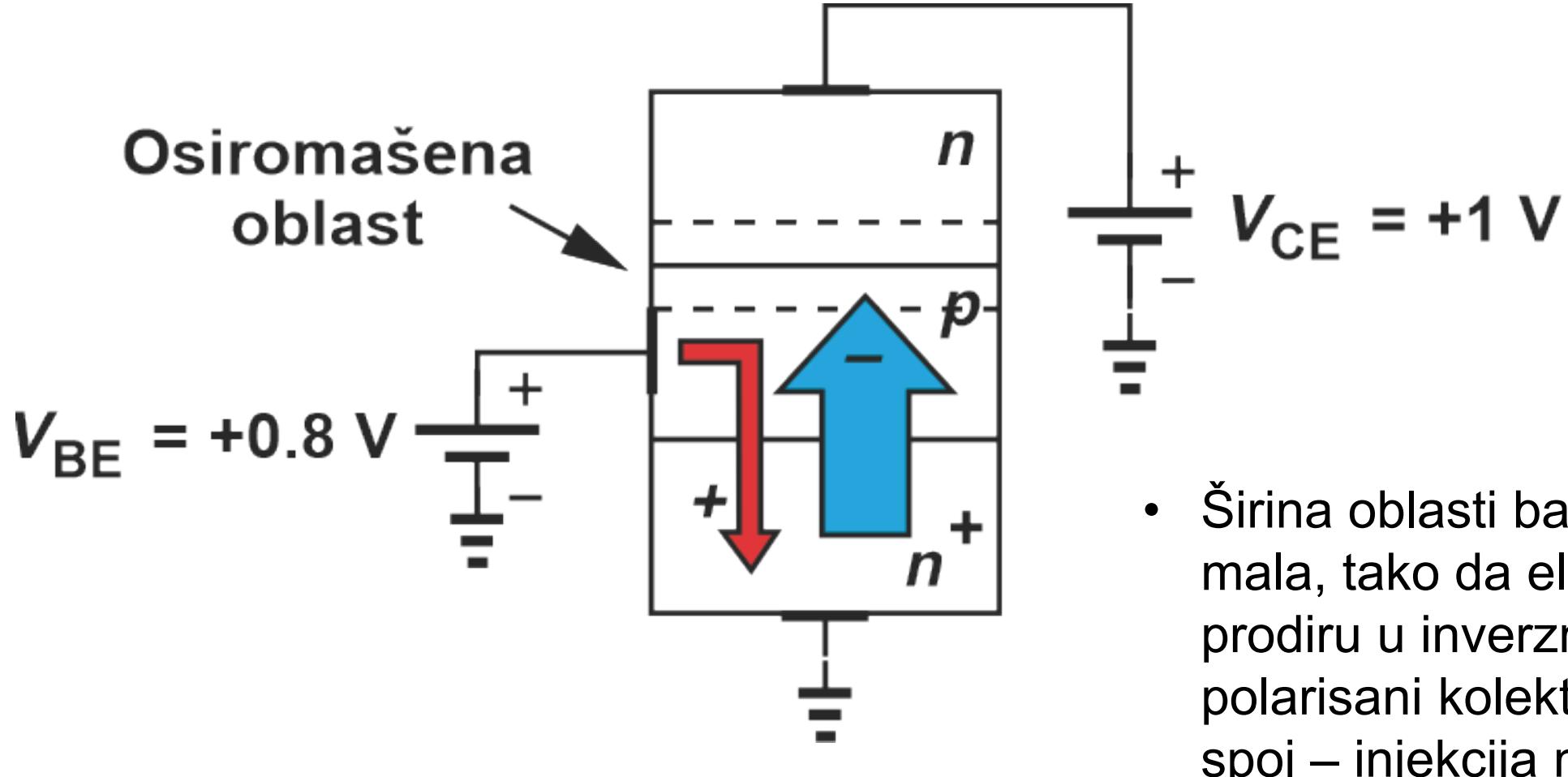
Tranzistorski efekat – koncentracija nosilaca

Tranzistorski efekat – asimetrično dopiranje

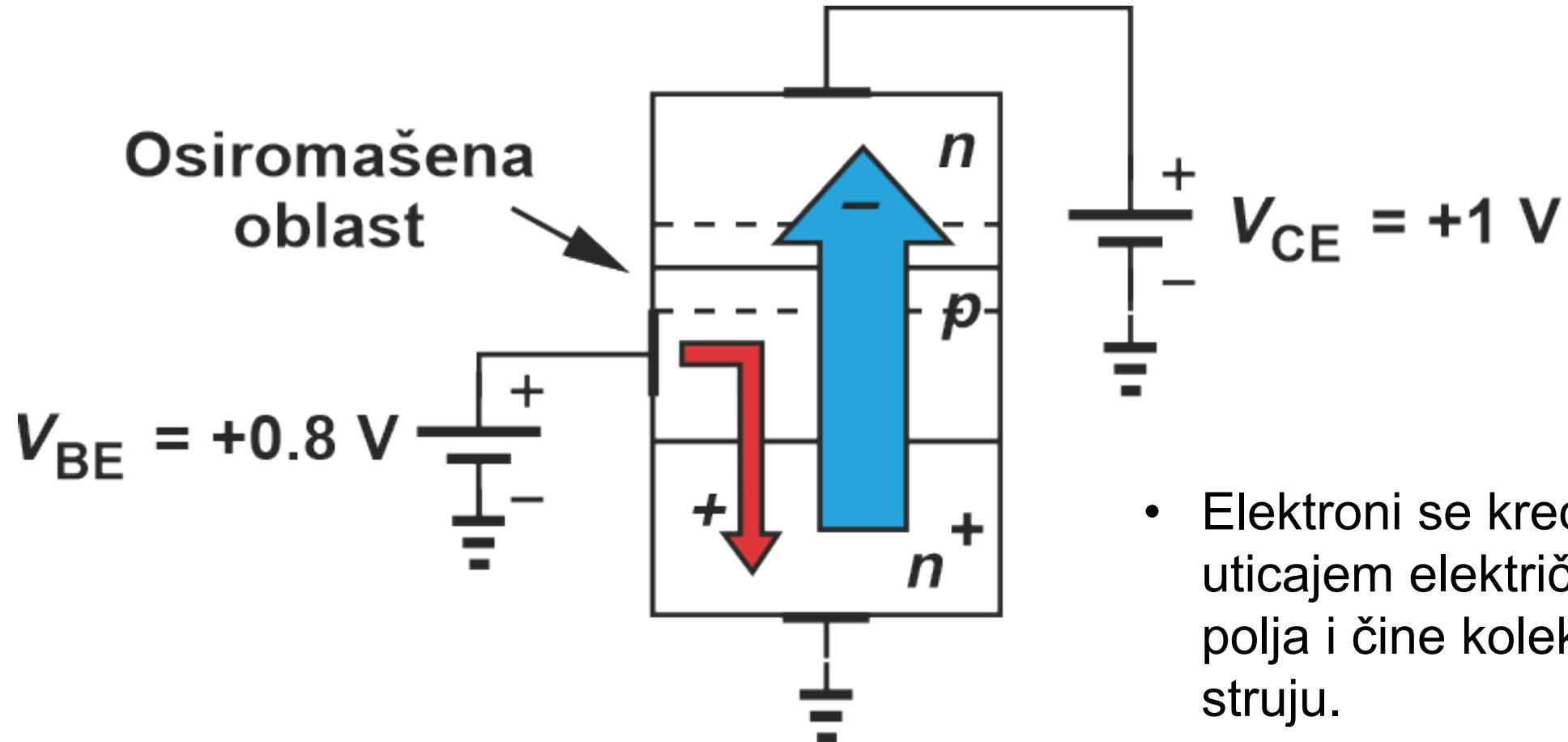

Tranzistorski efekat – injekcija nosilaca

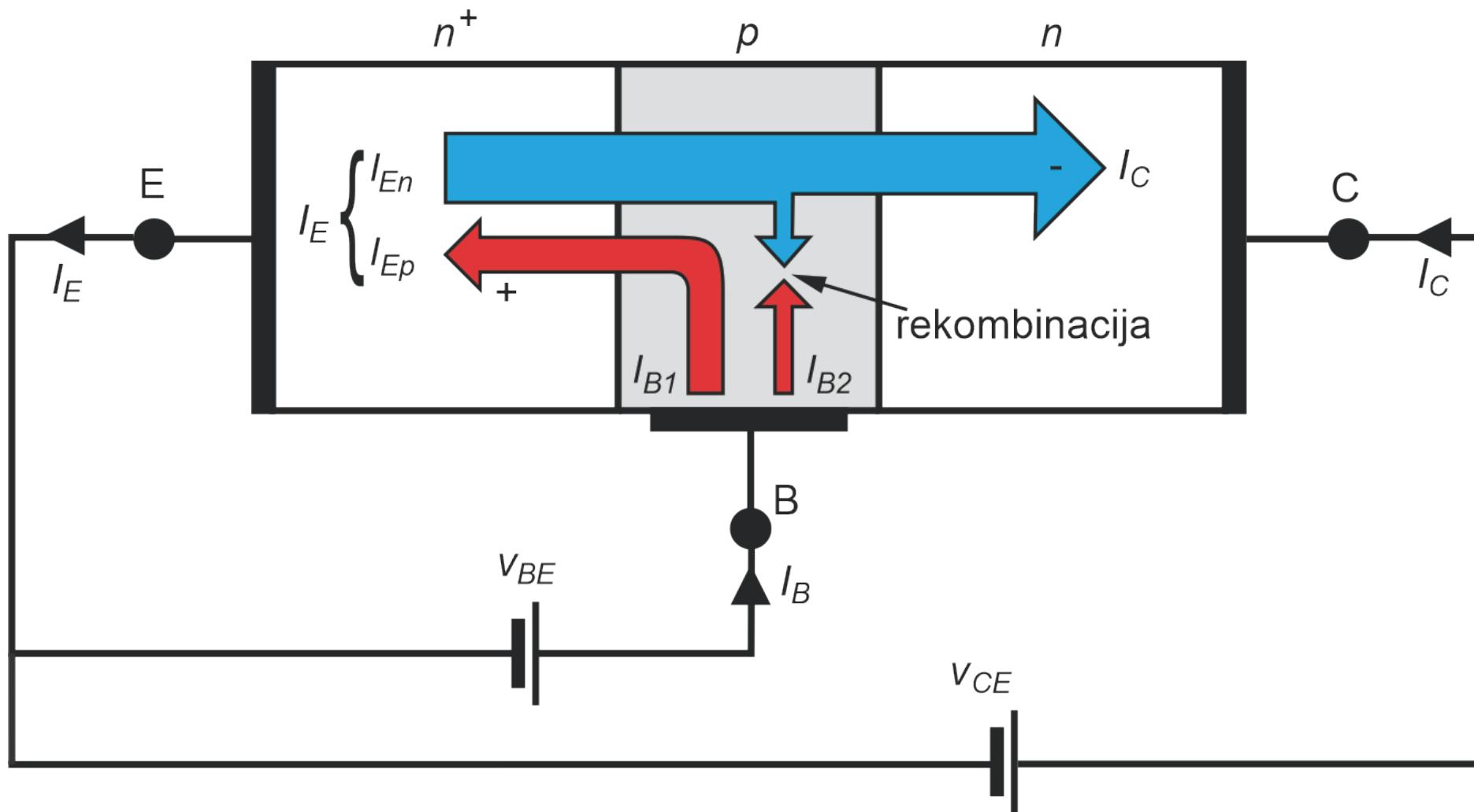

- Širina oblasti baze W_B je mala, tako da elektroni prodiru u inverzno polarisani kolektorski spoj – injekcija nosilaca.

Tranzistorski efekat – injekcija nosilaca

Struje bipolarnog tranzistora

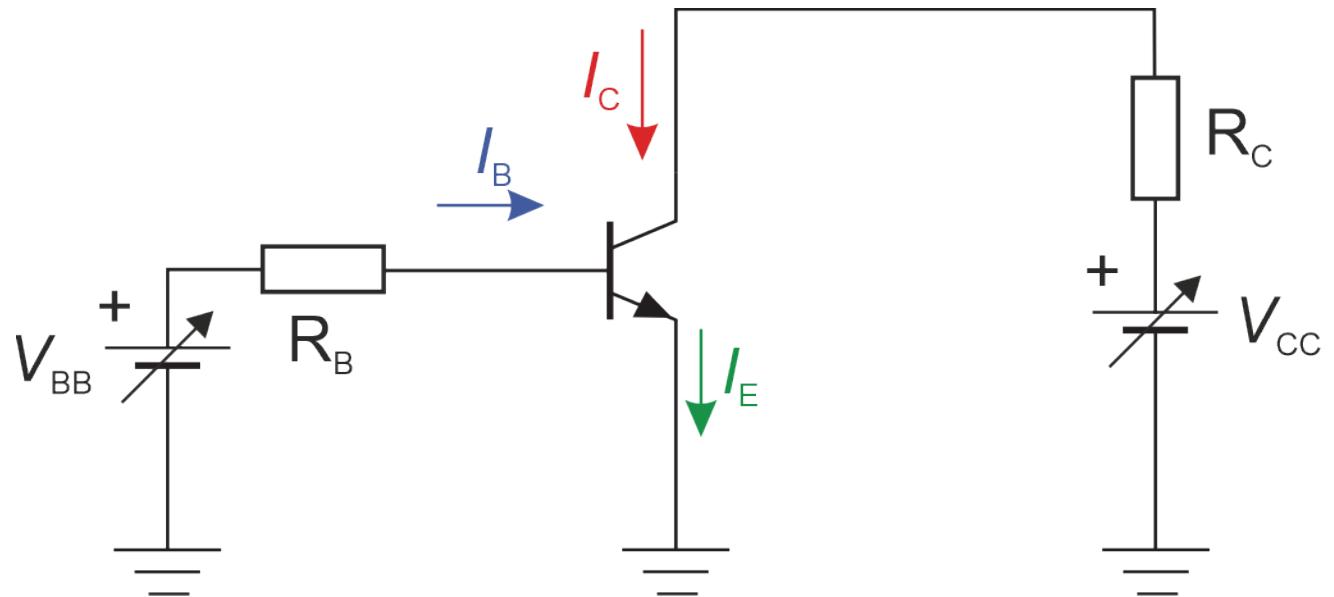
Zavisnost struje kolektora I_C od struje baze I_B

- Struja koju čine većinski nosioci – elektroni (**struja kolektora**) je proporcionalna struji koju čine manjinski nosioci – šupljine (**struja baze**), zavisnost je linearна:

$$I_C = \beta \cdot I_B$$

- β je koeficijent strujnog pojačanja ($\beta \approx 100$).**

$$I_E = I_C + I_B = (\beta + 1) \cdot I_B$$

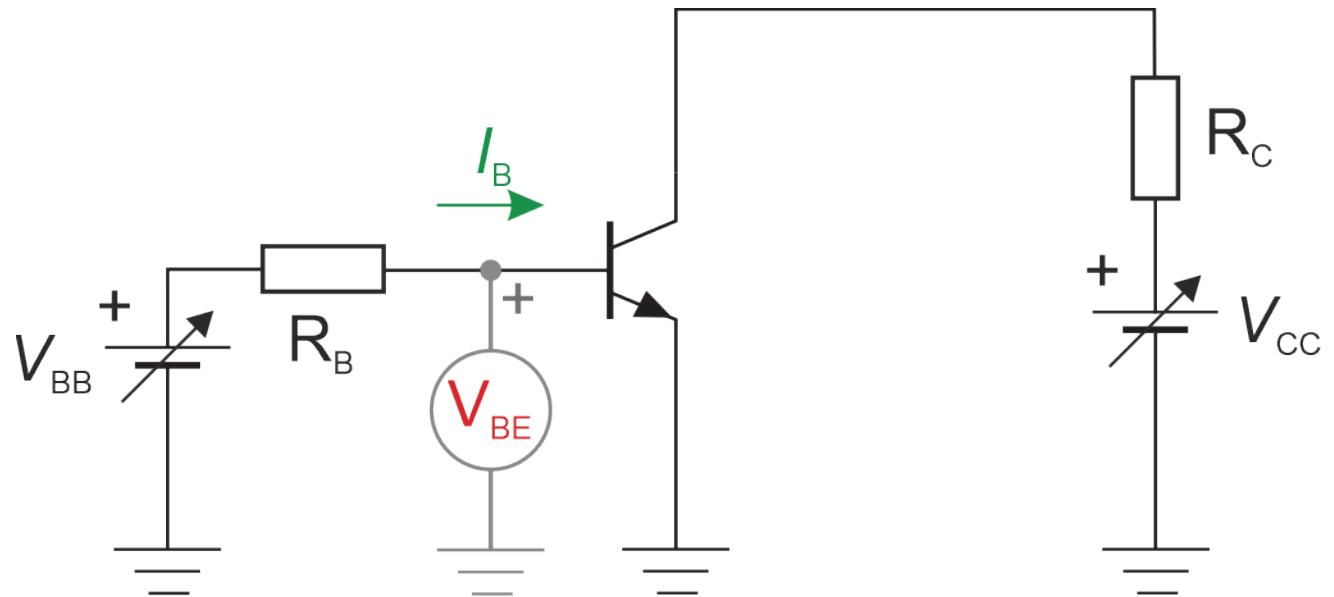

Struja baze

- Struja baze I_B je struja direktno polarisanog PN spoja:

$$I_B = I_{BS} \left(\exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right) - 1 \right)$$

$$I_B \approx I_{BS} \cdot \exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right)$$

I_{BS} – struja zasićenja emitorskog spoja, konstanta

Struja kolektora

$$I_C = I_S \left(\exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right) - 1 \right) \approx I_S \cdot \exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right)$$

$$I_S = \frac{A_E \cdot q_e \cdot n_i^2 \cdot D_n}{W_B \cdot N_B}$$

A_E – površina emitorskog spoja

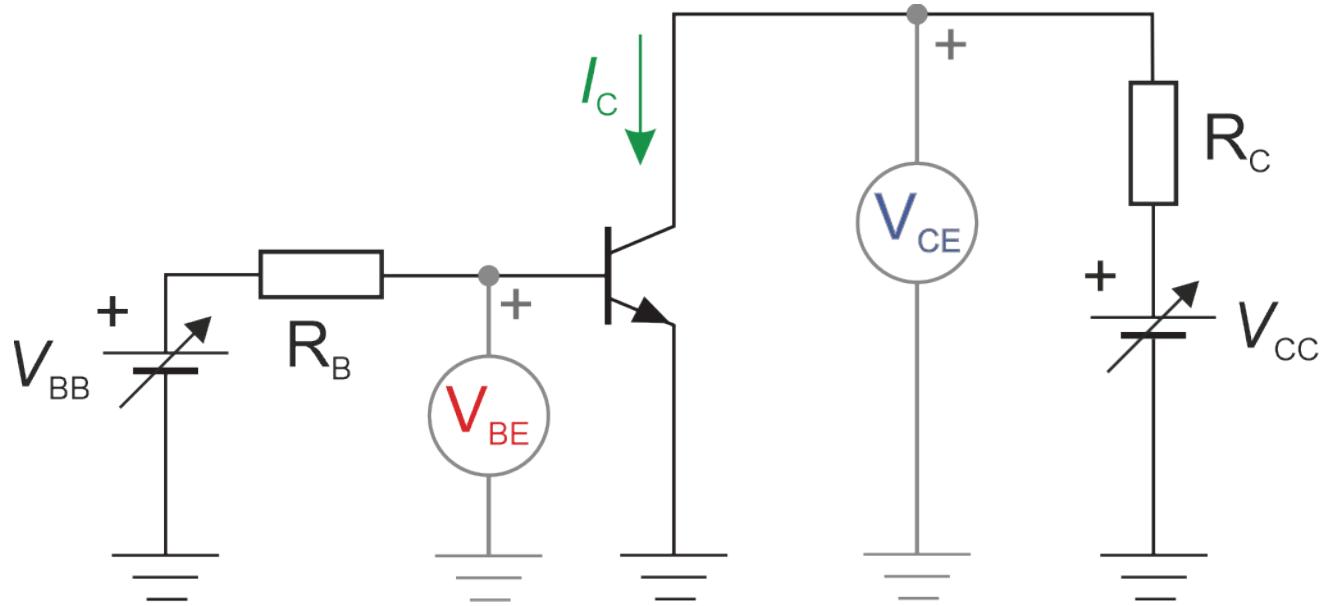
W_B – širina oblasti baze

N_B – koncentracija dopanata u bazi

n_i – sopstvena koncentracija nosilaca

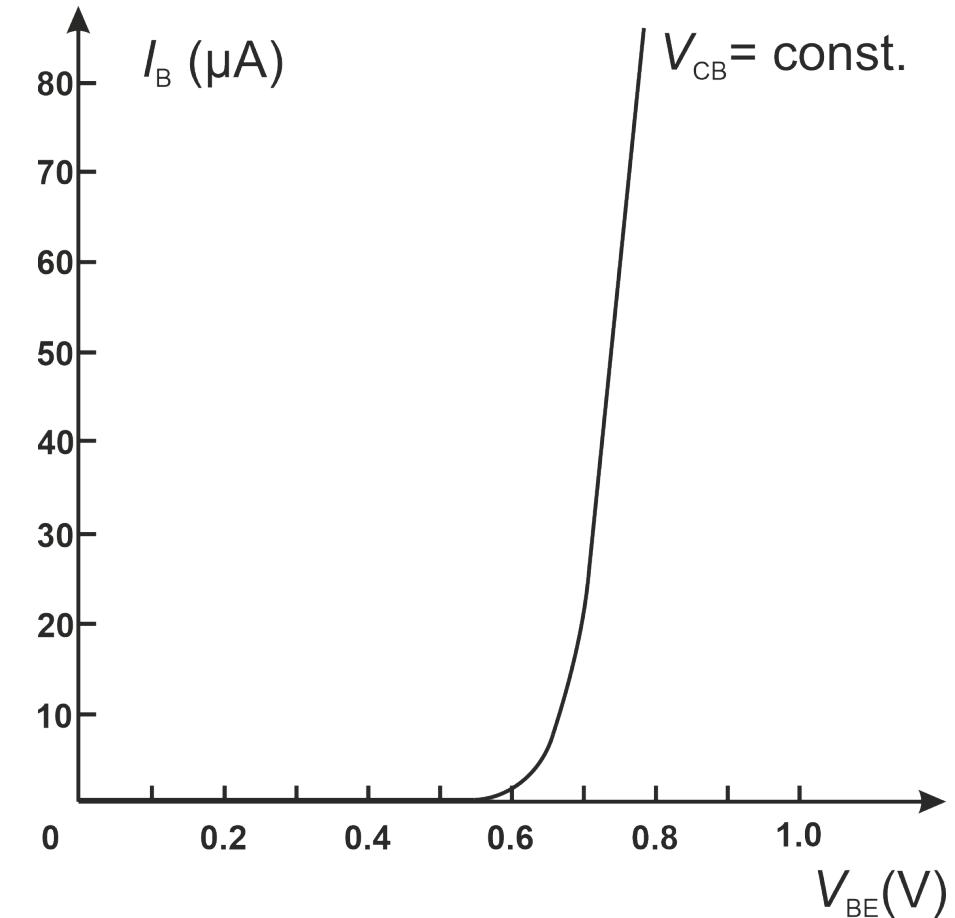
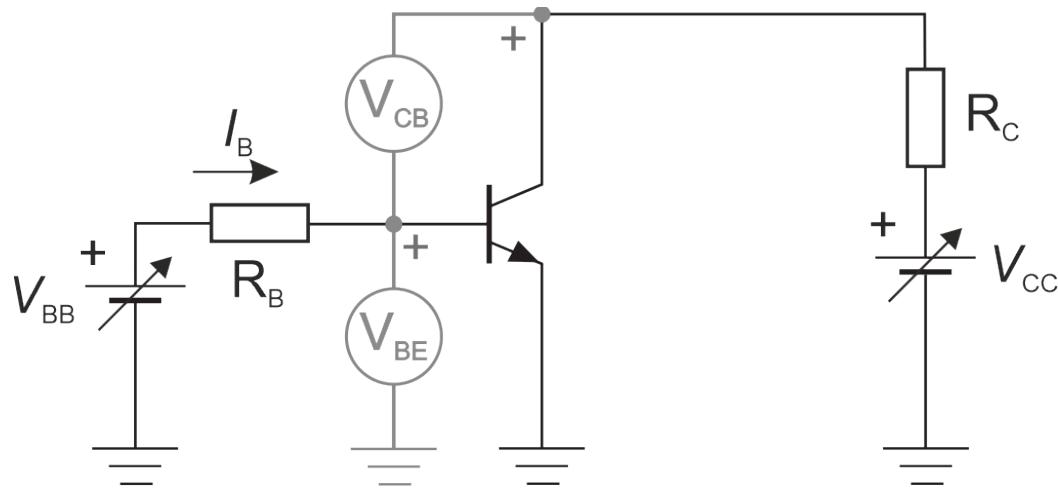
D_n – difuzibilnost elektrona

V_T – termalni napon (26mV na 300K)

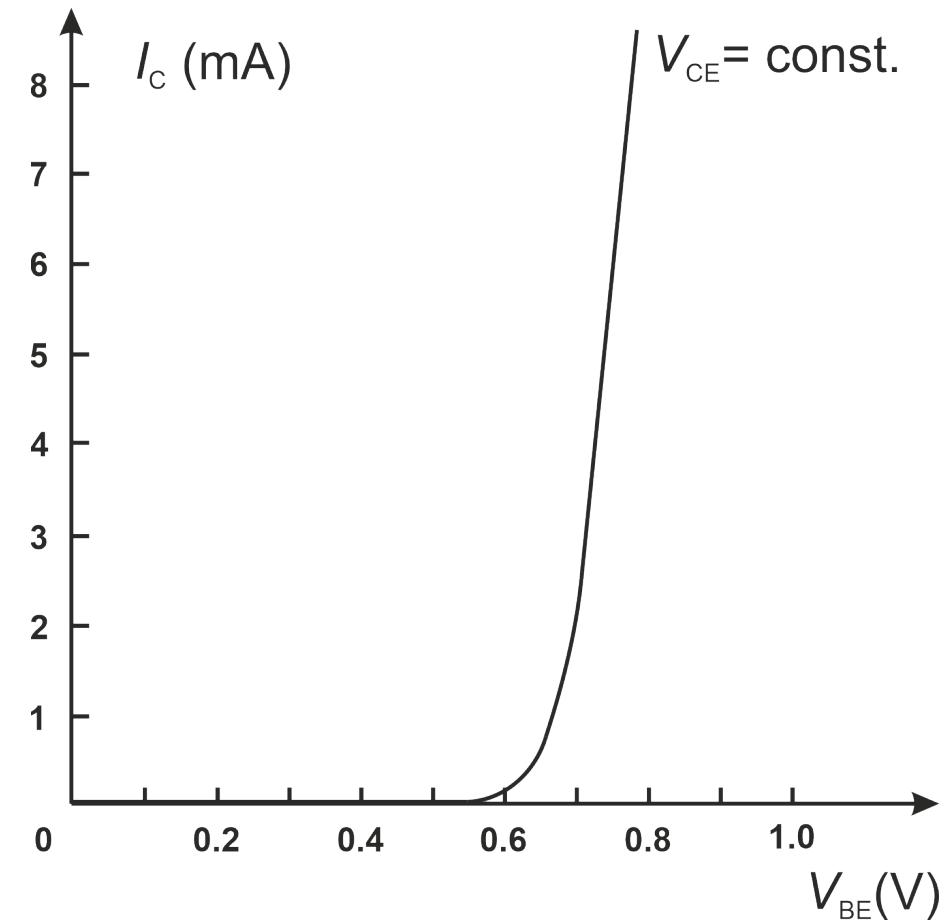
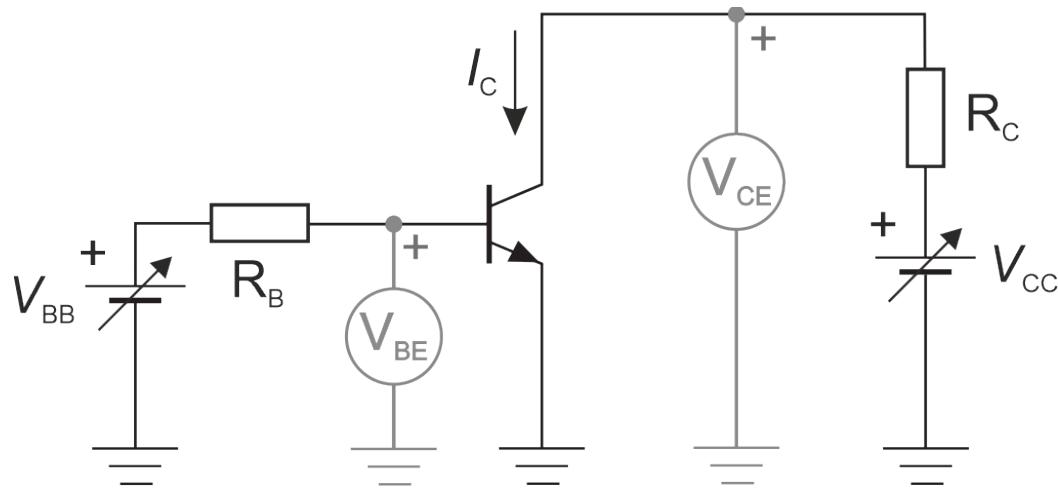
Zavisnost struje baze I_B od napona V_{BE}

- Ulazna karakteristika
- V_{CB} konstantno
- Familija karakteristika za različite vrednosti V_{CB}

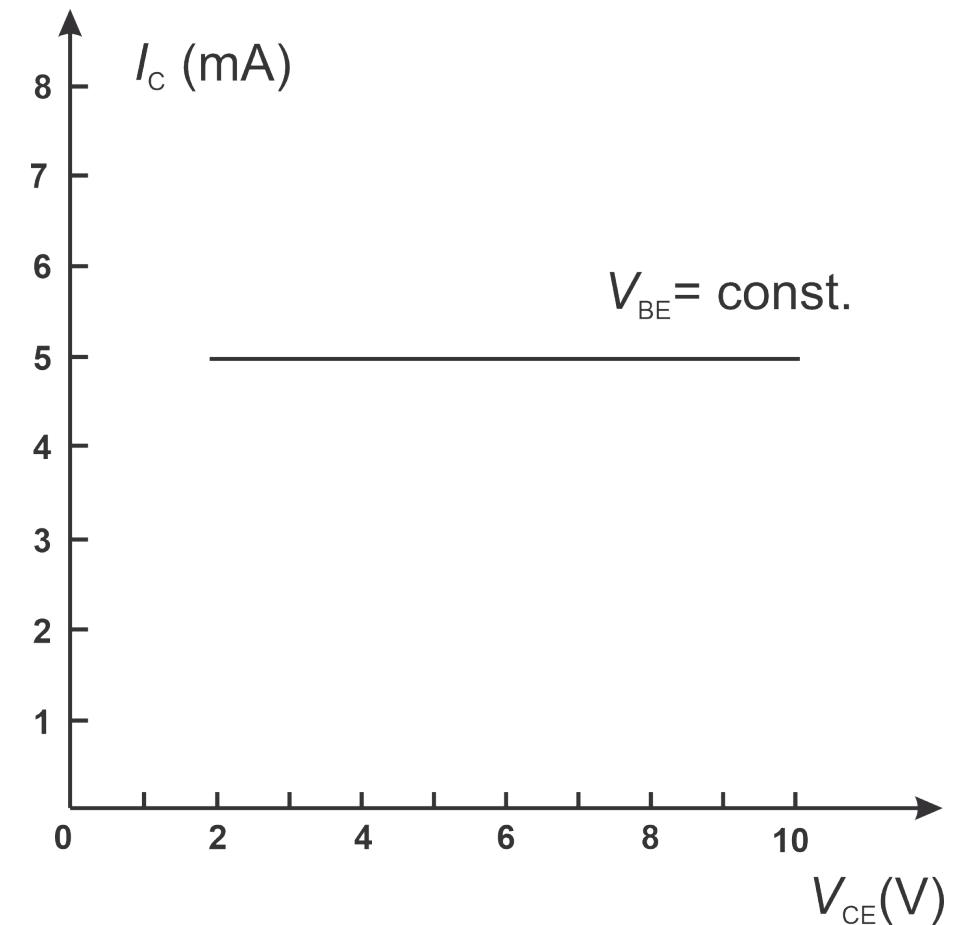
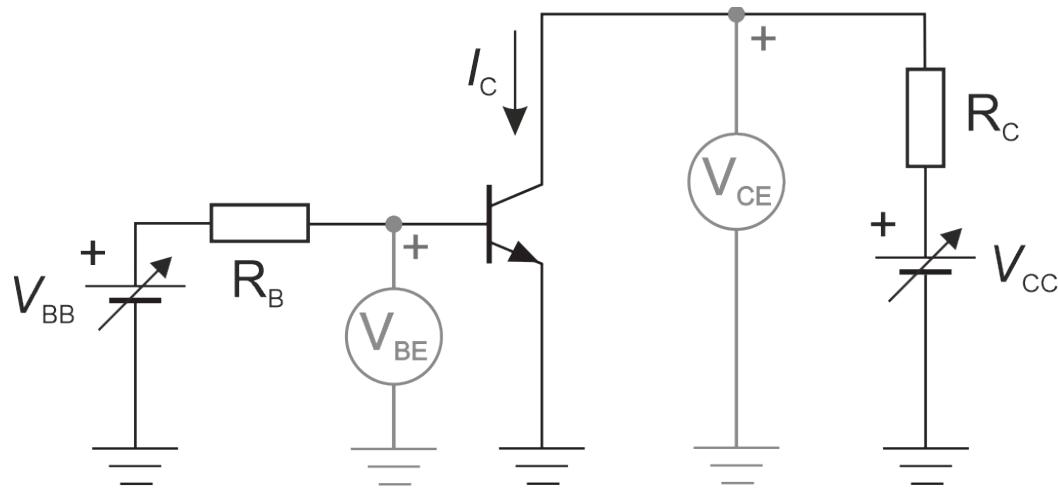
Zavisnost struje kolektora I_C od napona V_{BE}

- Prenosna karakteristika
- V_{CE} konstantno
- Familija karakteristika za različite vrednosti V_{CE}

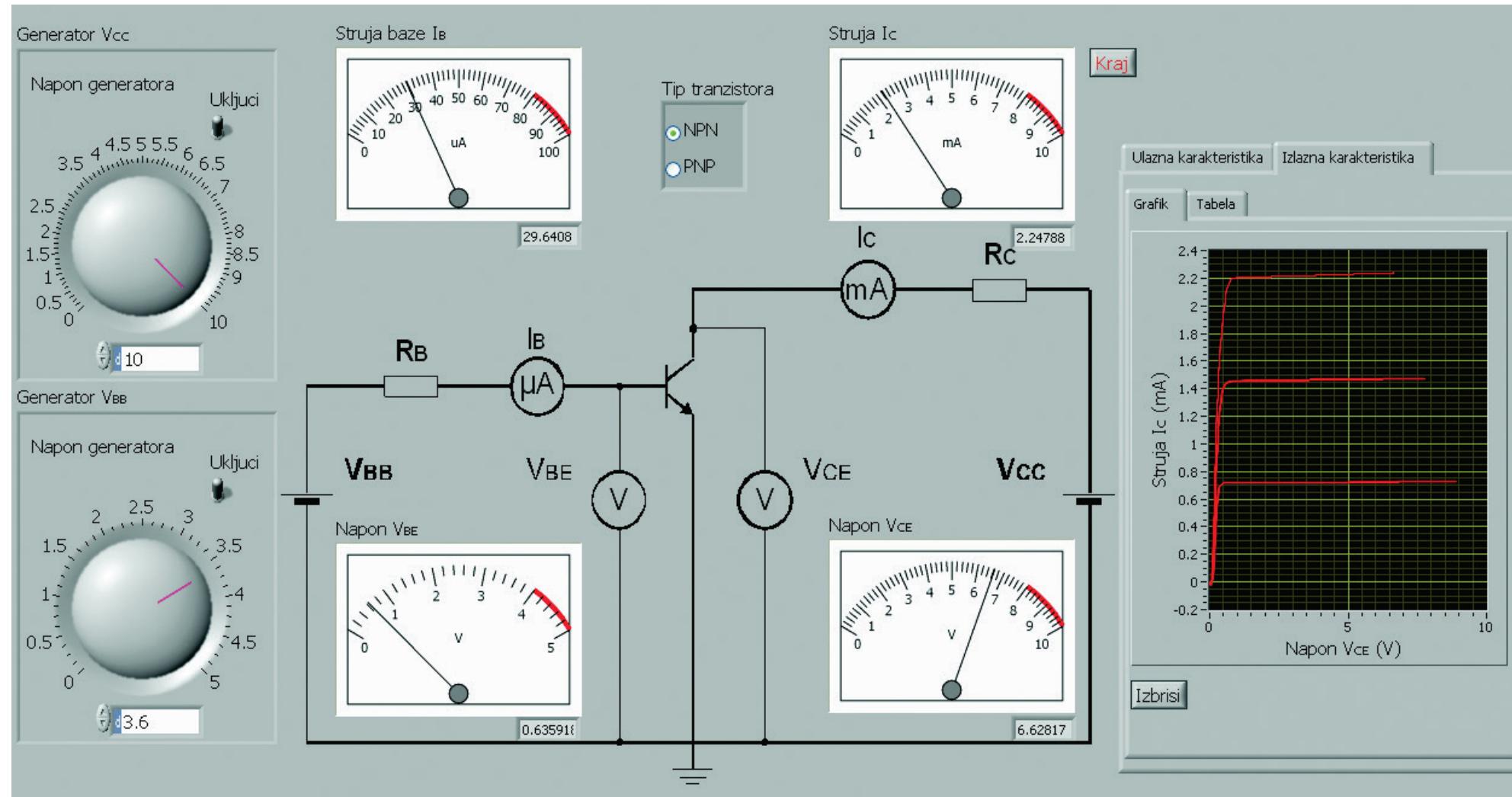

Zavisnost struje kolektora I_C od napona V_{CE}

- Izlazna karakteristika
- V_{BE} konstantno
- Familija karakteristika za različite vrednosti V_{BE}

Merene karakteristike

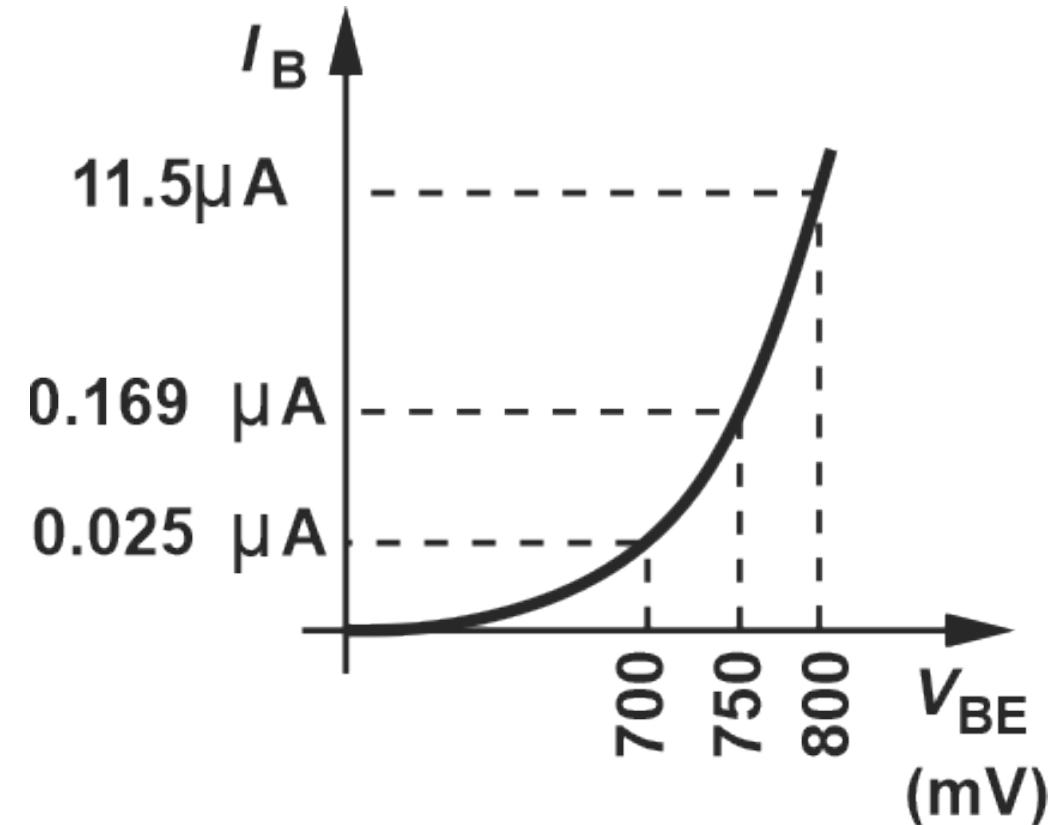
Primer, struja baze

Parametri tranzistora: $I_S = 5 \cdot 10^{-17} A$, $\beta = 100$:

$$V_{BE1} = 700 \text{ mV} \Rightarrow I_{B1} = 0.025 \mu\text{A}$$

$$V_{BE2} = 750 \text{ mV} \Rightarrow I_{B2} = 0.169 \mu\text{A}$$

$$V_{BE3} = 800 \text{ mV} \Rightarrow I_{B3} = 11.5 \mu\text{A}$$

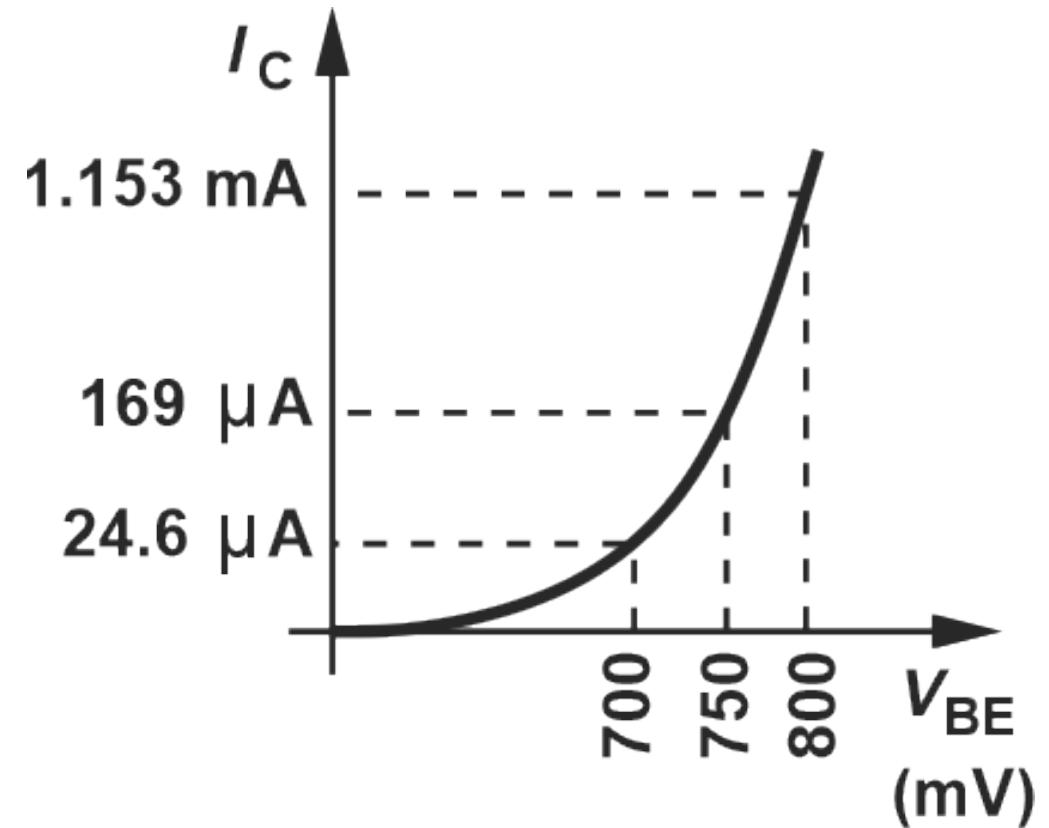
Primer

Parametri tranzistora: $I_S = 5 \cdot 10^{-17} A$, $\beta = 100$:

$$V_{BE1} = 700 \text{ mV} \Rightarrow I_{C1} = 24.6 \mu\text{A}$$

$$V_{BE2} = 750 \text{ mV} \Rightarrow I_{C2} = 169 \mu\text{A}$$

$$V_{BE3} = 800 \text{ mV} \Rightarrow I_{C3} = 1.153 \text{ mA}$$

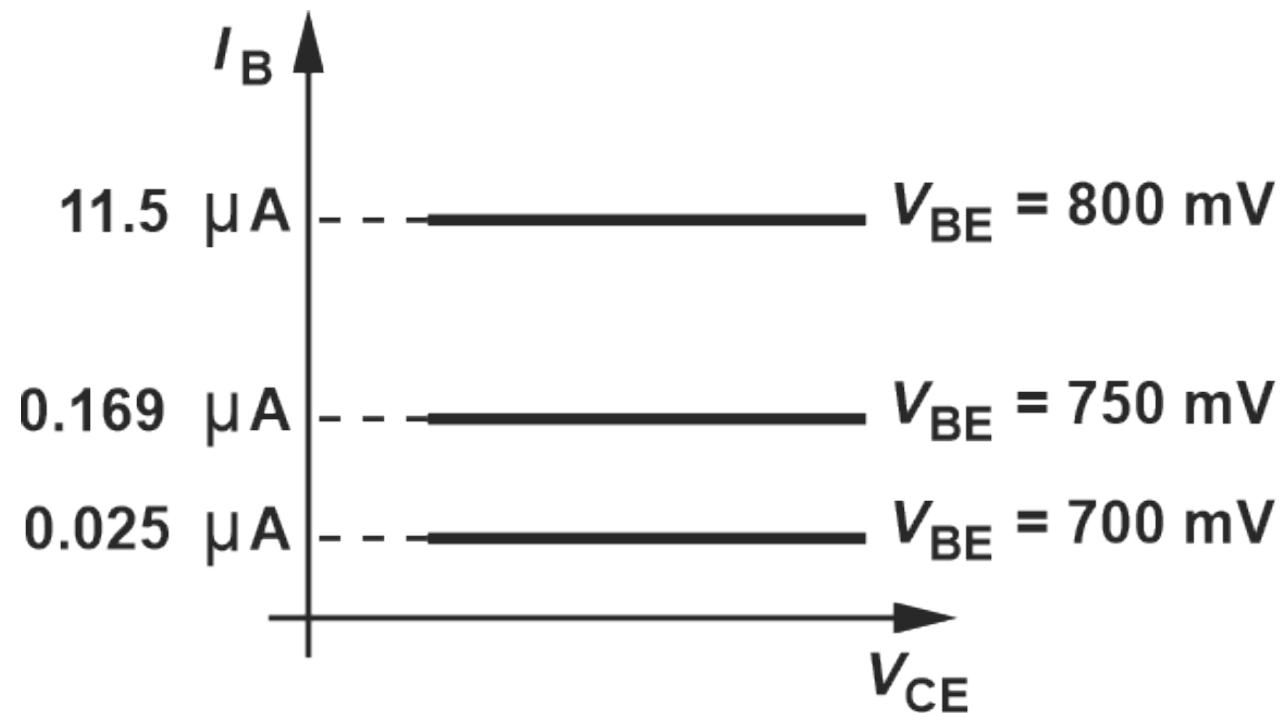
Primer

Parametri tranzistora: $I_S = 5 \cdot 10^{-17} A$, $\beta = 100$:

$$V_{BE1} = 700 \text{ mV} \Rightarrow I_{B1} = 0.025 \mu\text{A}$$

$$V_{BE2} = 750 \text{ mV} \Rightarrow I_{B2} = 0.169 \mu\text{A}$$

$$V_{BE3} = 800 \text{ mV} \Rightarrow I_{B3} = 11.5 \mu\text{A}$$

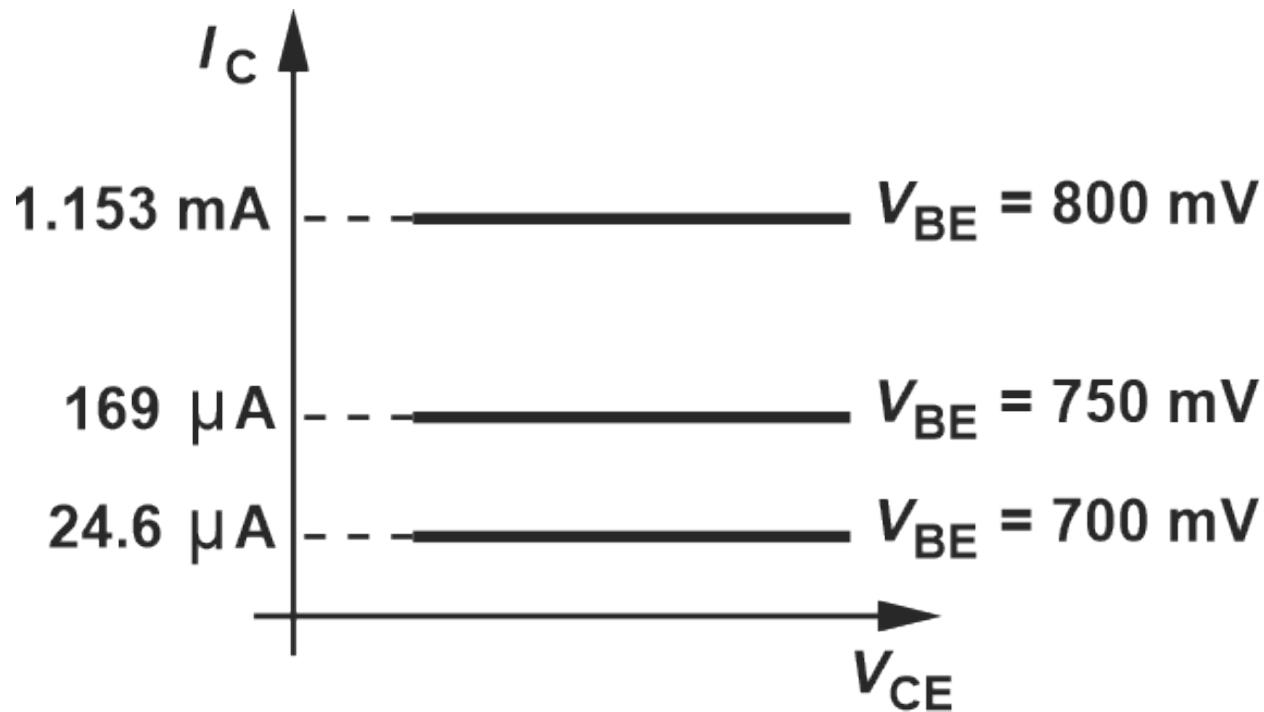
Primer

Parametri tranzistora: $I_S = 5 \cdot 10^{-17} A$, $\beta = 100$:

$$V_{BE1} = 700 \text{ mV} \Rightarrow I_{C1} = 24.6 \mu\text{A}$$

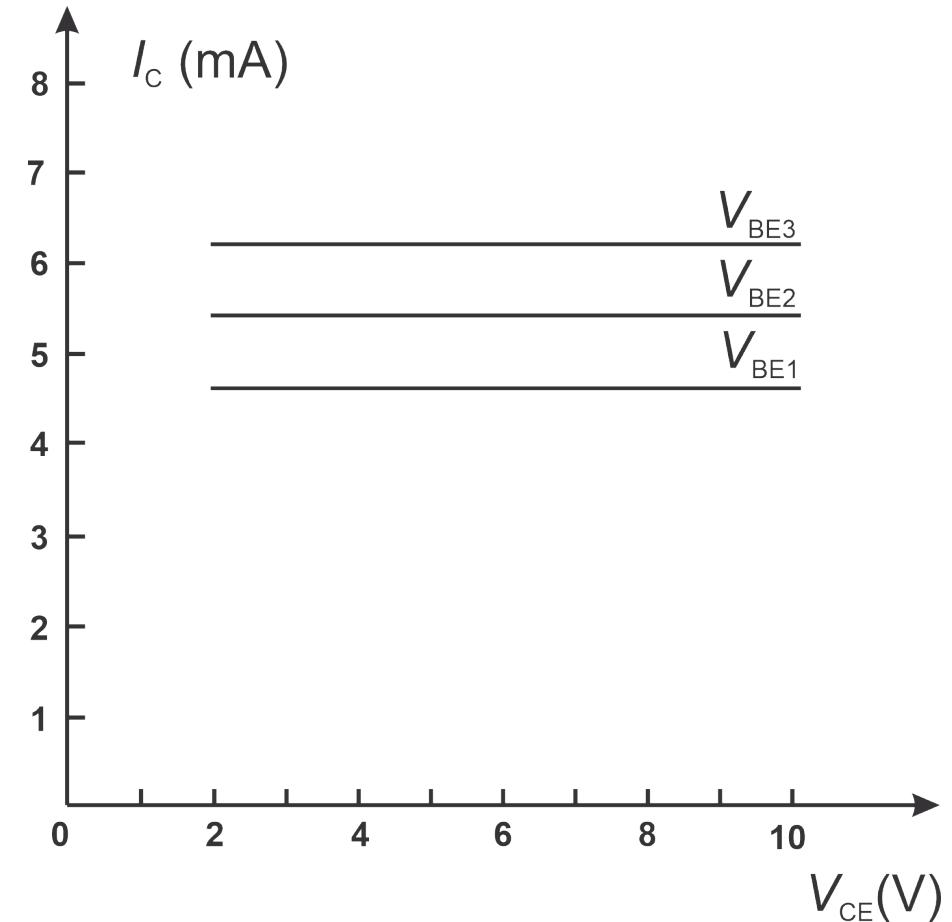
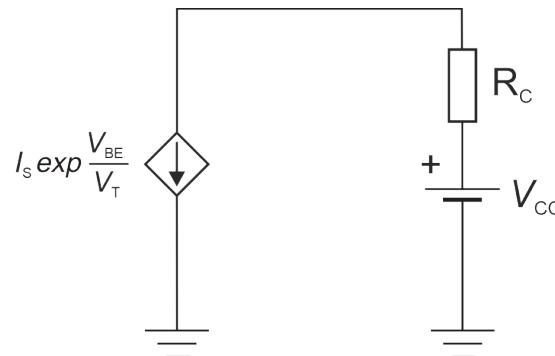
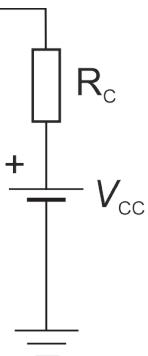
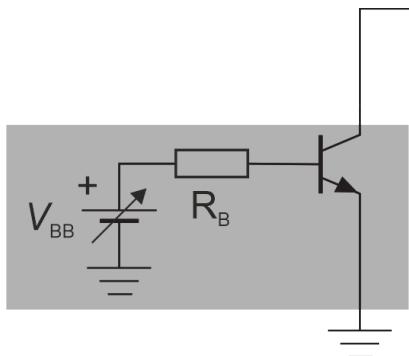
$$V_{BE2} = 750 \text{ mV} \Rightarrow I_{C2} = 169 \mu\text{A}$$

$$V_{BE3} = 800 \text{ mV} \Rightarrow I_{C3} = 1.153 \text{ mA}$$

Zavisnost struje kolektora od napona V_{CE}

- Bipolarni tranzistor u aktivnom režimu se ponaša kao strujni izvor kontrolisan naponom V_{BE} .
- Pojačavač signalu.

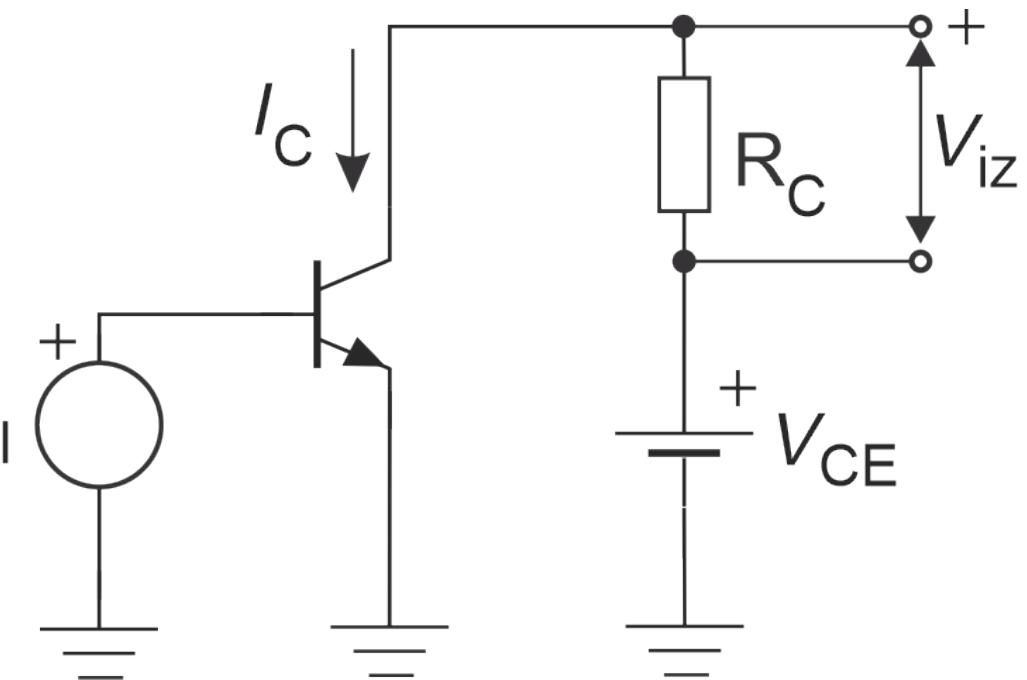
Polarizacija

- Parametri tranzistora: $I_S = 5 \cdot 10^{-16} A$
- $\Delta V_{ul} = 10 mV$

$$\Delta I_C = I_S \cdot \left(\exp\left(\frac{\Delta V_{ul}}{V_T}\right) - 1 \right)$$

$$\Delta V_{iz} = -R_C \cdot \Delta I_C = -R_C \cdot I_S \cdot \left(\exp\left(\frac{\Delta V_{ul}}{V_T}\right) - 1 \right)$$

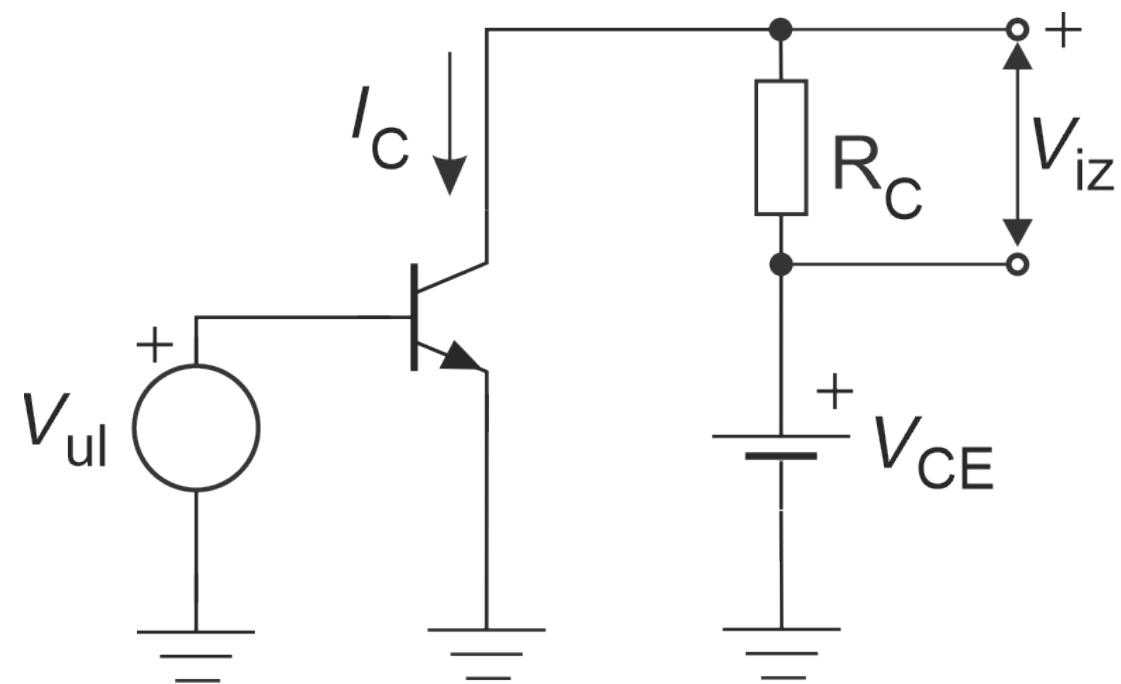
$$\Delta V_{iz} = -R_C \cdot \Delta I_C = -R_C \cdot 2.34 \times 10^{-16} A$$

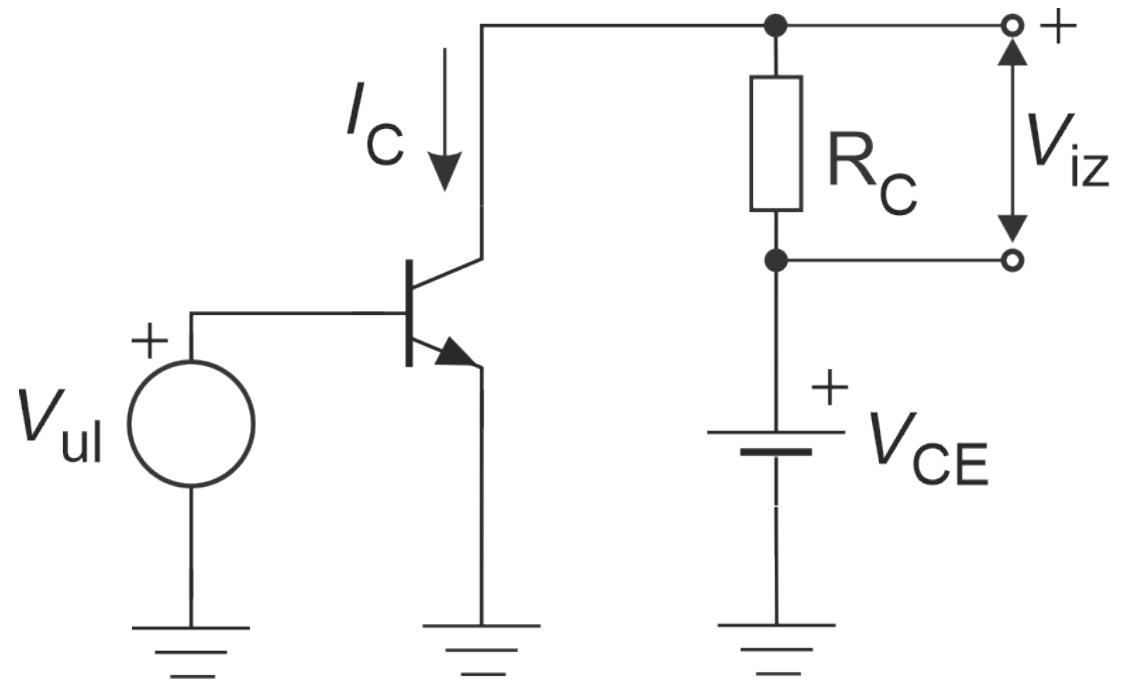
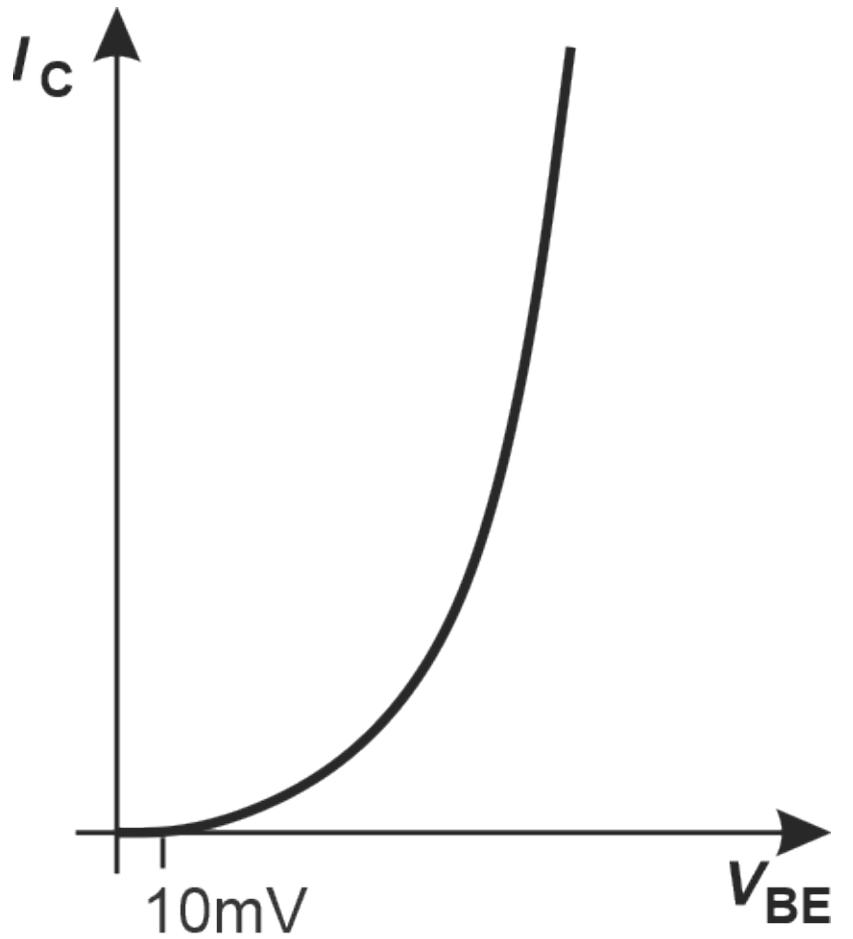
Polarizacija

- Za pojačanje 10, izlazni napon je $\Delta V_{iz} = 100\text{mV}$, dobija se:

$$R_C = \frac{\Delta V_{iz}}{\Delta I_C} = 4,25 \times 10^{16} \Omega$$

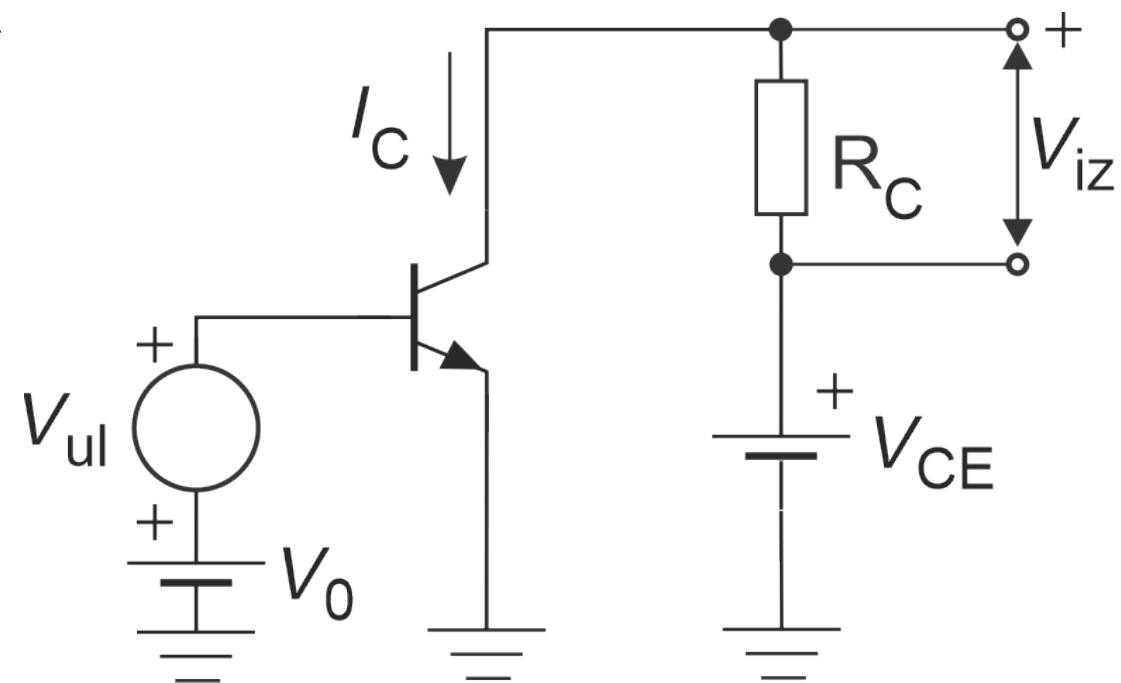
Polarizacija

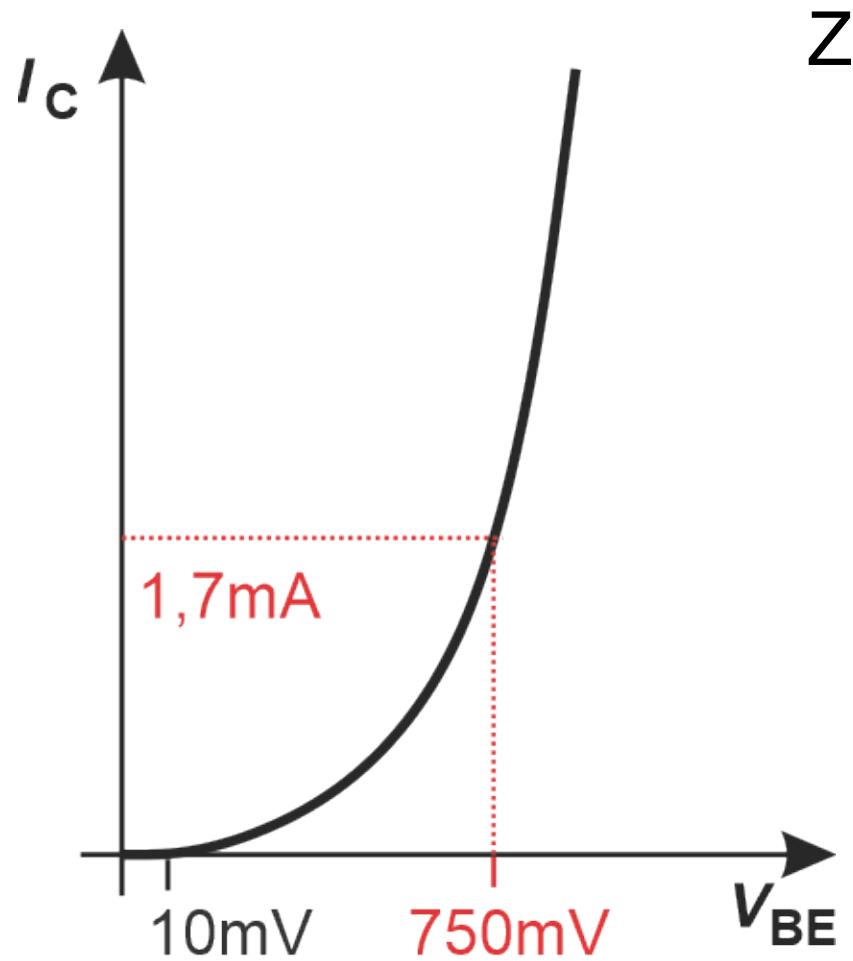
Polarizacija

- Parametri tranzistora: $I_S = 5 \cdot 10^{-16} \text{ A}$
- $\Delta V_{ul} = 10 \text{ mV}$, $V_0 = 750 \text{ mV}$.

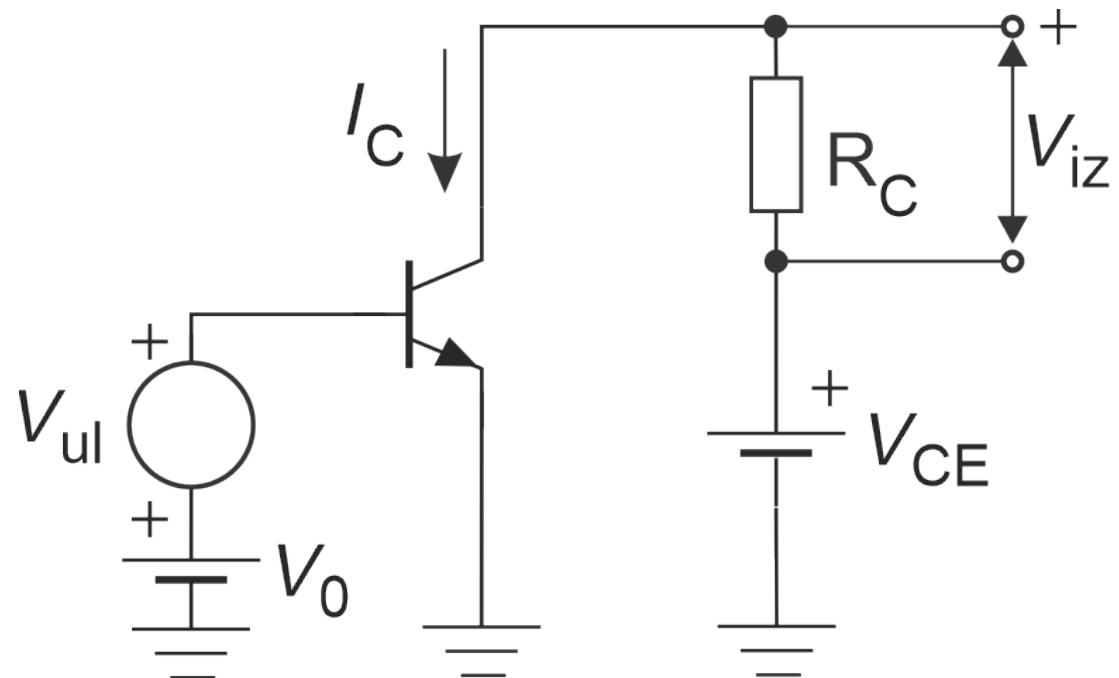
$$I_C = I_S \cdot \left(\exp\left(\frac{\Delta V_{ul} + V_0}{V_T}\right) - 1 \right)$$

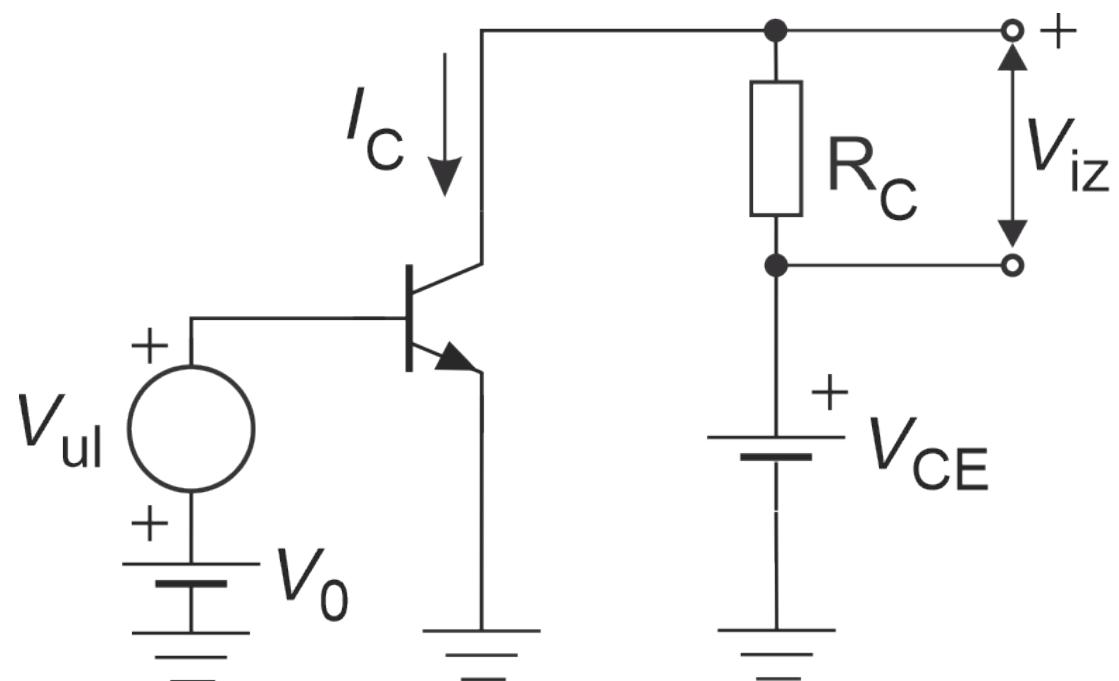
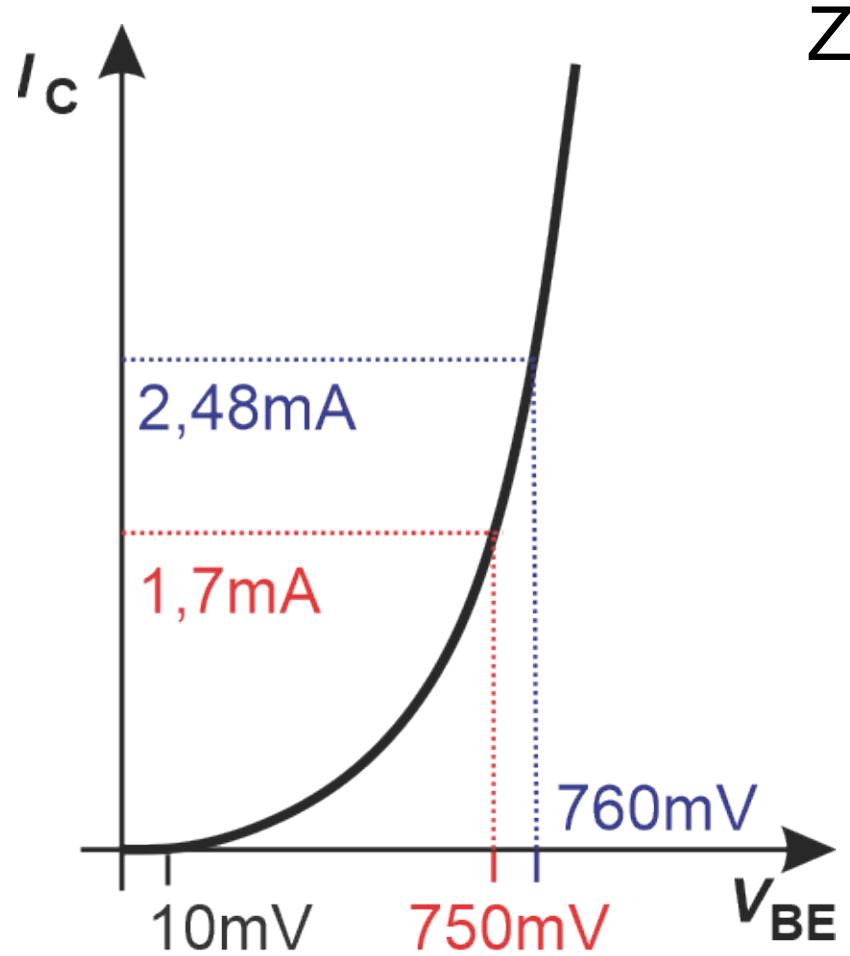
Polarizacija

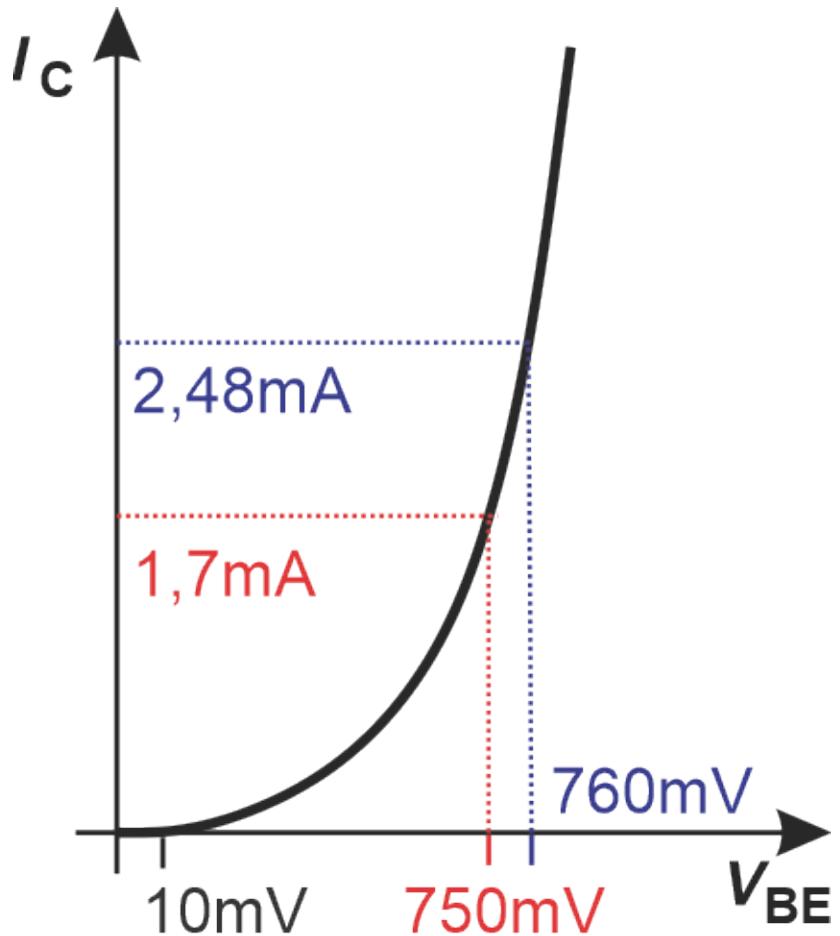
Za $V_{ul}=0$

Polarizacija

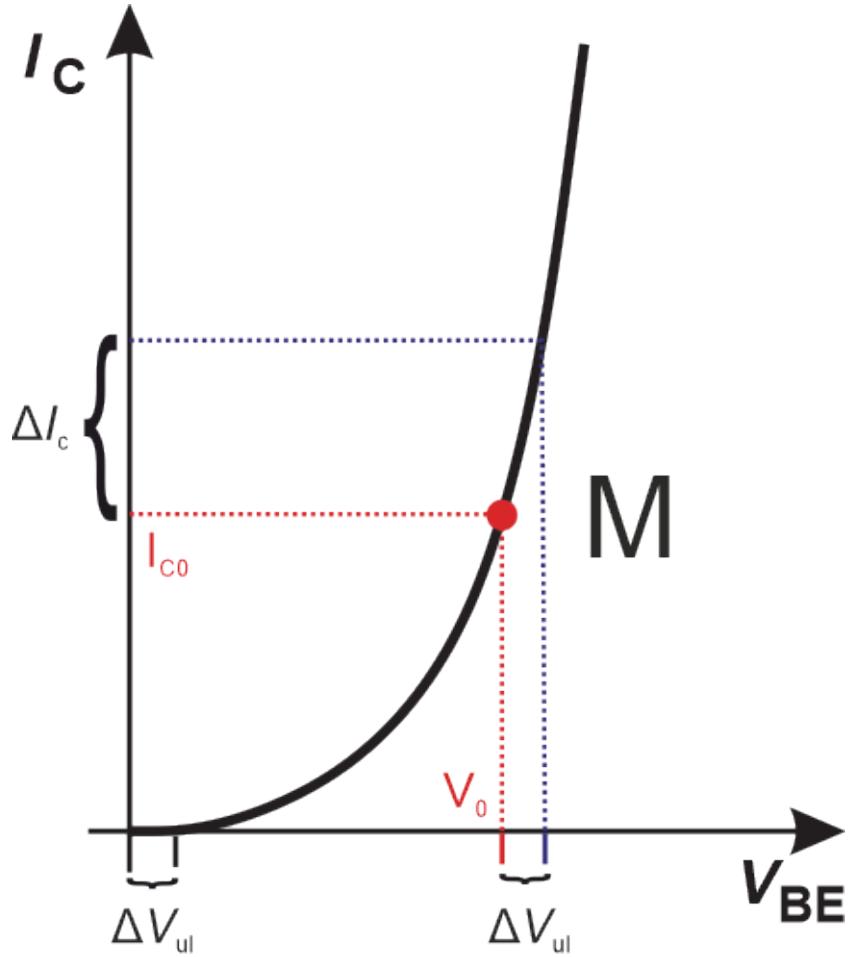
Polarizacija i radna tačka

- Bez polarizacije ($V_0=0$) promena napona V_{ul} od 10mV izaziva promenu kolektorske struje reda veličine 10^{-16}A .
- Sa polarizacijom naponom $V_0=750\text{mV}$, promena napona V_{ul} od 10mV izaziva promenu kolektorske struje od **$0,78\text{mA}$** .
- **Radna tačka** tranzistora određena je naponima polarizacije V_{BE} , V_{CE} .

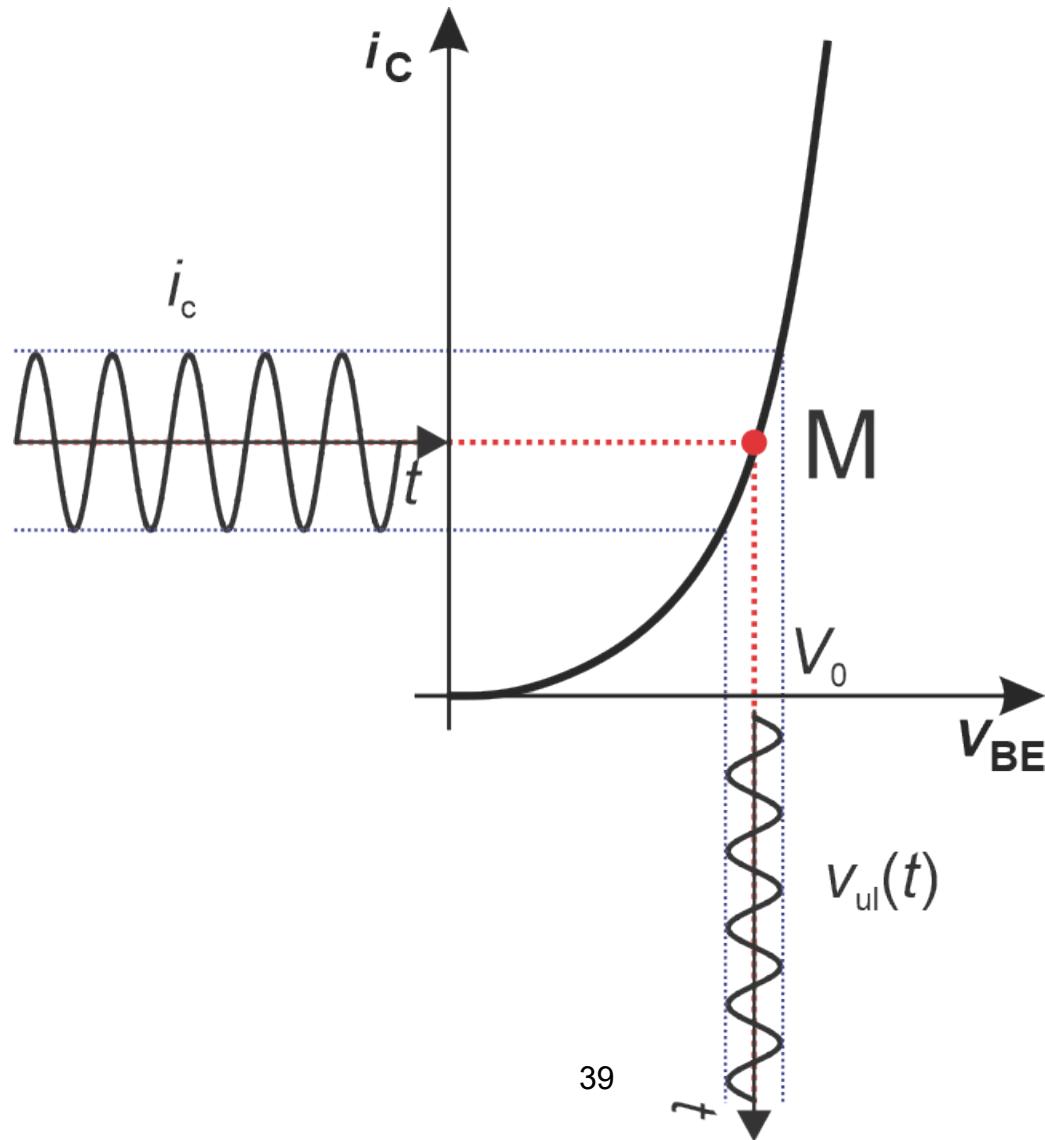
$$R_C = \frac{\Delta V_{iz}}{\Delta I_C} = 128\Omega$$

Polarizacija i radna tačka

- **Polarizacijom** bipolarnog tranzistora određujemo radnu tačku, tačku na prenosnoj karakteristici u kojoj mala promena napona na emitorskom spoju dovodi do velike promene struje kolektora.
- Radna tačka tranzistora određena je jednosmernim naponima polarizacije V_{BE} , V_{CE} i struje I_C .

Polarizacija i radna tačka

Konvencija označavanja napona i struja tranzistora

- Vremenski promenljivi naponi i struje se označavaju **malim slovom i velikim slovima u indeksima**:
 $i_B, i_C, i_E, v_{BE}, v_{CE}$
- Jednosmerne vrednosti napona i struja se označavaju **velikim slovom i velikim slovima u indeksima**:
 $I_B, I_C, I_E, V_{BE}, V_{CE}$
- Vremenski promenljive vrednosti napona i struja bez jednosmerne vrednosti (njihova srednja vrednost jednak je nuli) se označavaju **malim slovom i malim slovima u indeksima**:
 $i_b, i_c, i_e, v_{be}, v_{ce}$

Konvencija označavanja napona i struja tranzistora

- Zavisnost vremenski promenljivih napona i struja od vremena se podrazumeva, tako da nije eksplisitno istaknuta:

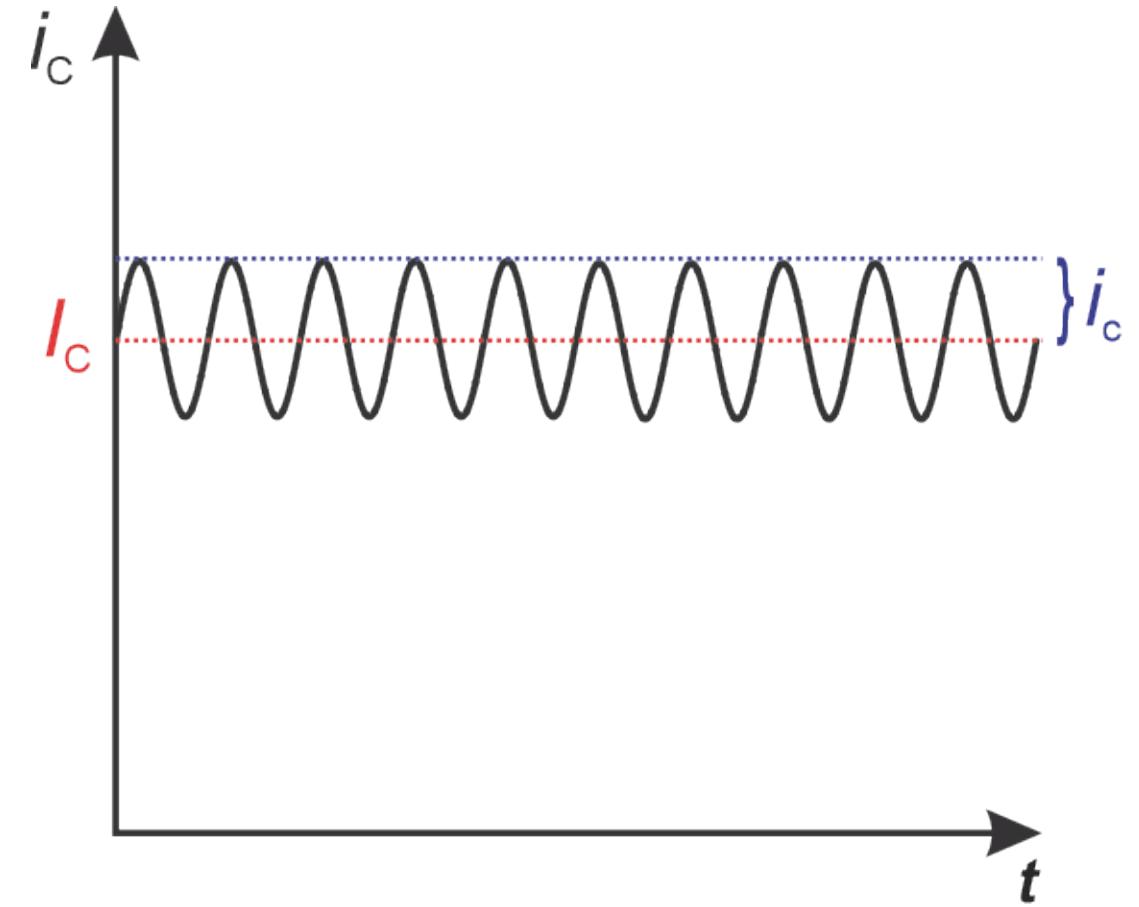
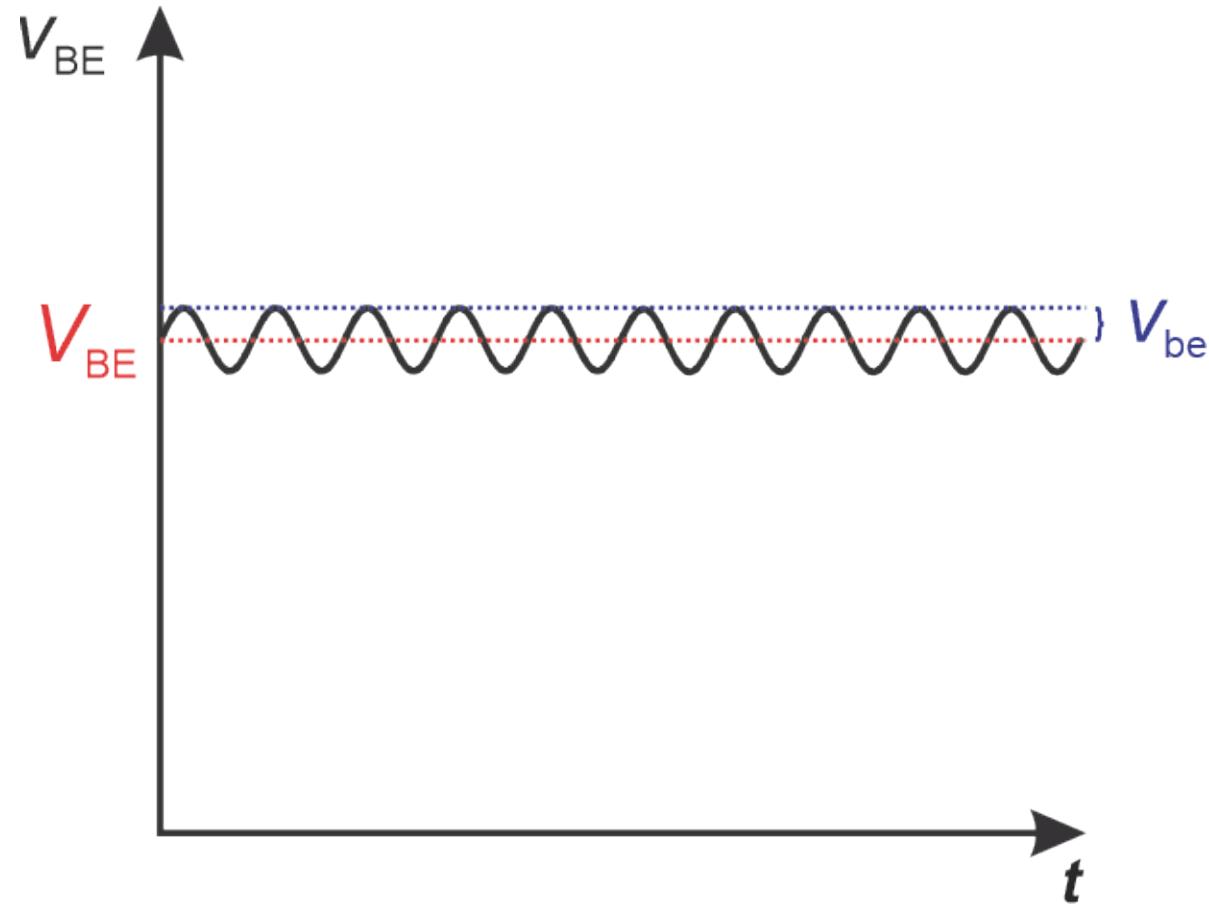
$$i_C = i_C(t), v_{BE} = v_{BE}(t), v_{CE} = v_{CE}(t), \dots$$

$$i_c = i_c(t), v_{be} = v_{be}(t), v_{ce} = v_{ce}(t), \dots$$

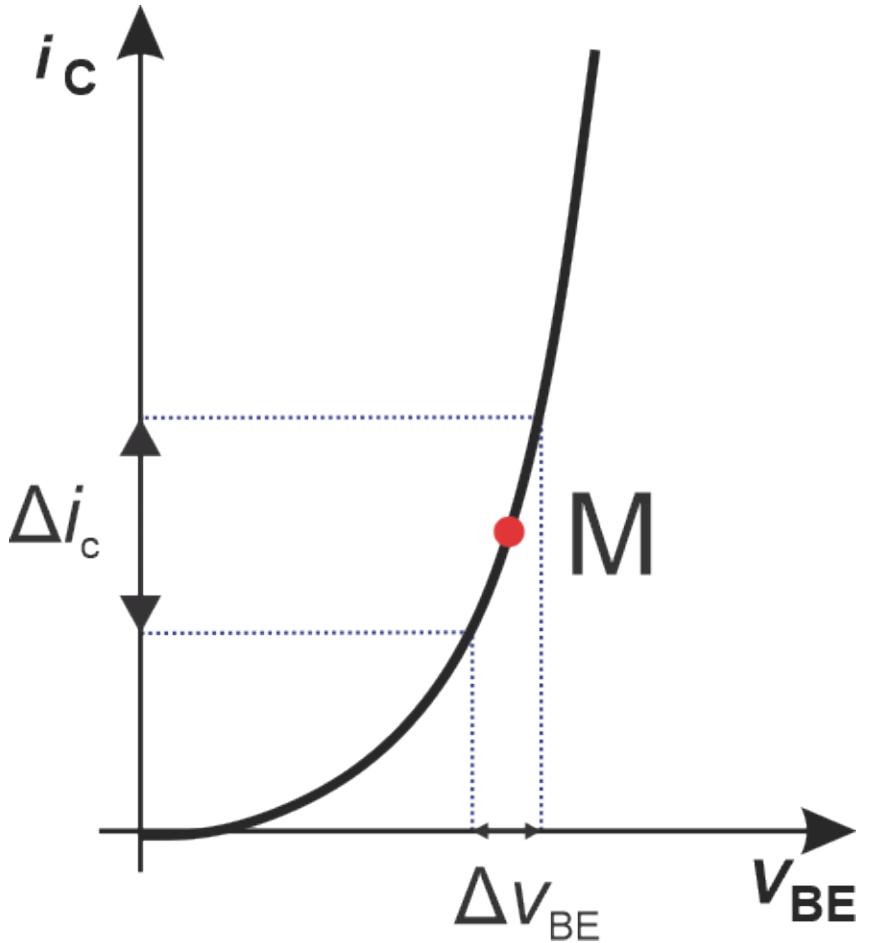
- Prema konvenciji, važe jednačine:

$$i_C = i_c + I_C, v_{BE} = v_{be} + V_{BE}, v_{CE} = v_{ce} + V_{CE}.$$

Polarizacija i radna tačka

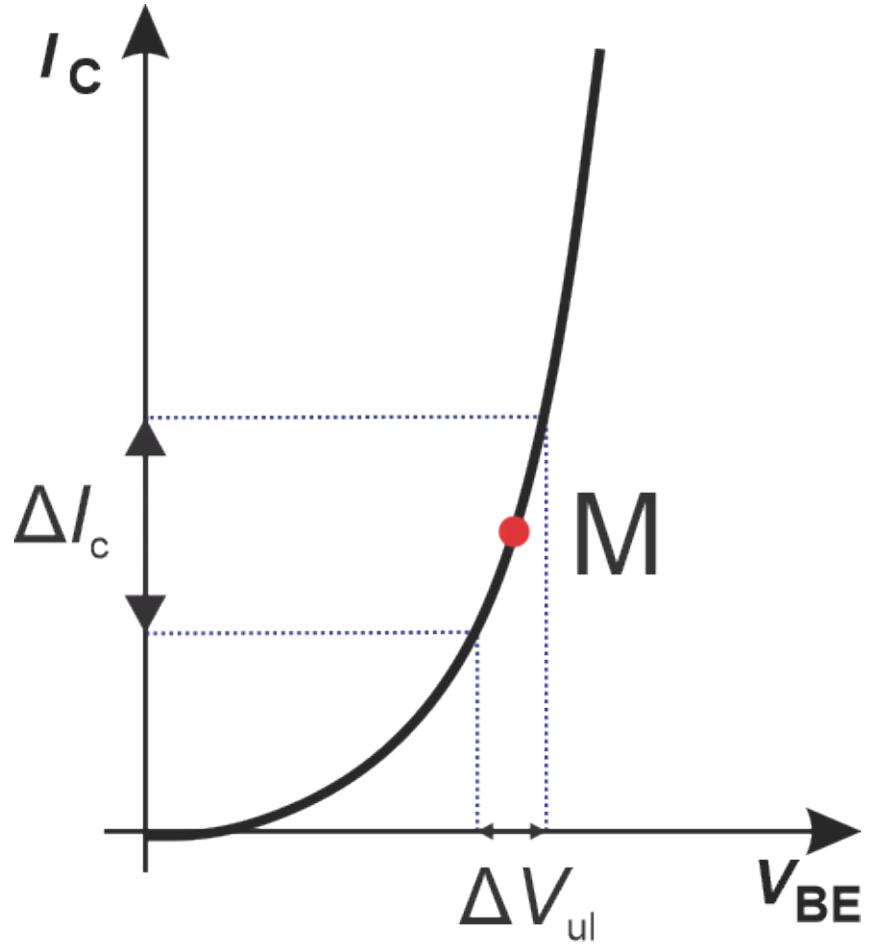
Transkonduktansa

- Transkonduktansa predstavlja količnik promene struje kolektora i promene napona između baze i emitora:

$$g_m = \frac{di_C}{dV_{BE}}$$

Transkonduktansa

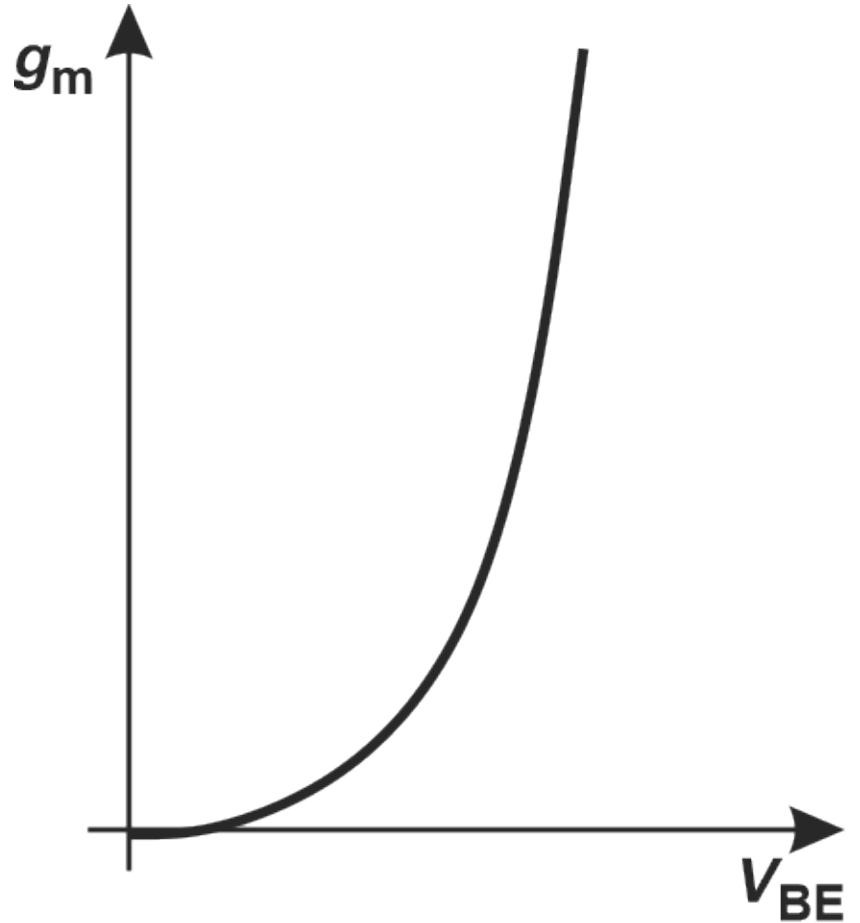

$$i_C = I_S \cdot \left(\exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right) - 1 \right)$$

$$g_m = \frac{di_C}{dv_{BE}}$$

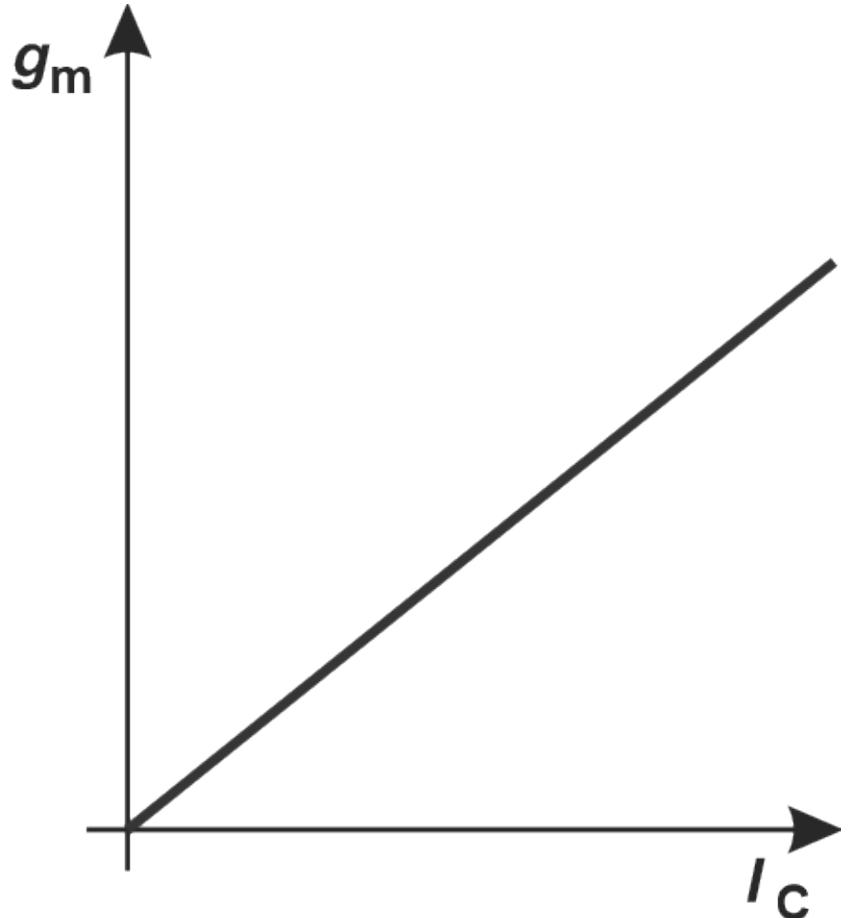
$$g_m = \frac{I_S}{V_T} \cdot \exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right) \approx \frac{I_S}{V_T} \cdot \exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right) = \frac{I_C}{V_T}$$

Transkonduktansa

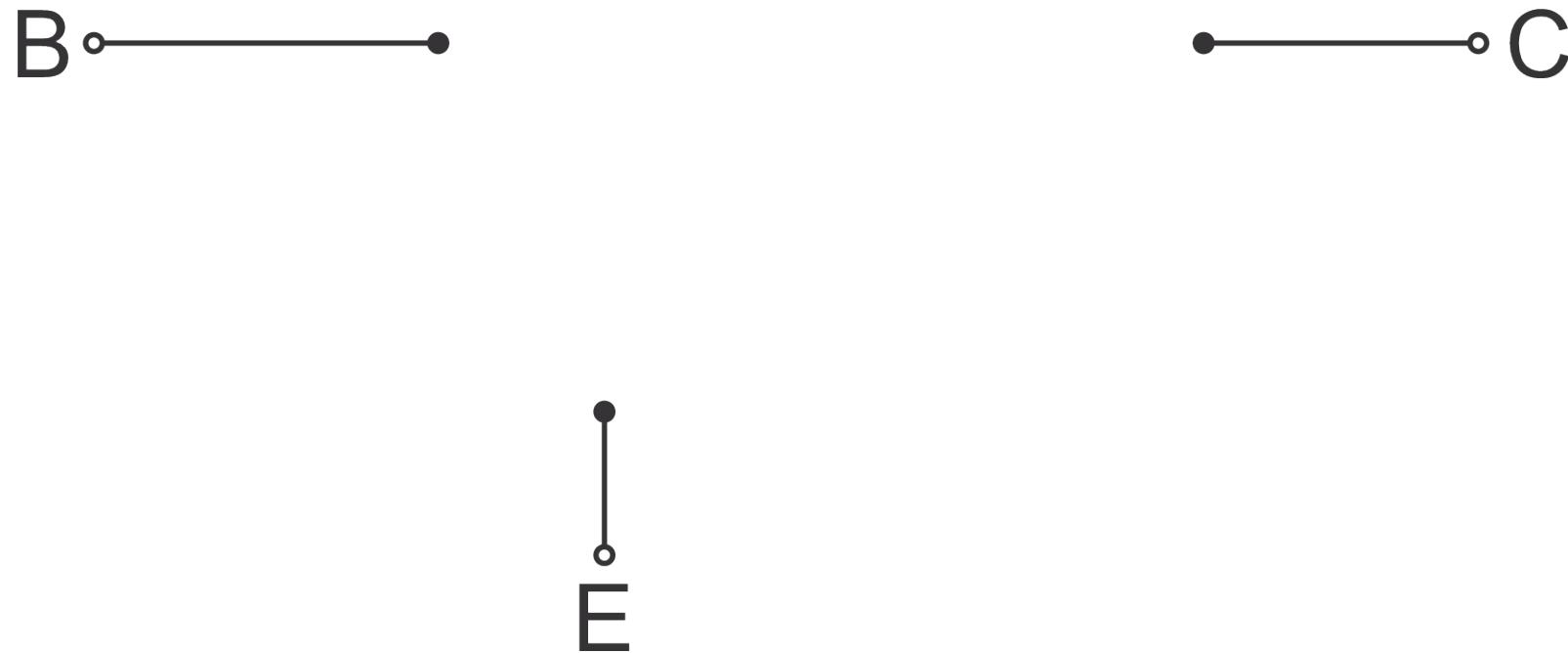
- **Transkonduktansa** zavisi od radne tačke tranzistora – napona V_{BE} . Zavisnost transkonduktanse od napona V_{BE} je eksponencijalna.
- Pojačanje pojačavača je proporcionalno transkonduktansi.

Transkonduktansa

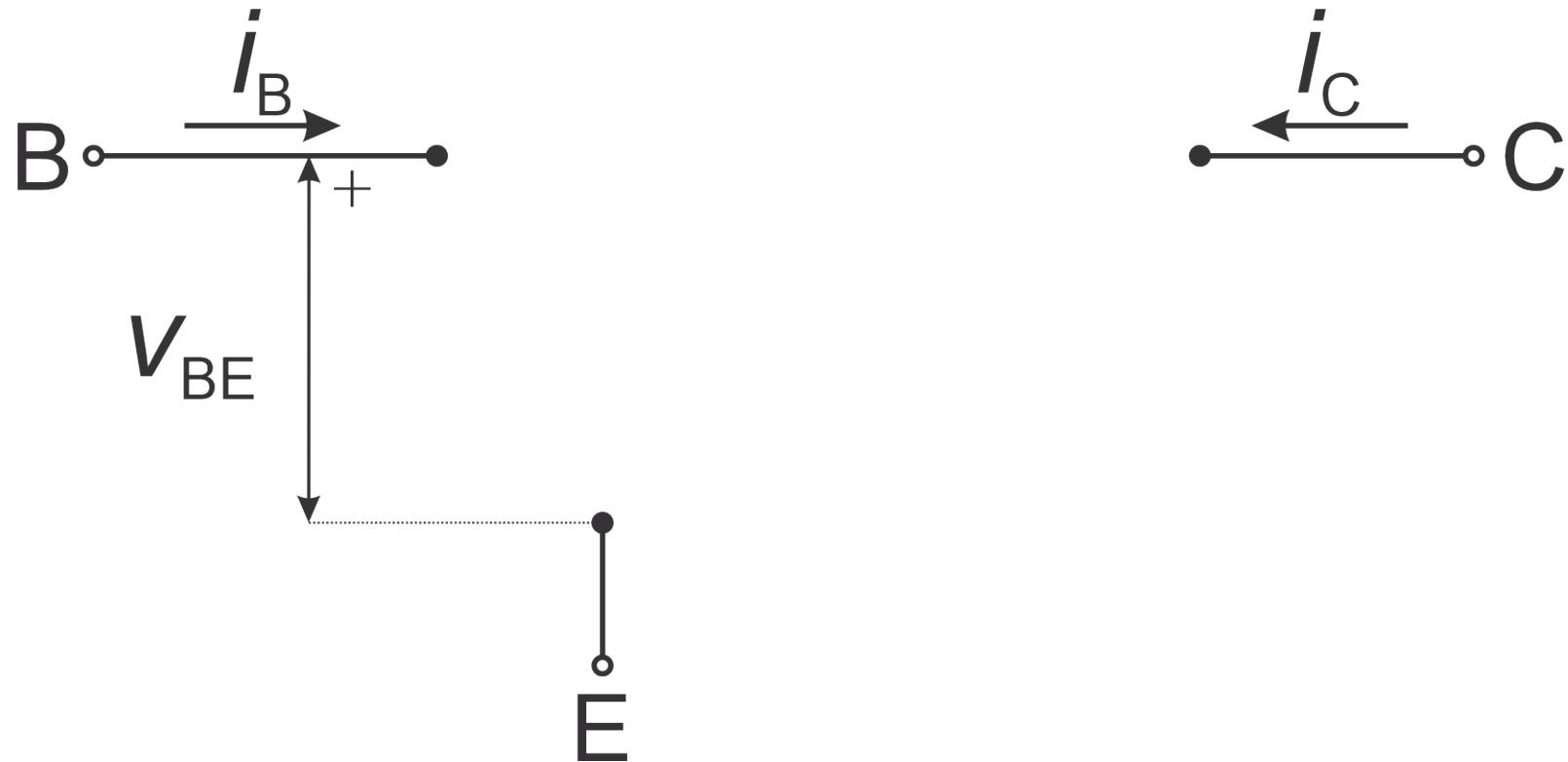

- Transkonduktansa je linearno proporcionalna struji kolektora, veća transkonduktansa (samim tim i pojačanje) zahteva veću snagu generatora koji napaja kolo.

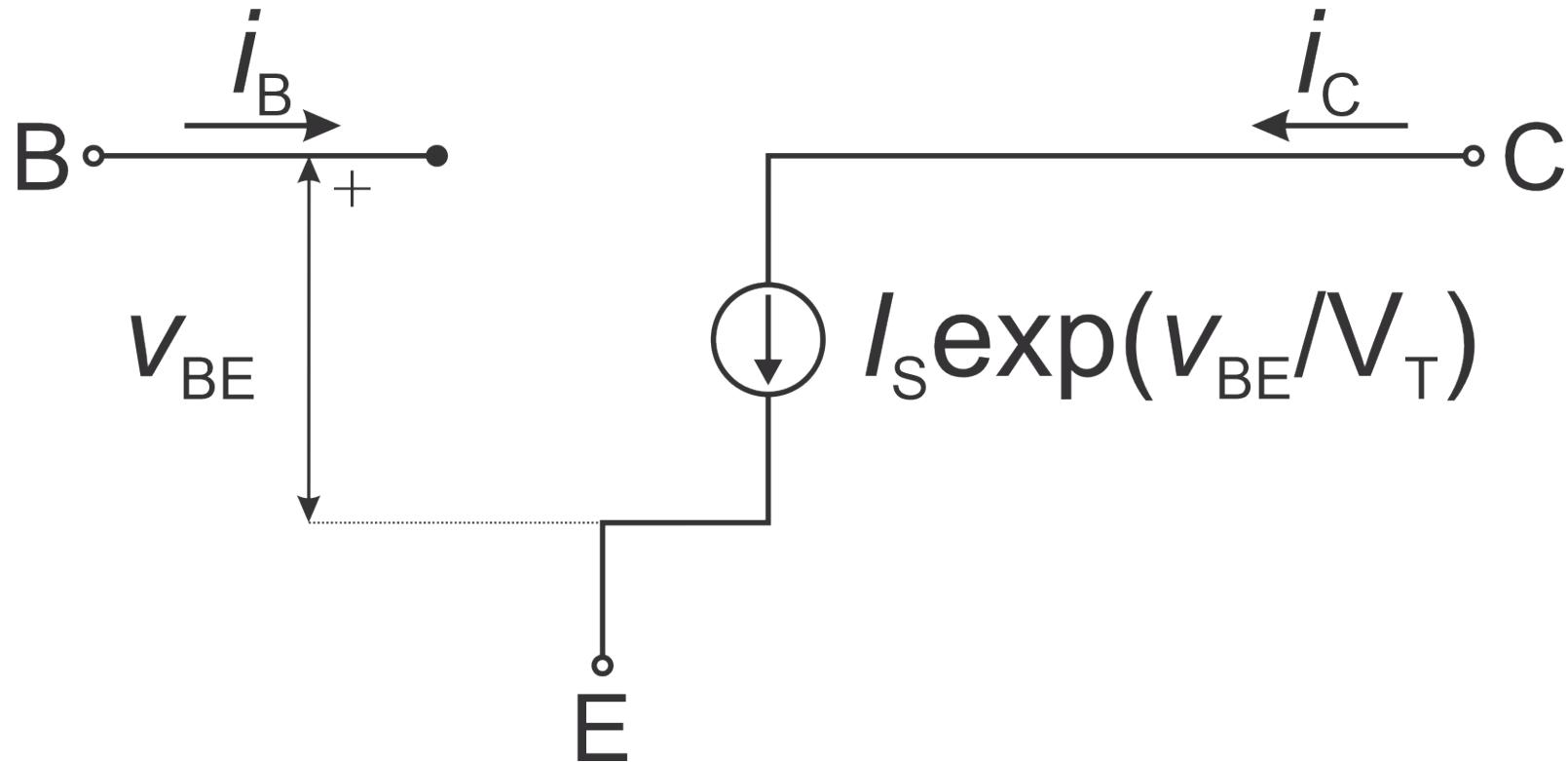
Jednostavni model bipolarnog tranzistora

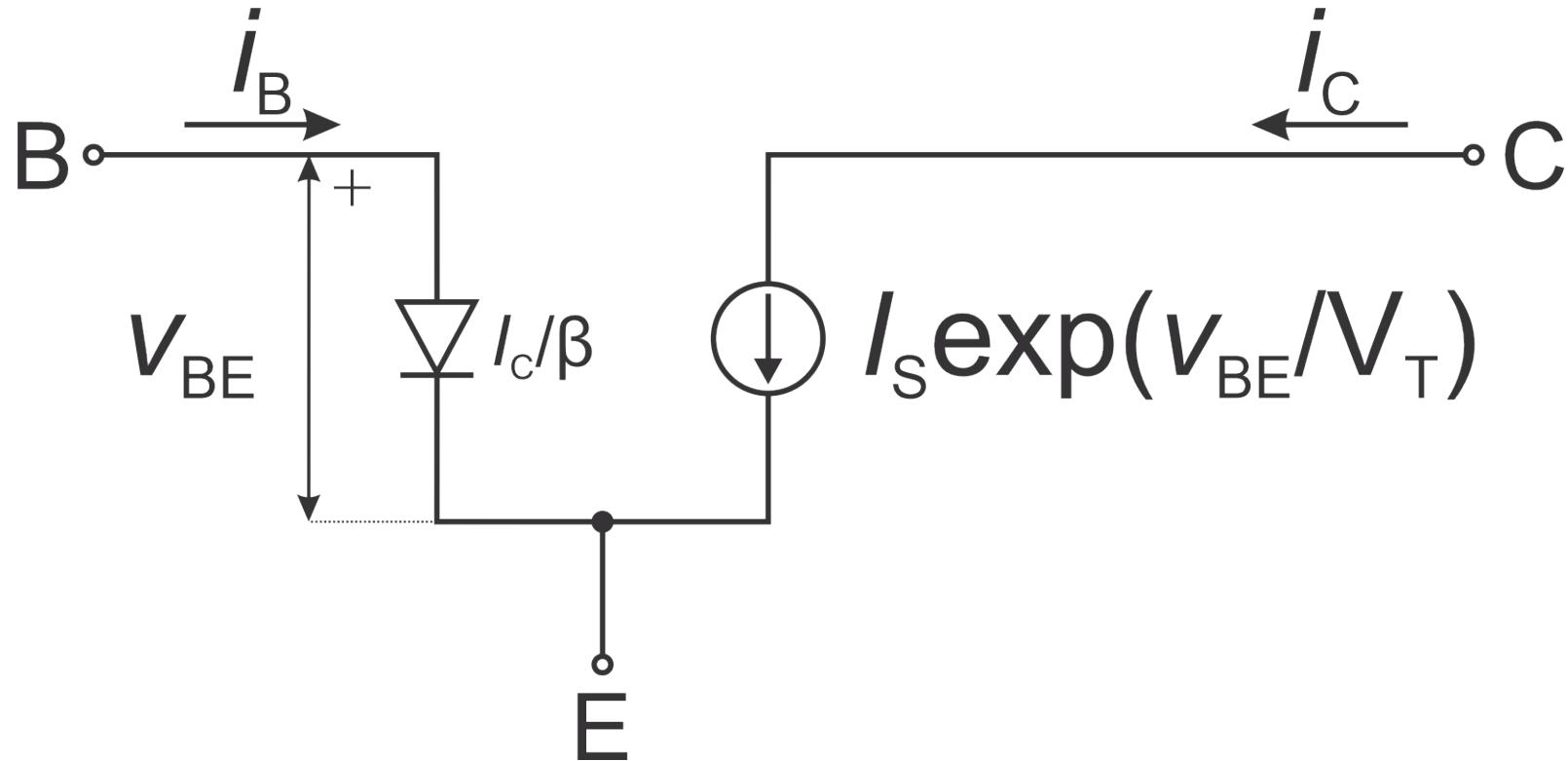
Jednostavni model bipolarnog tranzistora

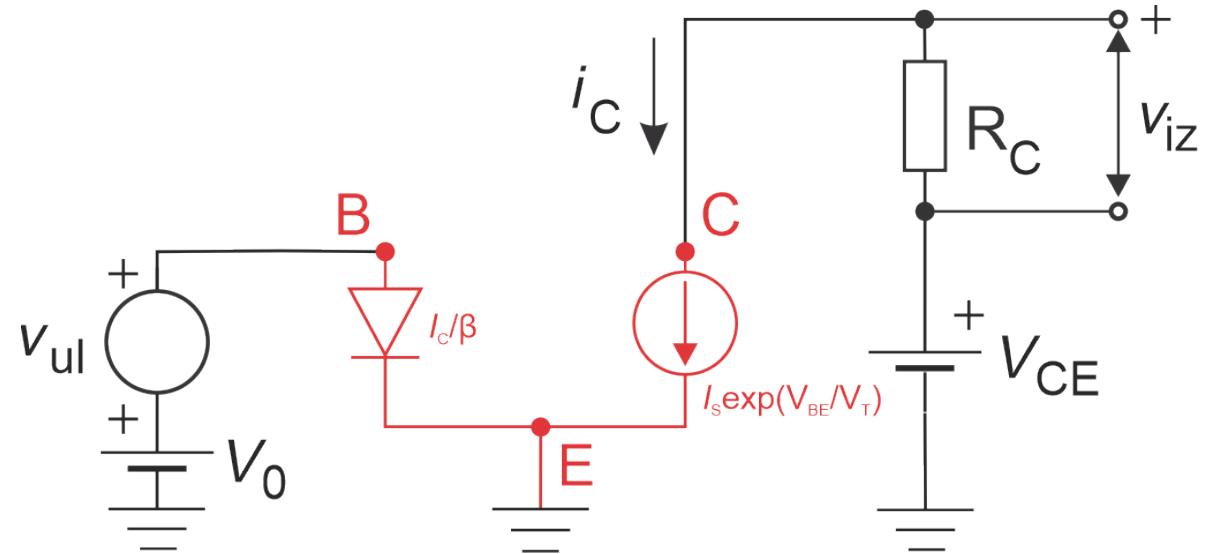
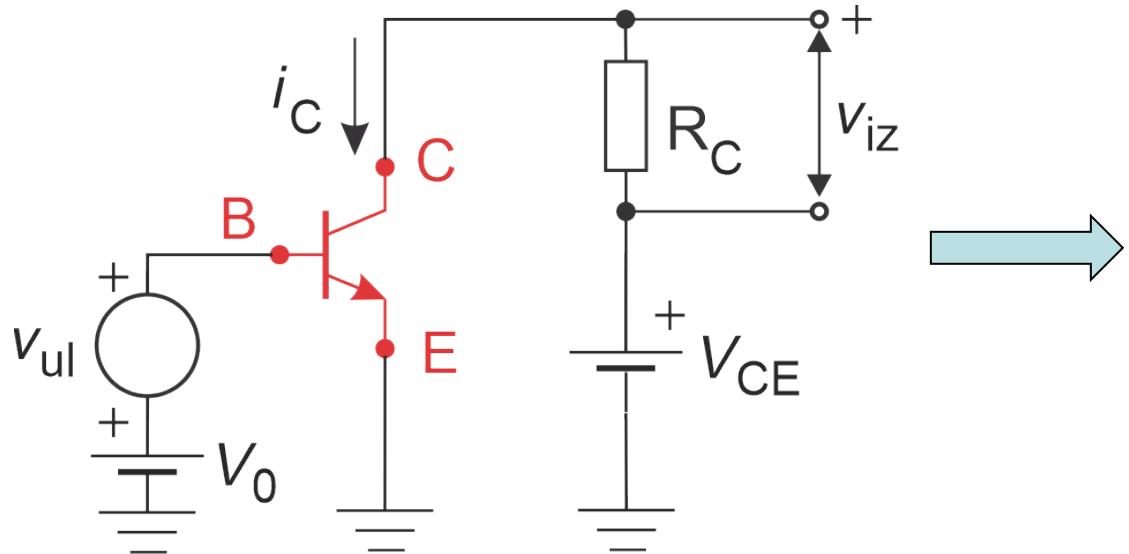
Jednostavni model bipolarnog tranzistora

Jednostavni model bipolarnog tranzistora

Jednostavni model bipolarnog tranzistora

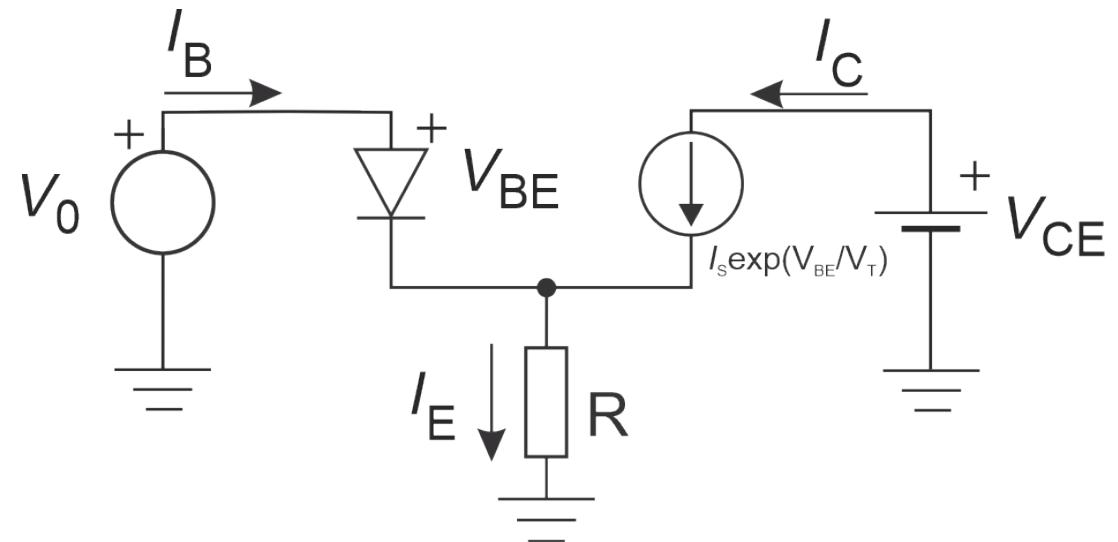
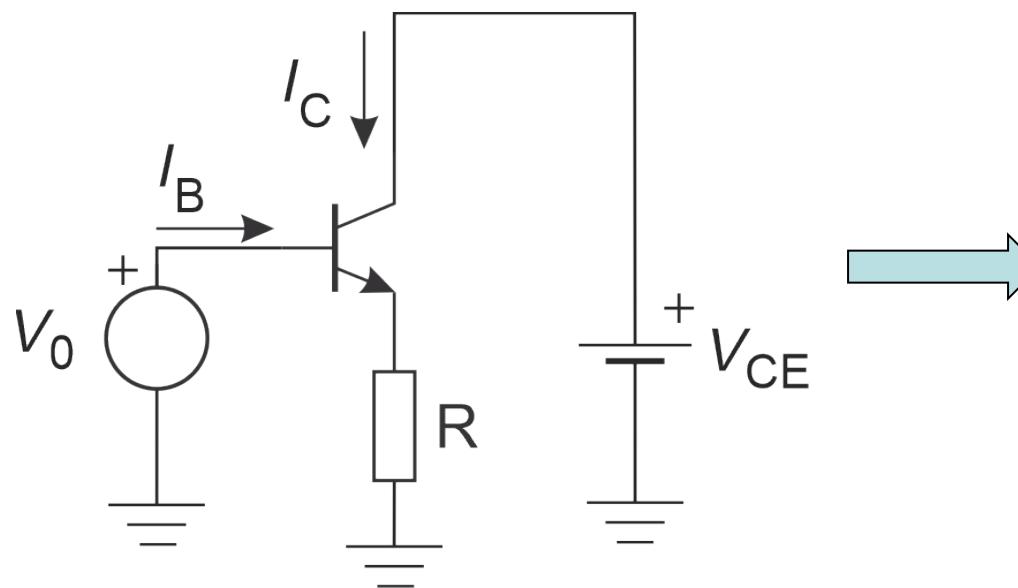
Model bipolarnog tranzistora za velike signale

- **Model** je adekvatan samo ako je tranzistor u **aktivnoj oblasti** (emitorski spoj direktno polarisan, kolektorski inverzno polarisan).
- Ovaj model se zove **model bipolarnog tranzistora za velike signale**.
- Signal v_{ul} može biti proizvoljne amplitude, pod uslovom da je tranzistor uvek u aktivnoj oblasti.
- Model je **nelinearan**, struja kolektora eksponencijalno zavisi od ulaznog napona.

Primer (jednosmerni režim kola)

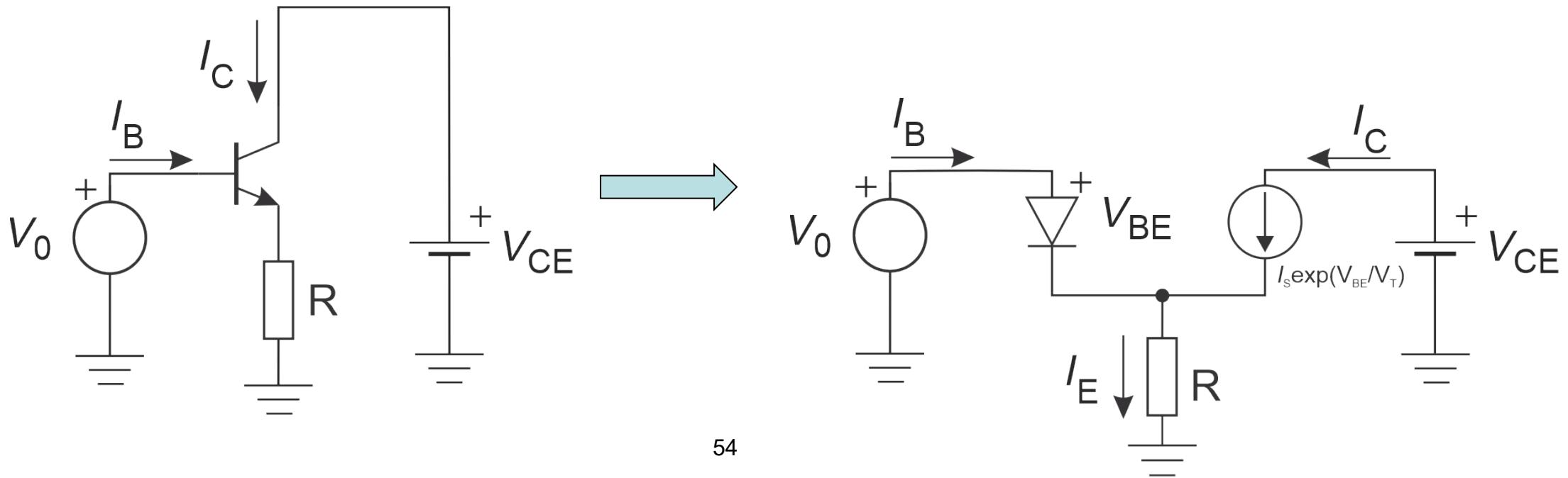
$$I_S = 10^{-16} \text{ A}, \beta = 100$$

$$I_C \approx I_E, R = 100\Omega, V_{ul} = V_0 = 800\text{mV}, V_{CE} = 3\text{V}$$

Primer (jednosmerni režim kola)

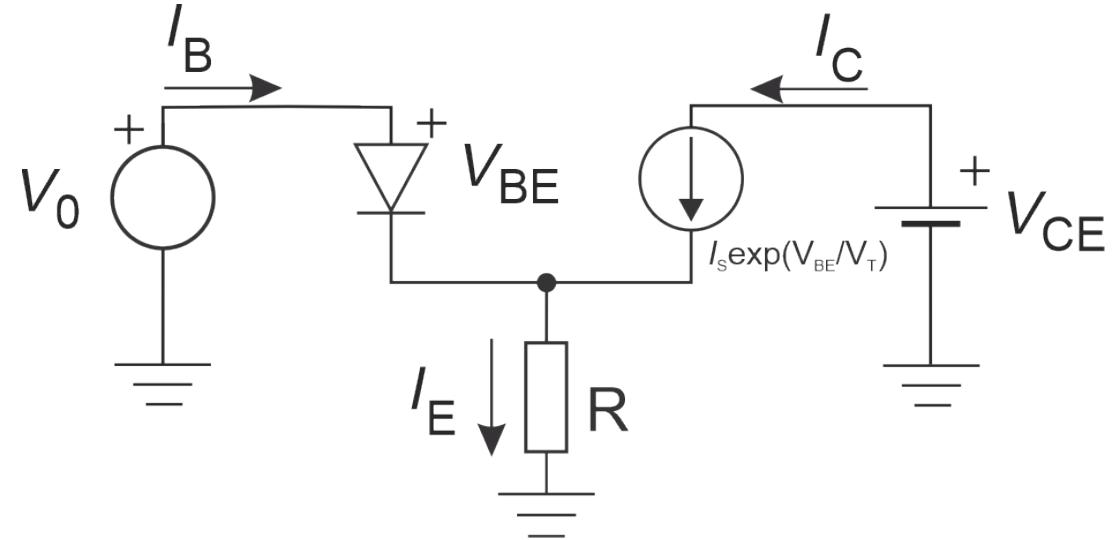
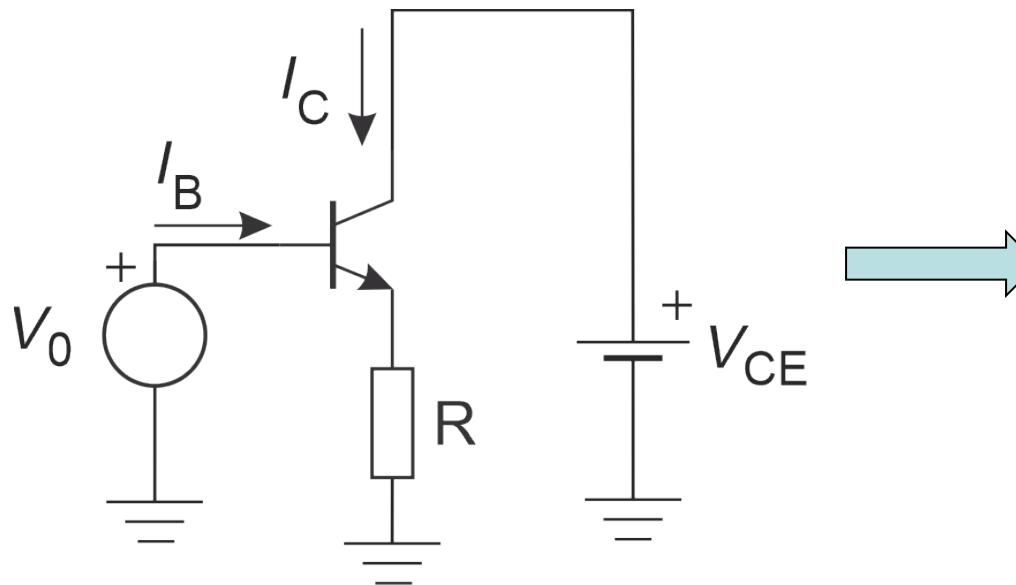
$$V_0 = V_{BE} + I_E \cdot R \approx V_{BE} + I_C \cdot R$$

Primer (jednosmerni režim kola)

$$V_{BE} = V_T \cdot \ln\left(\frac{I_C}{I_S}\right)$$

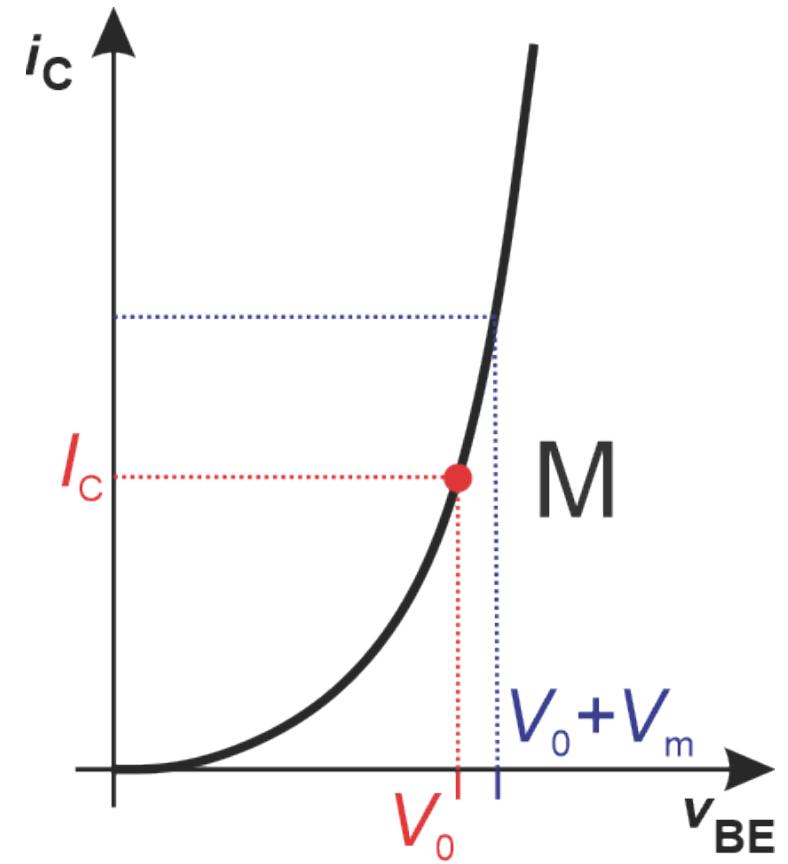
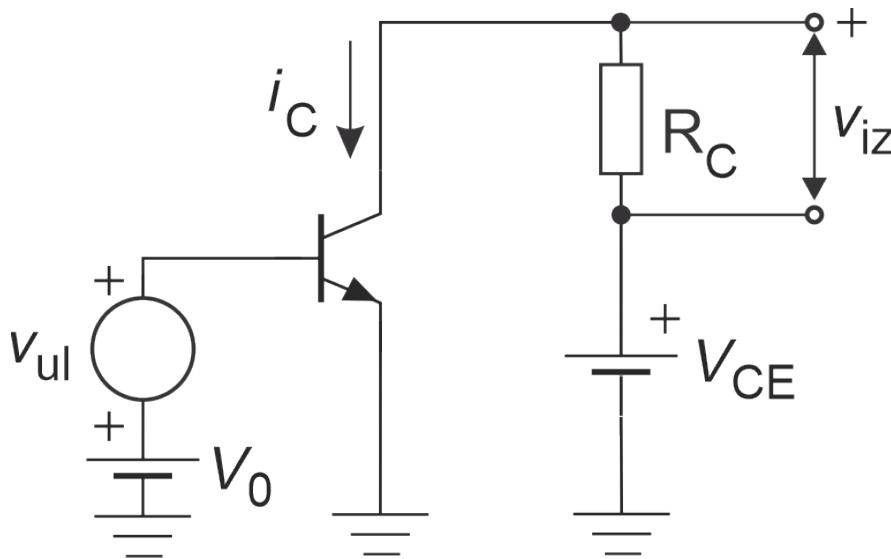
$$V_0 = V_T \cdot \ln\left(\frac{I_C}{I_S}\right) + I_C \cdot R$$

Model bipolarnog tranzistora za male signale

- Signal $v_{ul}(t)$ je superponiran jednosmernom naponu V_0 , promena napona v_{BE} je mala ($V_m \ll V_0$):

$$v_{BE} = V_0 + v_{ul}(t) = V_0 + V_m \cdot \sin \omega t$$

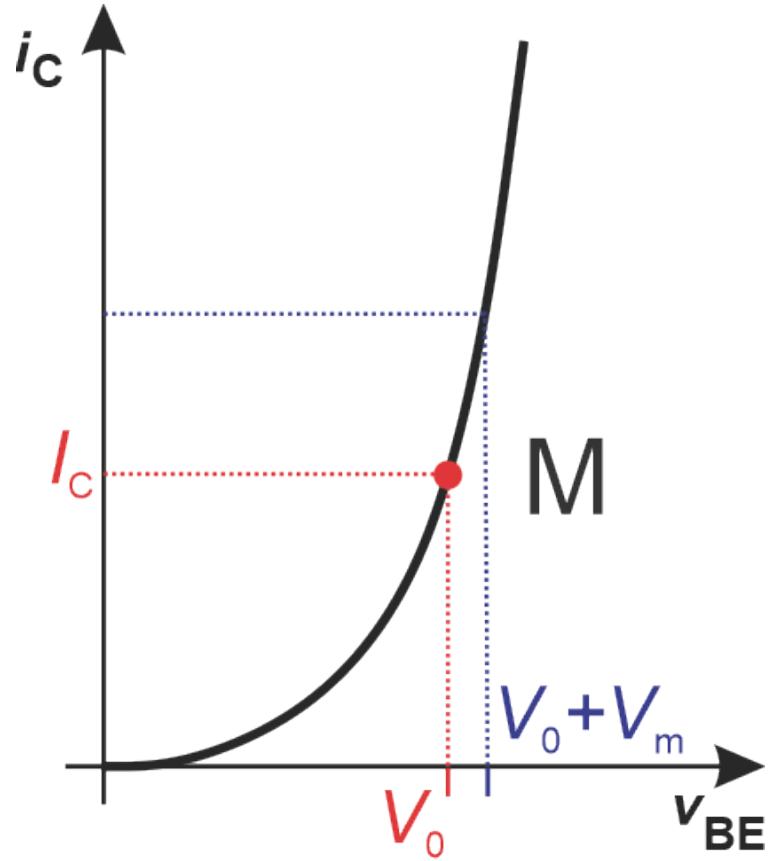
Model bipolarnog tranzistora za male signale

$$i_C = I_S \cdot \left(\exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right) - 1 \right) \approx I_S \cdot \exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right)$$

$$i_C = I_S \cdot \exp\left(\frac{V_0 + v_{ul}(t)}{V_T}\right) = I_S \cdot \exp\left(\frac{V_0}{V_T}\right) \cdot \exp\left(\frac{v_{ul}(t)}{V_T}\right)$$

$$i_C = I_S \cdot \exp\left(\frac{V_0}{V_T}\right) \cdot \exp\left(\frac{V_m \cdot \sin \omega t}{V_T}\right)$$

$$i_C = I_C \cdot \exp\left(\frac{V_m}{V_T} \cdot \sin \omega t\right)$$

Model bipolarnog tranzistora za male signale

- Tejlorov (Taylor) razvoj eksponencijalne funkcije u okolini nule:

$$e^x = \sum_{i=0}^{\infty} \frac{x^i}{i!} = 1 + x + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^3}{3!} + \frac{x^4}{4!} + \dots$$

- Za male vrednosti argumenta x :

$$|x| \ll 1$$

$$e^x \approx 1 + x$$

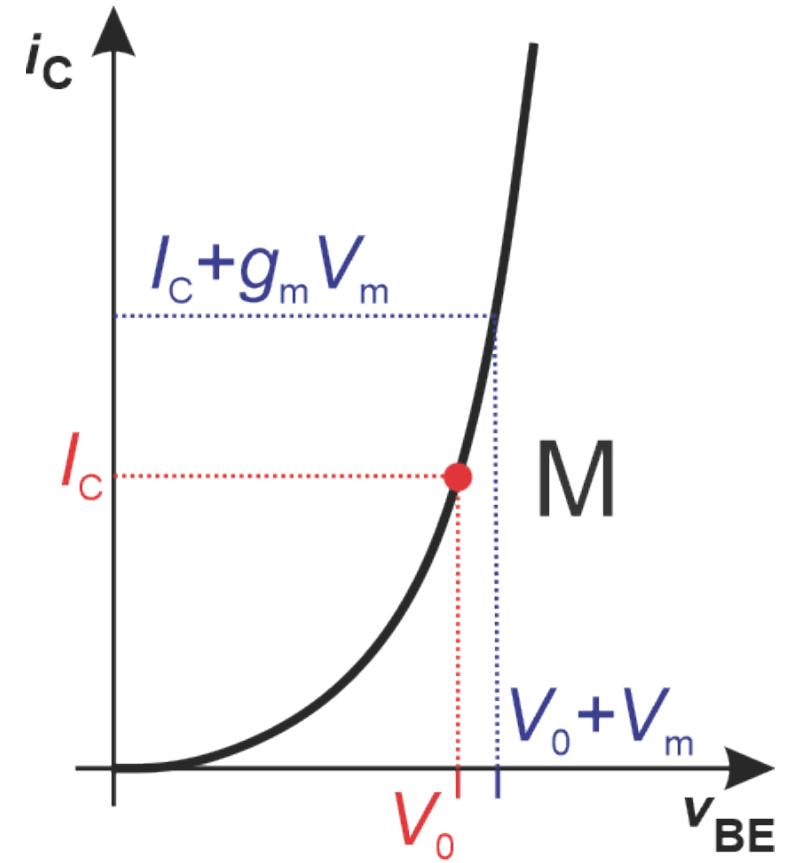
Model bipolarnog tranzistora za male signale

- Sinusna funkcija je manja ili jednaka jedinici, ukoliko je $V_m < V_T$, imamo:

$$i_C = I_C \cdot \exp\left(\frac{V_m}{V_T} \cdot \sin \omega t\right)$$

$$V_m < V_T \Rightarrow i_C \approx I_C \cdot \left(1 + \frac{V_m}{V_T} \cdot \sin \omega t\right)$$

$$i_C = I_C + \frac{I_C}{V_T} \cdot V_m \sin \omega t = I_{C0} + \frac{I_C}{V_T} \cdot v_{ul}(t)$$

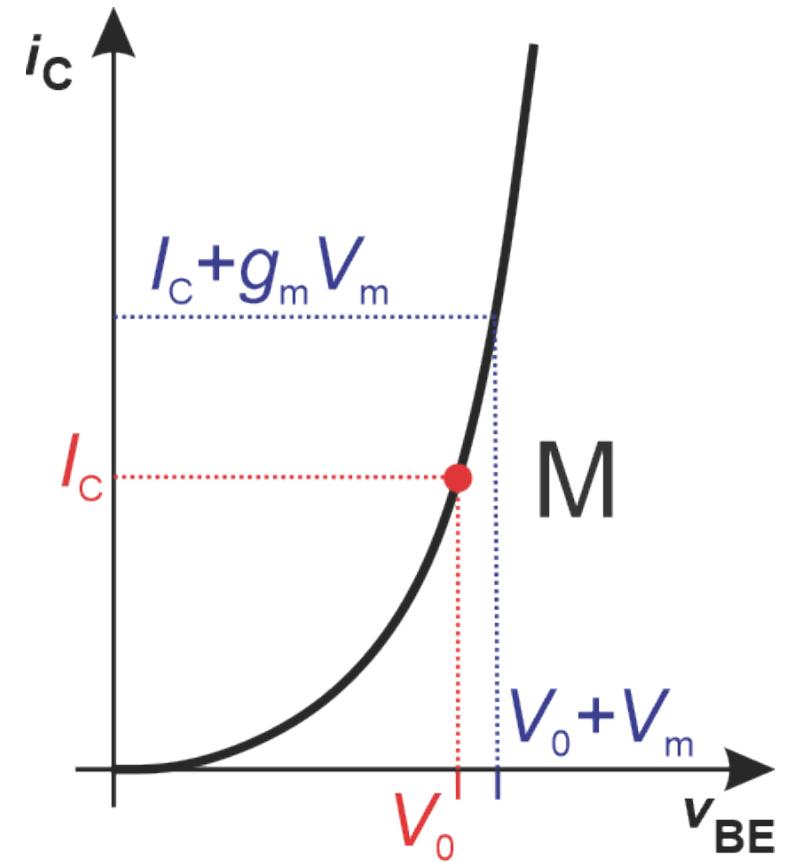
Model bipolarnog tranzistora za male signale

- Količnik kolektorske struje i napona V_T je **transkonduktansa** tranzistora u radnoj tački M:

$$g_m = \frac{I_C}{V_T}$$

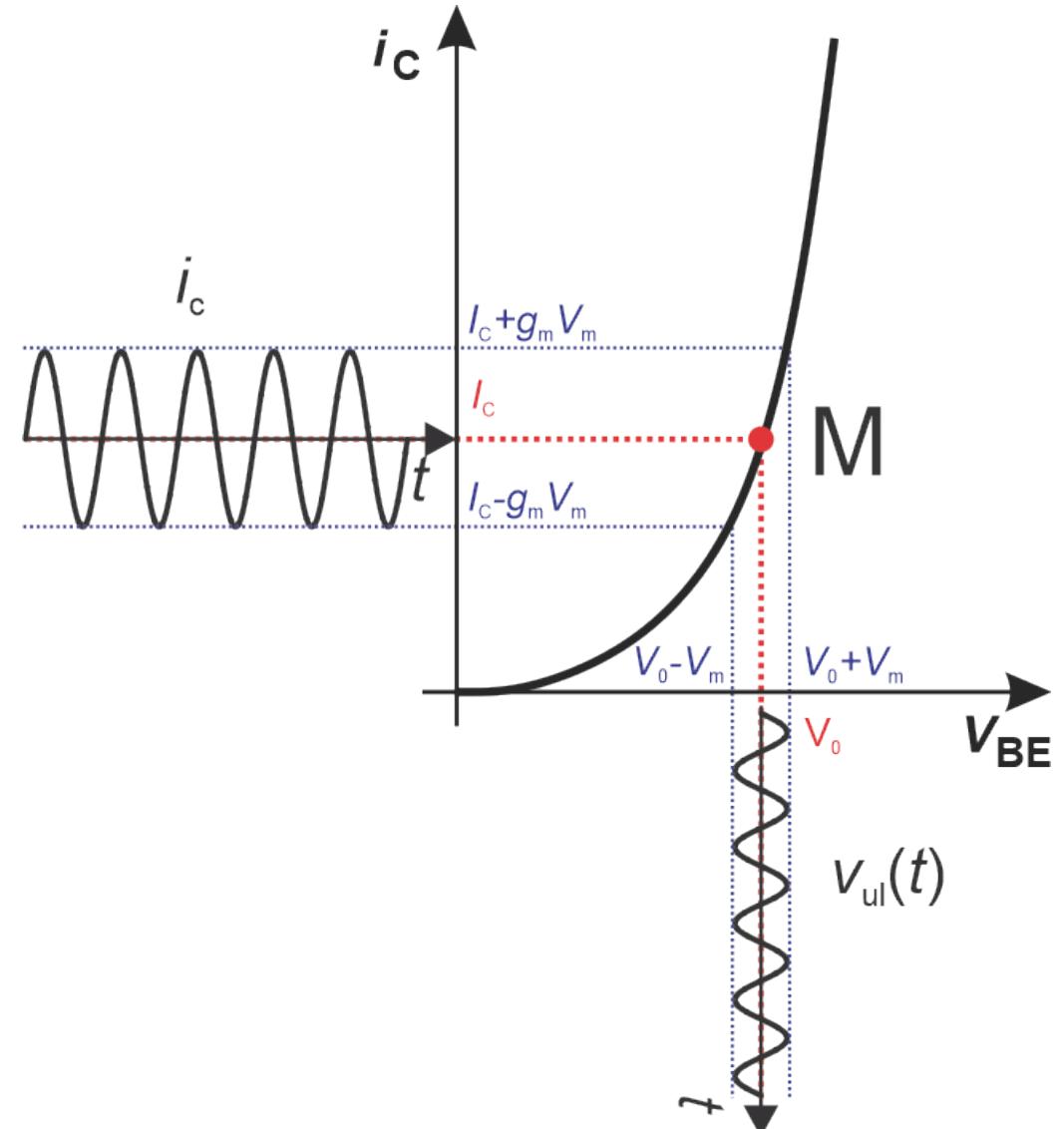
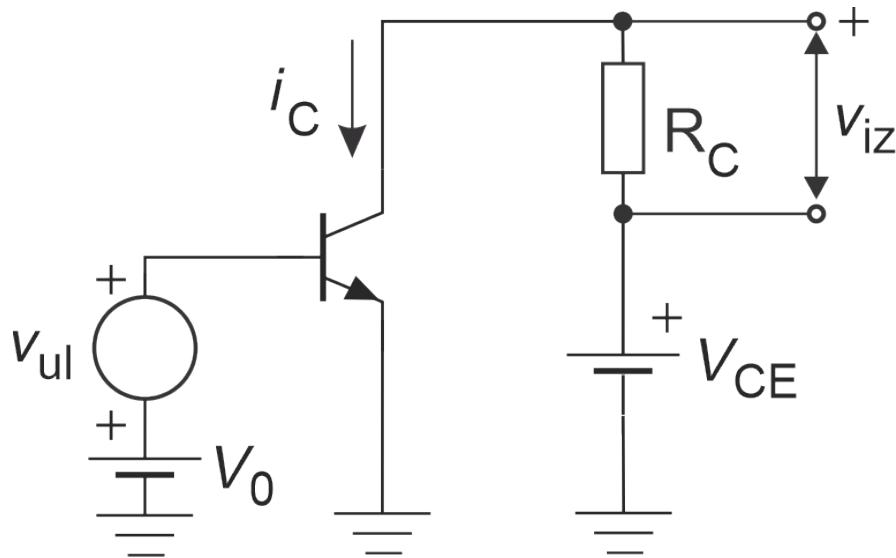
- Kolektorska struja je:

$$i_C = I_C + g_m \cdot V_m \sin \omega t = I_C + \underbrace{g_m \cdot v_{ul}(t)}_{i_c}$$

Model bipolarnog tranzistora za male signale

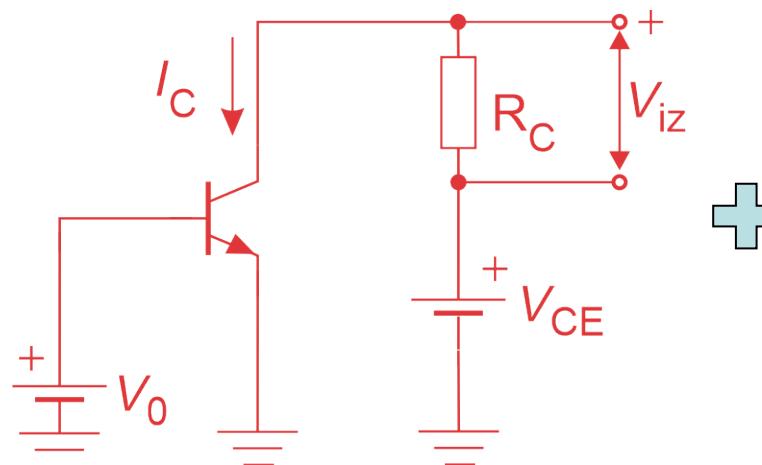
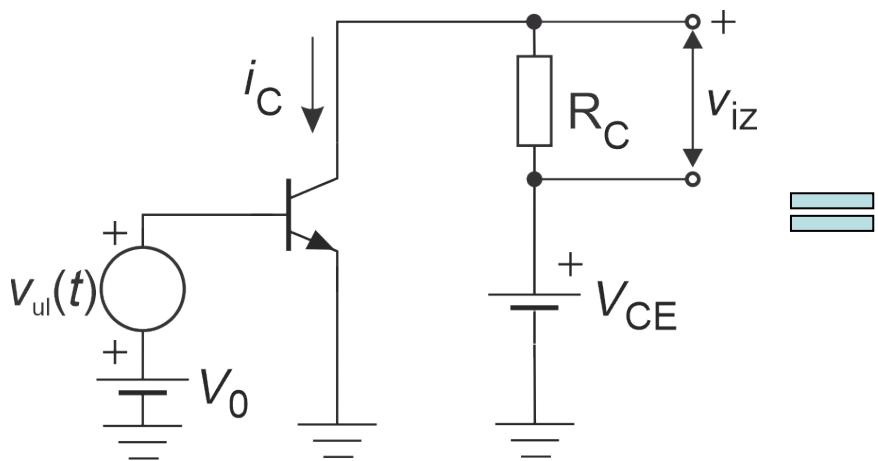
$$i_C = I_C + g_m \cdot V_m \sin \omega t = I_C + \underbrace{g_m \cdot v_{ul}(t)}_{i_c}$$

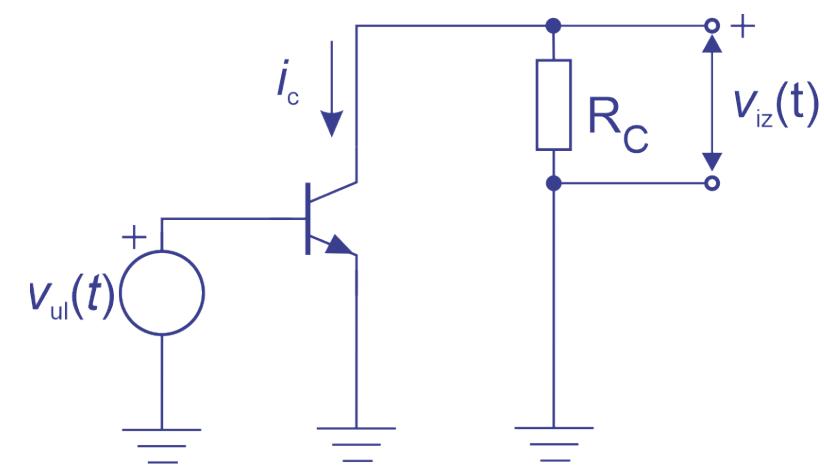
Model bipolarnog tranzistora za male signale

$$i_C = I_C + g_m \cdot V_m \sin \omega t = I_C + \underbrace{g_m \cdot v_{ul}(t)}_{i_c}$$

Superpozicija

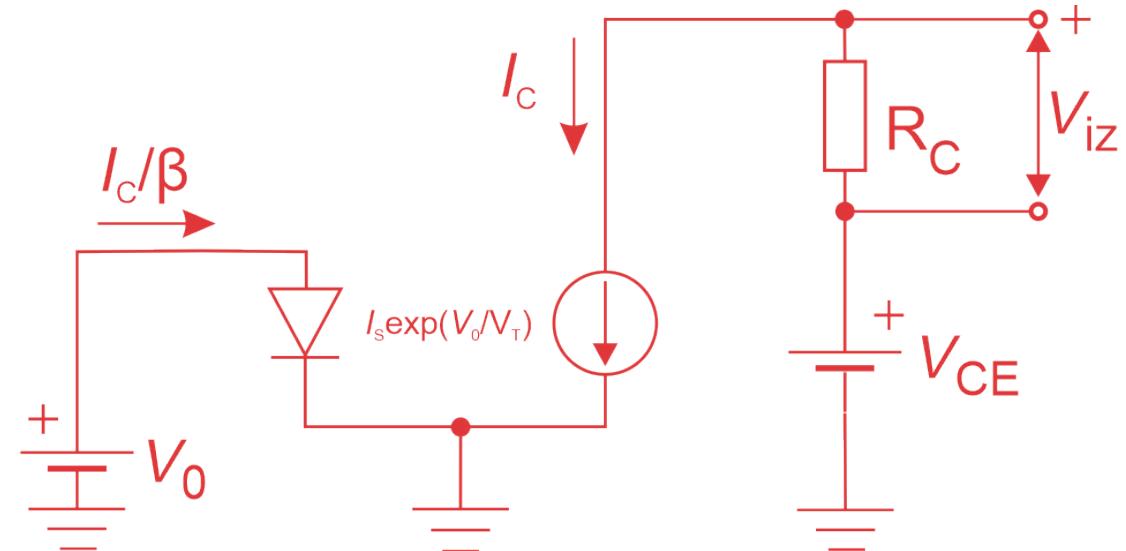
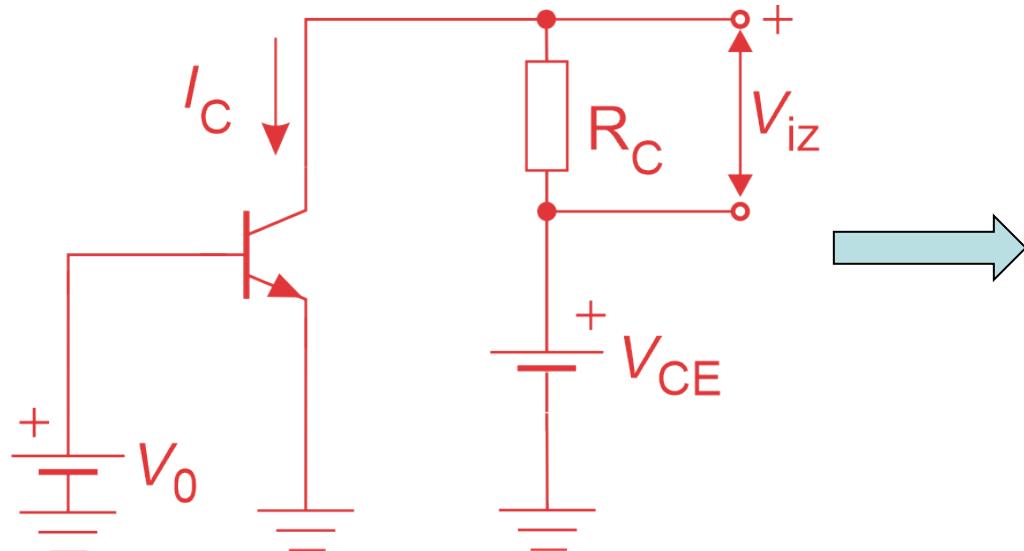
Veliki signali
(polarizacija)

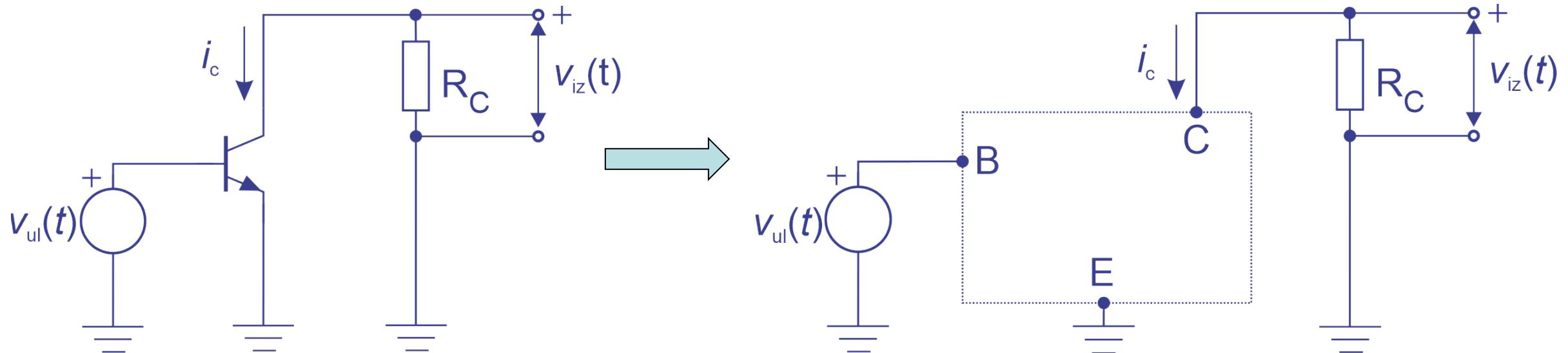
Signali malih
amplituda

Model za velike signale

- Model za velike signale – poznati parametri I_S , β .
- Izračunava se I_C .

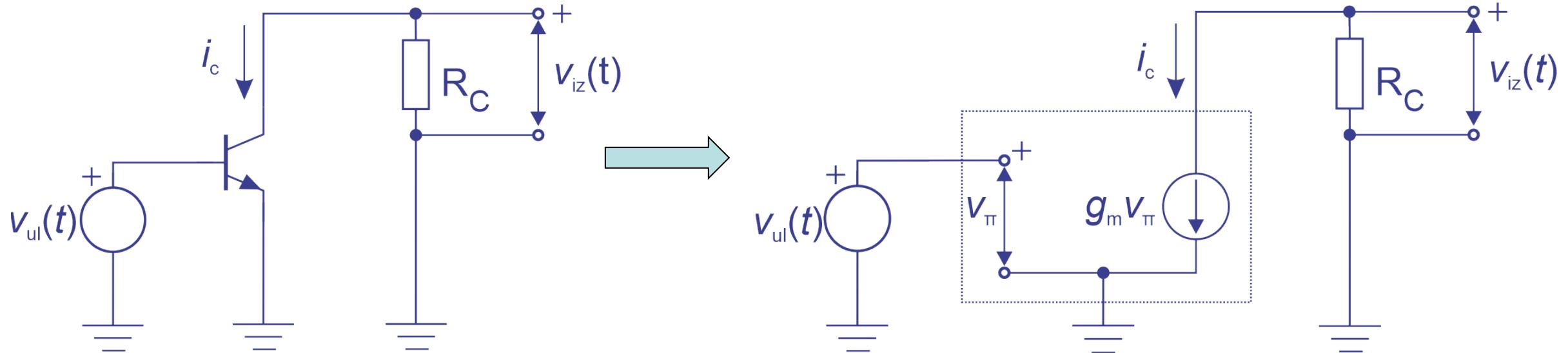
Model za male signale

Model za male signale

- Kolektorska struja

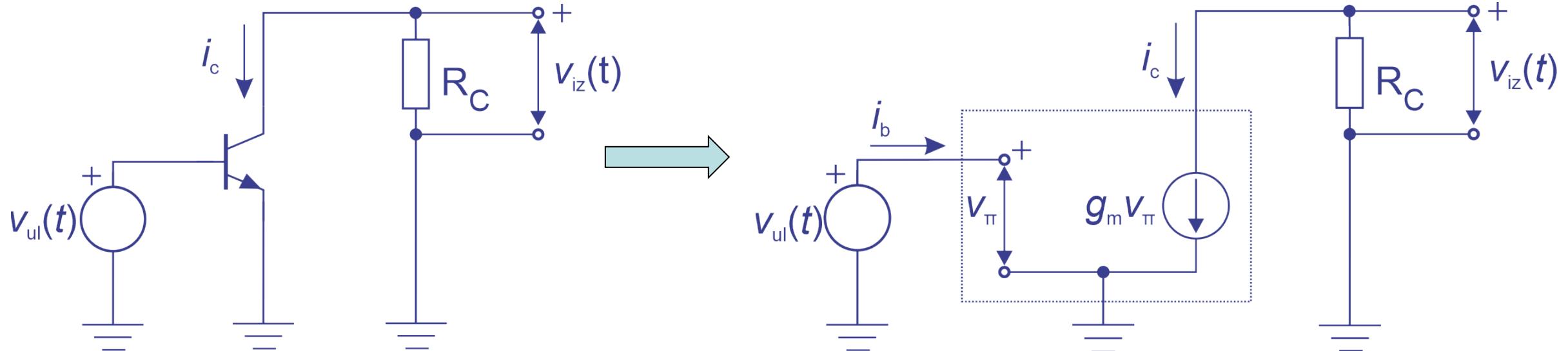
$$i_c(t) = g_m \cdot v_{ul}(t), \quad g_m = \frac{I_C}{V_T}$$

Model za male signale

- Struja baze

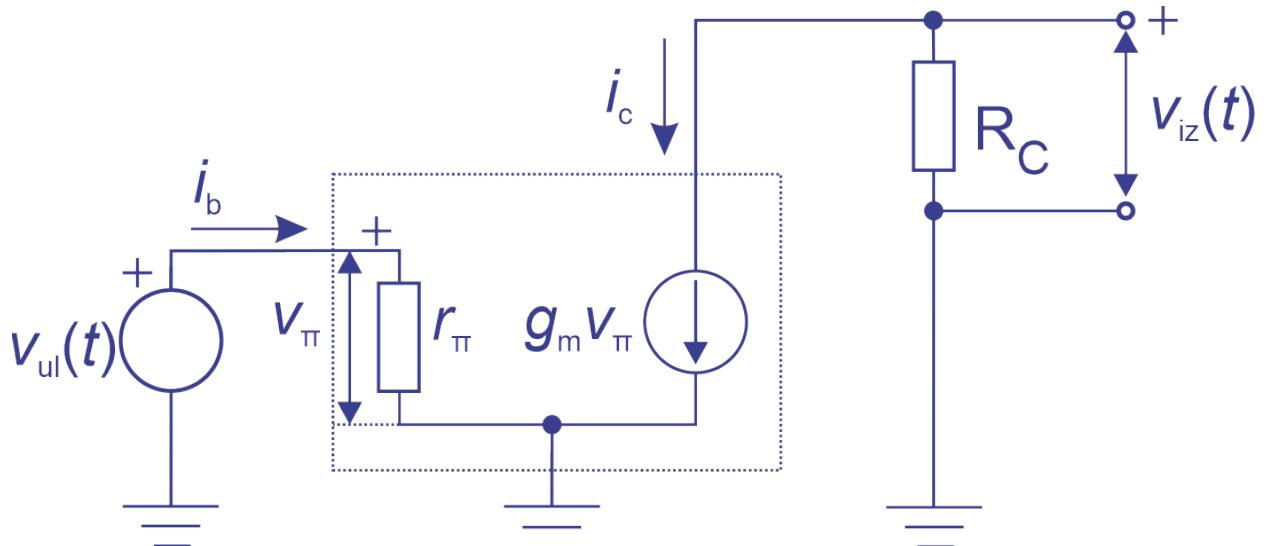
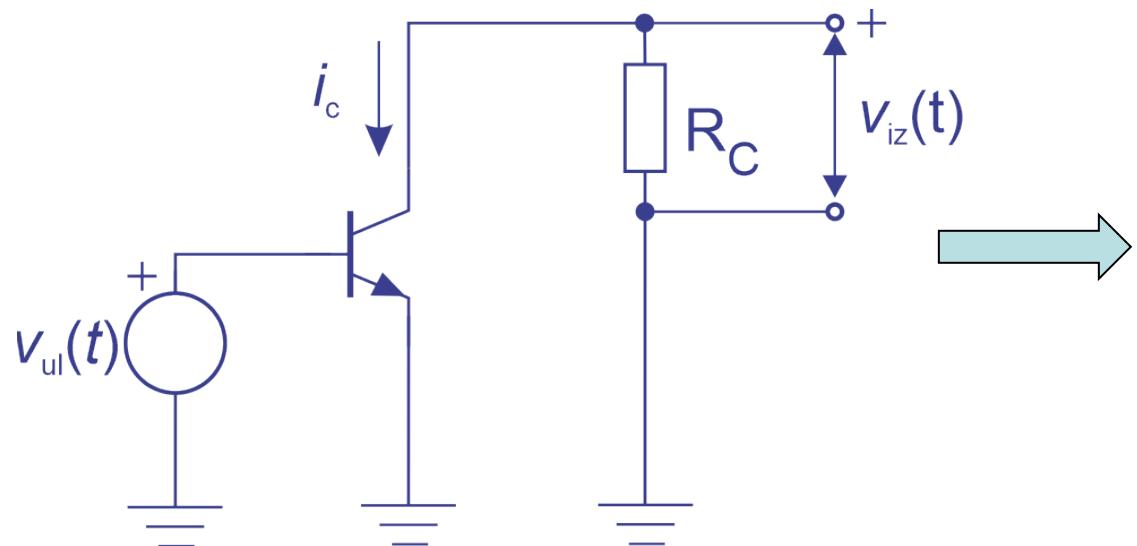
$$i_b = \frac{i_c}{\beta} = \frac{g_m}{\beta} \cdot v_\pi, \quad v_\pi = \frac{\beta}{g_m} \cdot i_b$$

Model za male signale

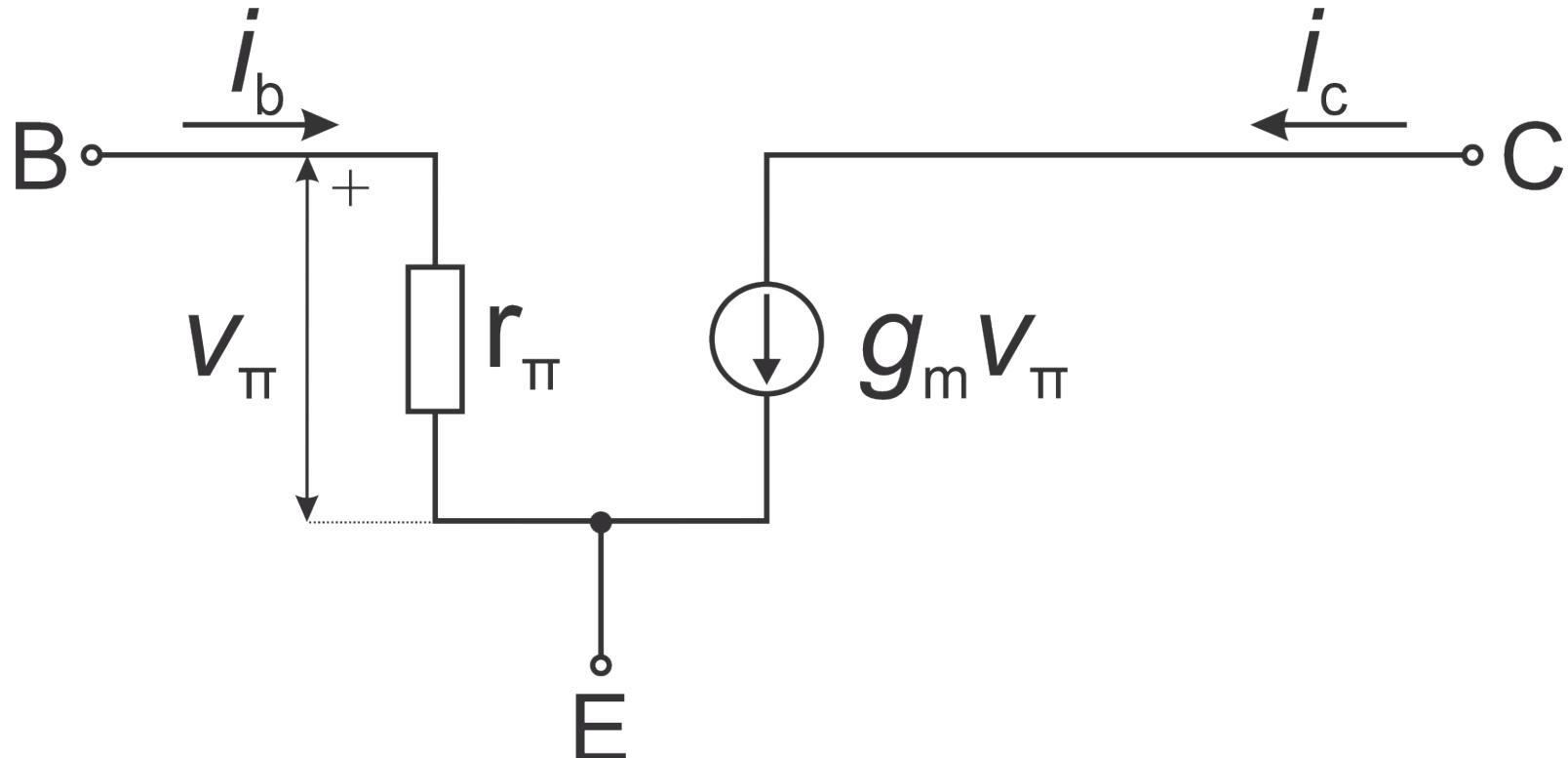
- Otpornost emitorskog spoja

$$v_\pi = r_\pi \cdot i_B, \quad r_\pi = \frac{\beta}{g_m}$$

Model za male signale

$$g_m = \frac{I_C}{V_T}, \quad r_\pi = \frac{\beta \cdot V_T}{I_C}$$

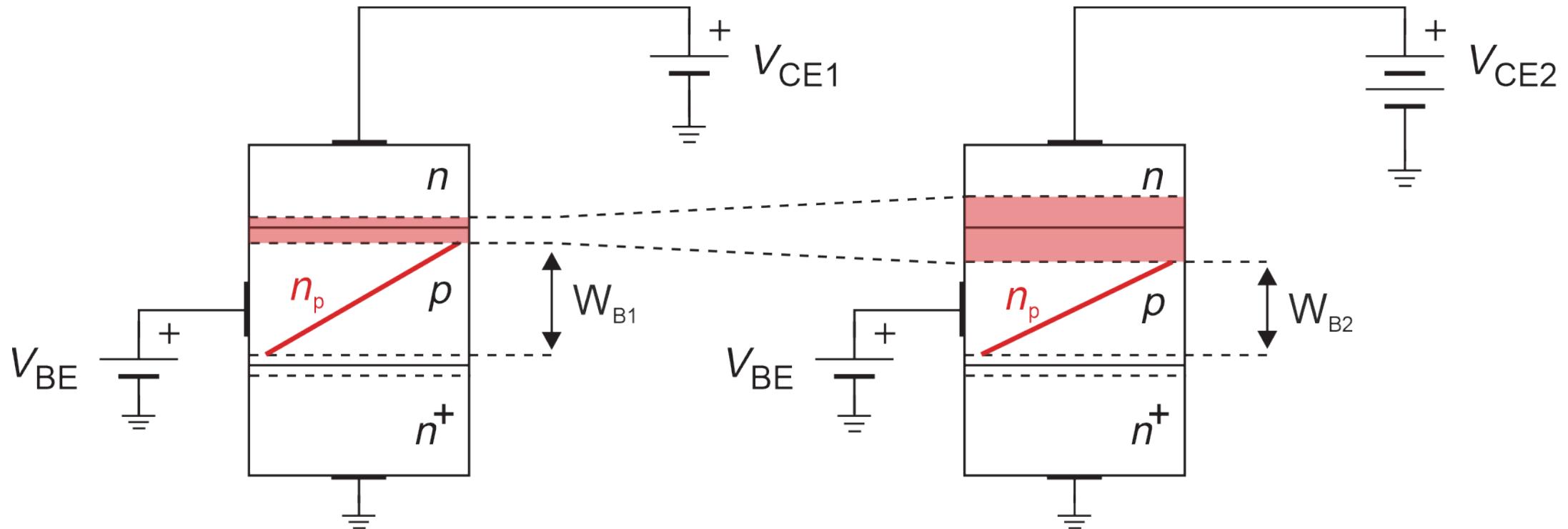
Model za male signale

- Parametri modela za male signale g_m i r_π se izračunavaju na osnovu vrednosti kolektorske struje u jednosmernom režimu, I_C , koja se izračunava primenom modela za velike signale.
- **Naponski generatori** velikih signala predstavljaju **kratak spoj**, **strujni generatori** velikih signala **prekid** u kolu za male signale.

Erlijev (Early) efekat

- Erlijev efekat, nazvan po J. M. Early-u, je promena efektivne širine baze u bipolarnom tranzistoru usled promene napona između baze i kolektora.
- Veći napon inverzno polarisanog kolektorskog spoja povećava širinu osiromašene oblasti kolektorskog spoja, smanjujući tako širinu baze koja provodi naelektrisanja.

Erlijev (Early) efekat

Erlijev (Early) efekat

$$I_C = I_S \left(\exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right) - 1 \right) \approx I_S \cdot \exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right)$$

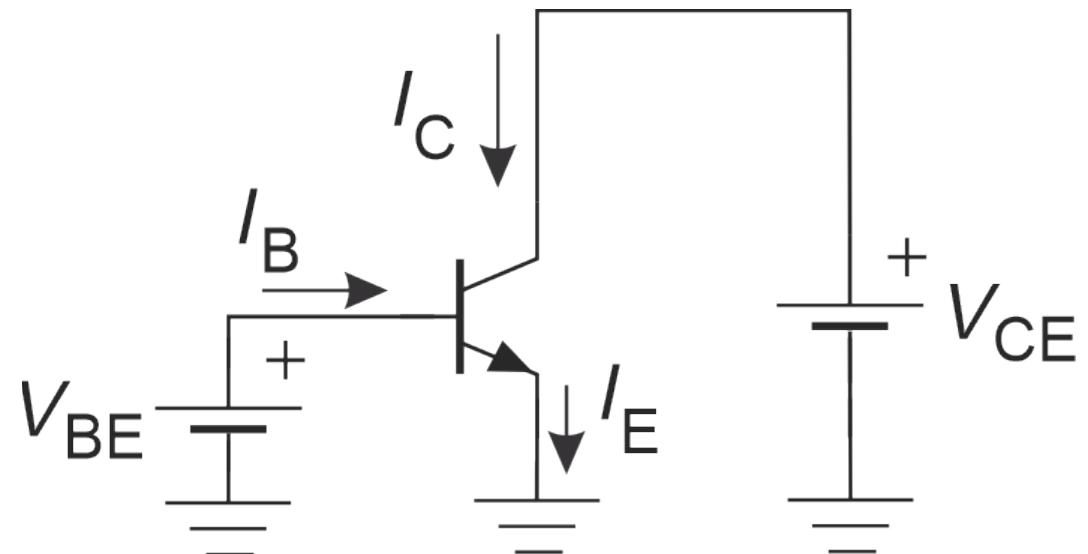
$$I_S = \frac{A_E \cdot q_e \cdot n_i^2 \cdot D_n}{W_B \cdot N_B}$$

$$W_{B1} > W_{B2} \Rightarrow I_{S1} < I_{S2} \Rightarrow I_{C1} < I_{C2}$$

A_E – površina emitorskog spoja

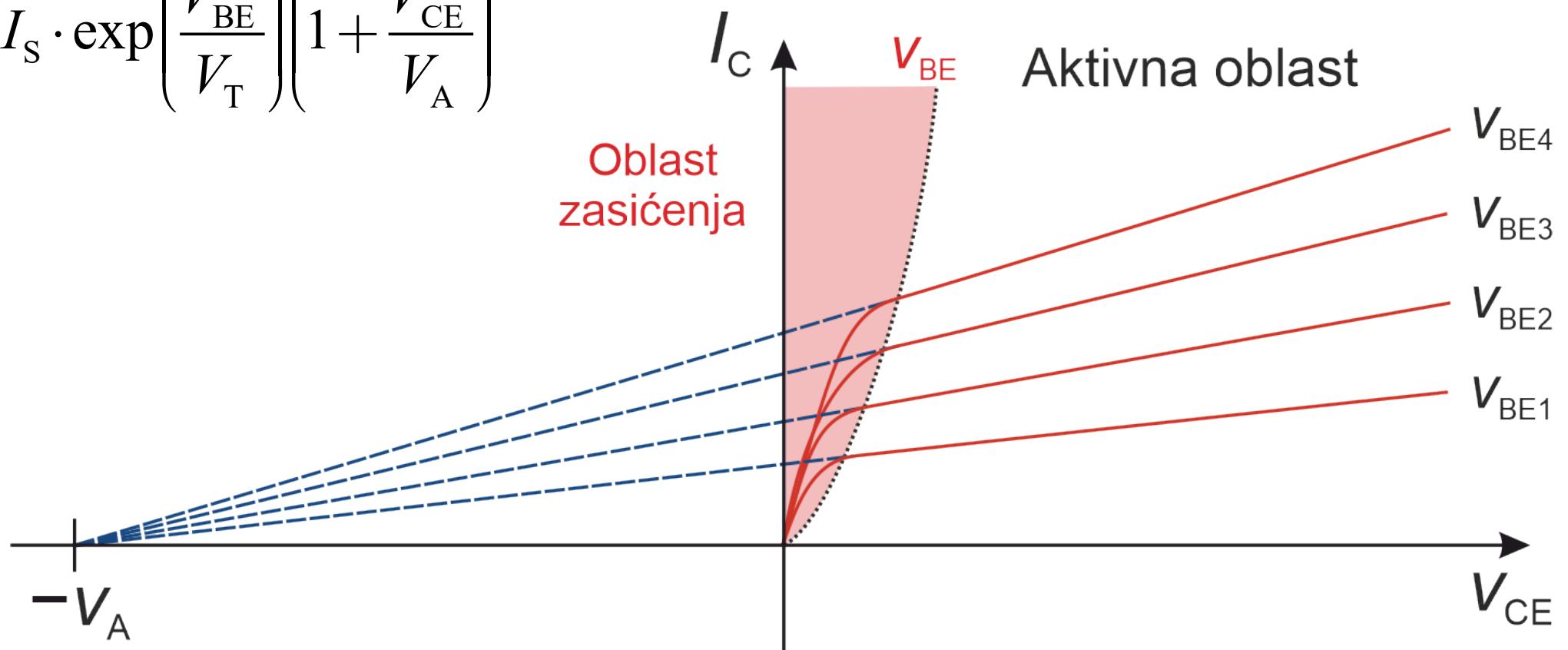
W_B – širina oblasti baze

N_B – koncentracija akceptorata u bazi

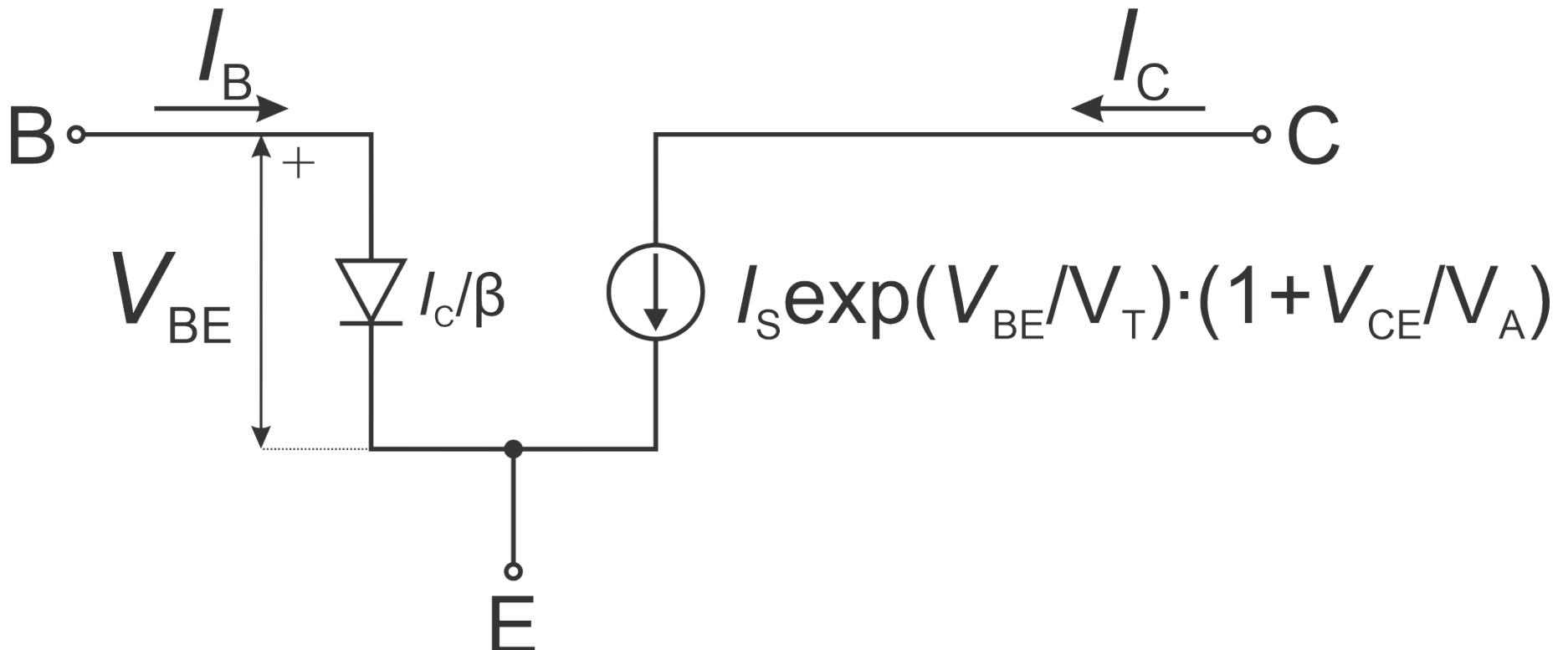
Erlijev (Early) efekat

$$I_C = I_S \cdot \exp\left(\frac{V_{BE}}{V_T}\right) \left(1 + \frac{V_{CE}}{V_A}\right)$$

Erlijev (Early) efekat

- Model za velike signale

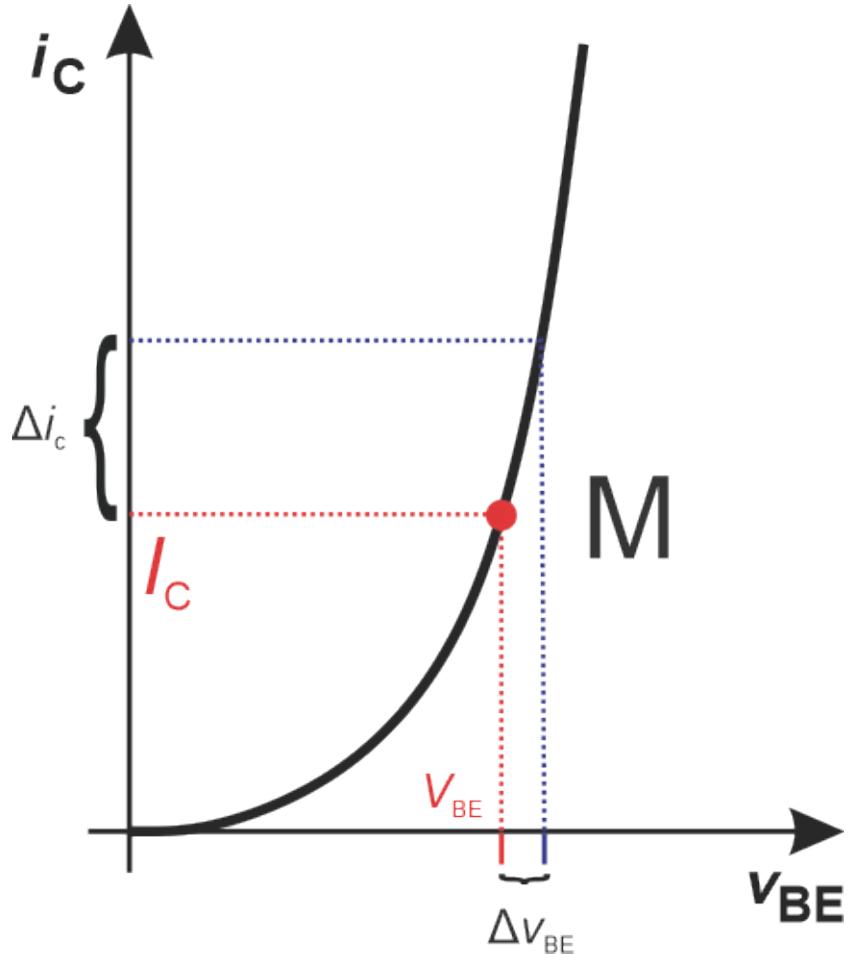

Erlijev (Early) efekat

Model za male signale

- Bipolarni tranzistor je polarisan, postignuta je odgovarajuća radna tačka.
- Prilikom promene napona između dva priključka (V_{CE}), napon na drugim (V_{BE}) ostaje konstantan.
- Modelovanje efekata elementima kola.

Erlijev (Early) efekat

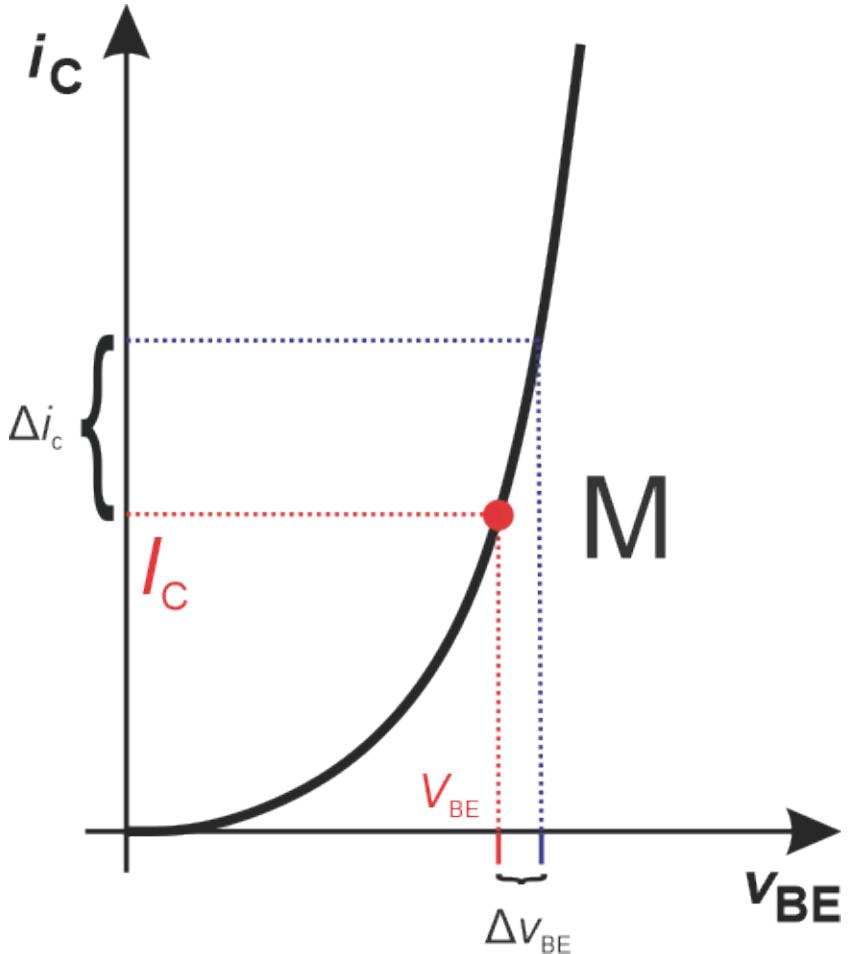

$$i_C = I_S \cdot \exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right) \left(1 + \frac{v_{CE}}{V_A}\right)$$

$$g_m = \frac{di_C}{dv_{BE}}$$

$$g_m = \frac{I_S}{V_T} \cdot \exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right) \cdot \left(1 + \frac{v_{CE}}{V_A}\right) \approx \frac{I_C}{V_T}$$

Erlijev (Early) efekat

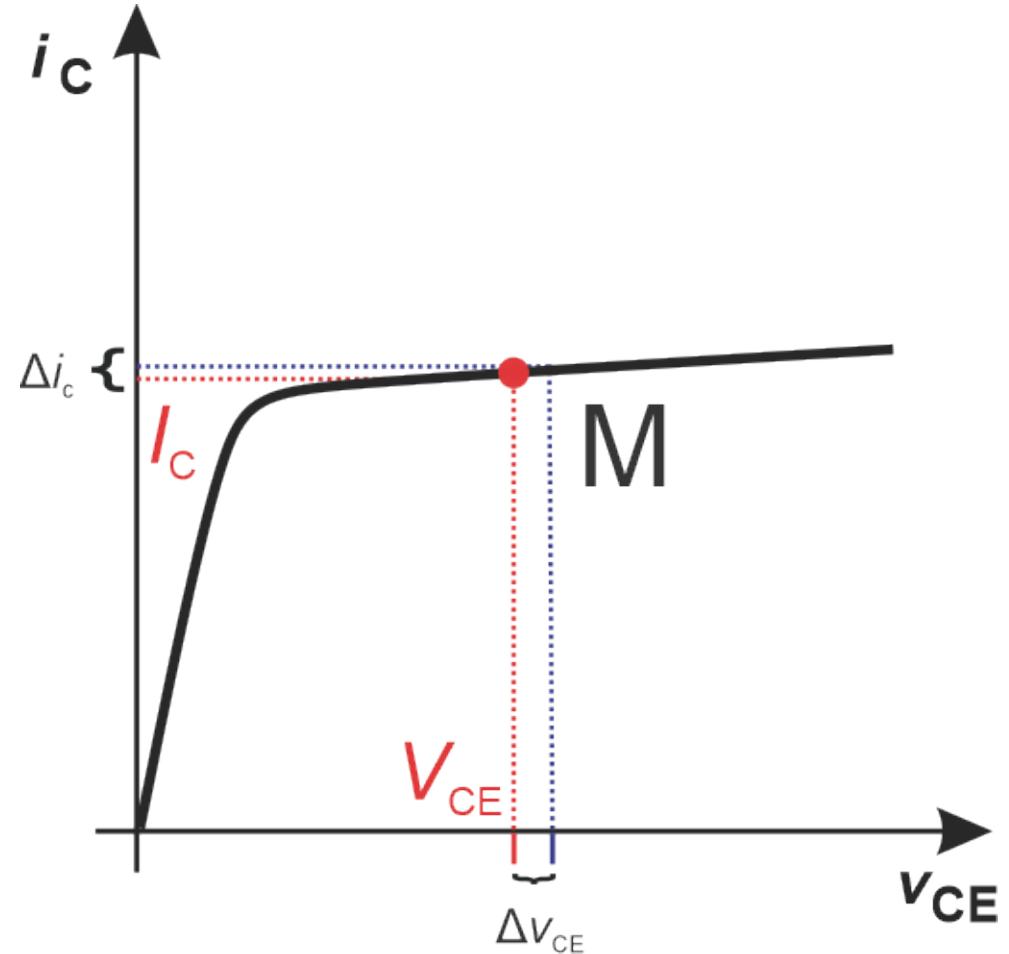

- Odnos struja baze i kolektora je nepromenjen, β .

$$i_B = \frac{i_C}{\beta}$$

$$r_\pi = \frac{\beta}{g_m} = \frac{\beta \cdot V_T}{I_C}$$

Erlijev (Early) efekat

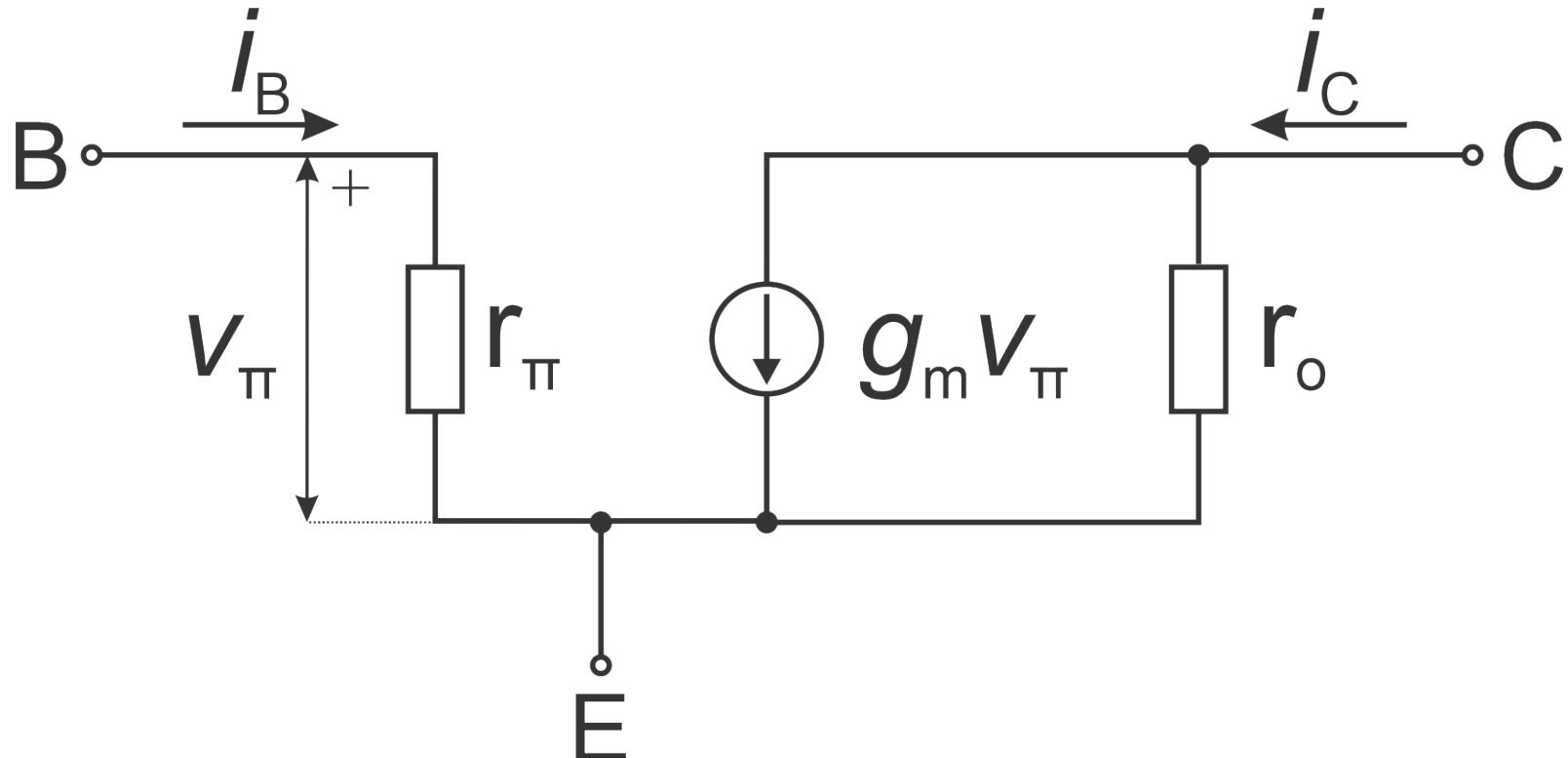
$$i_C = I_S \cdot \exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right) \left(1 + \frac{v_{CE}}{V_A}\right)$$

$$\frac{di_C}{dv_{CE}} = I_S \cdot \exp\left(\frac{v_{BE}}{V_T}\right) \cdot \frac{1}{V_A} \approx \frac{I_C}{V_A}$$

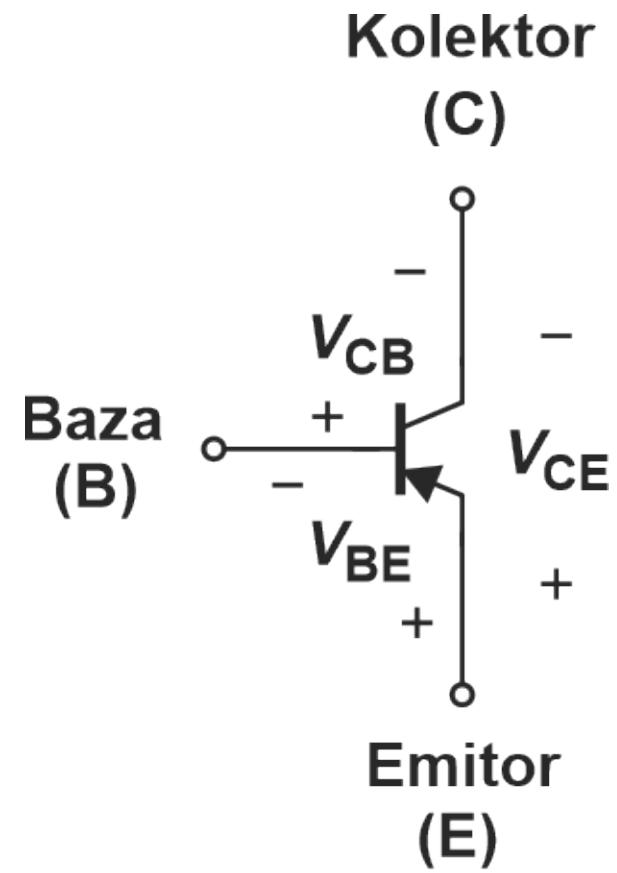
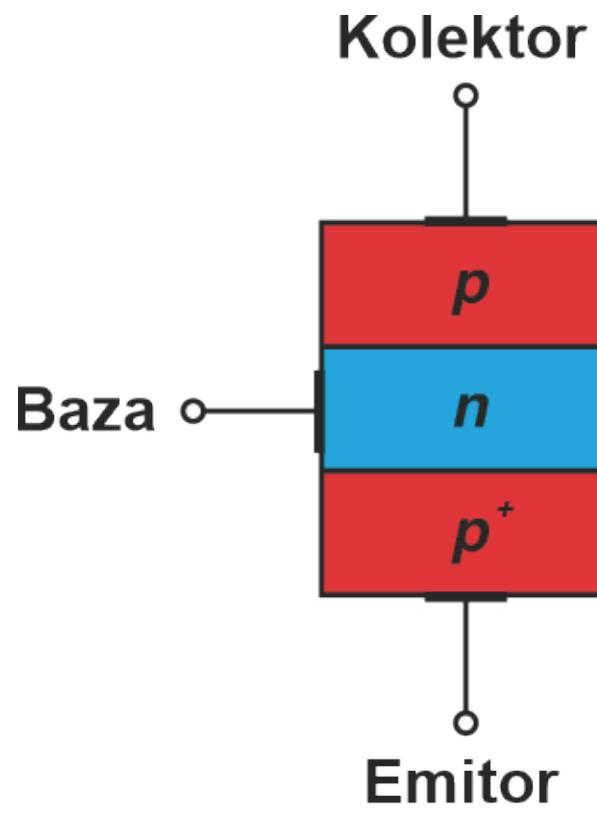
$$r_o = \frac{V_A}{I_C}$$

Erljiev (Early) efekt, model za male signale

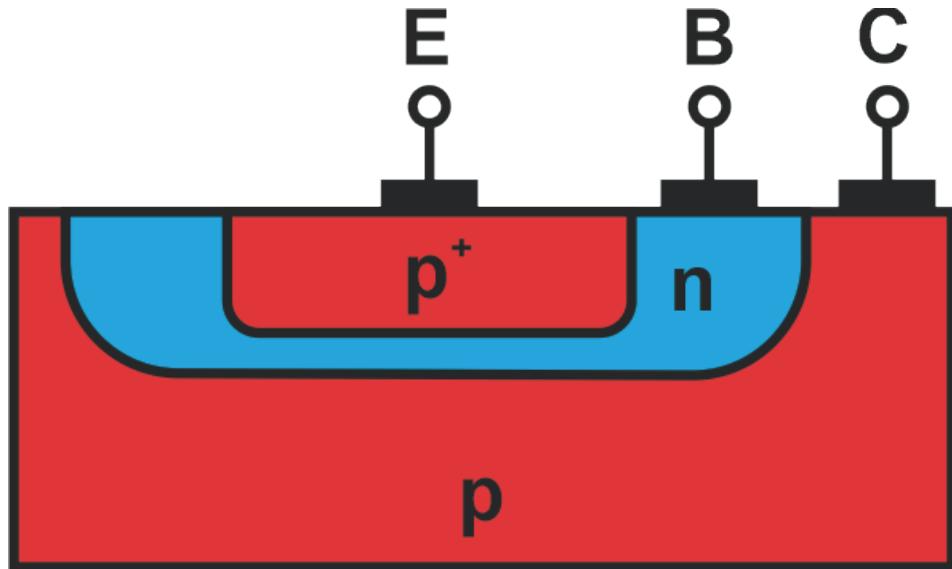
$$g_m = \frac{I_C}{V_T}, \quad r_\pi = \frac{\beta \cdot V_T}{I_C}, \quad r_o = \frac{V_A}{I_C}$$

PNP tranzistor

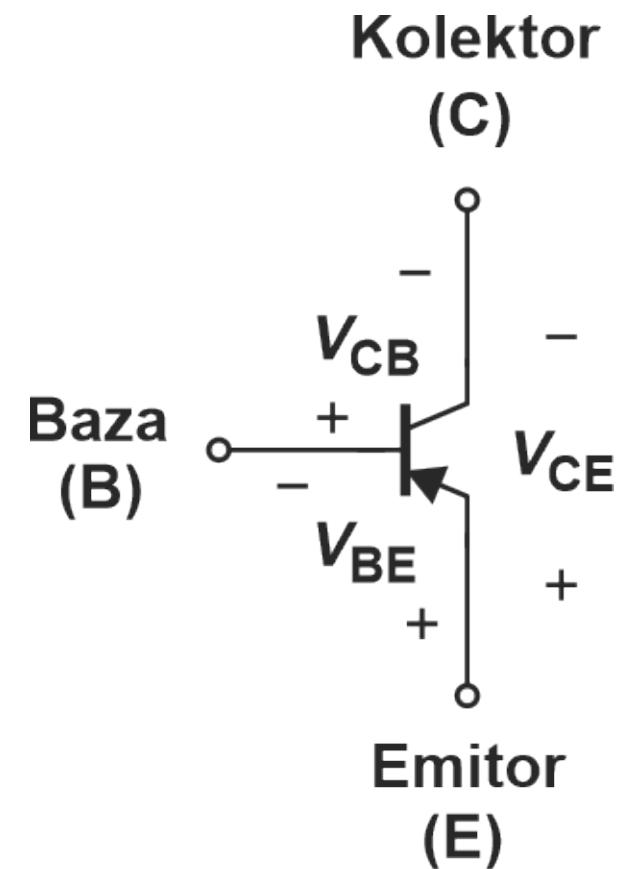
Struktura PNP bipolarnog tranzistora

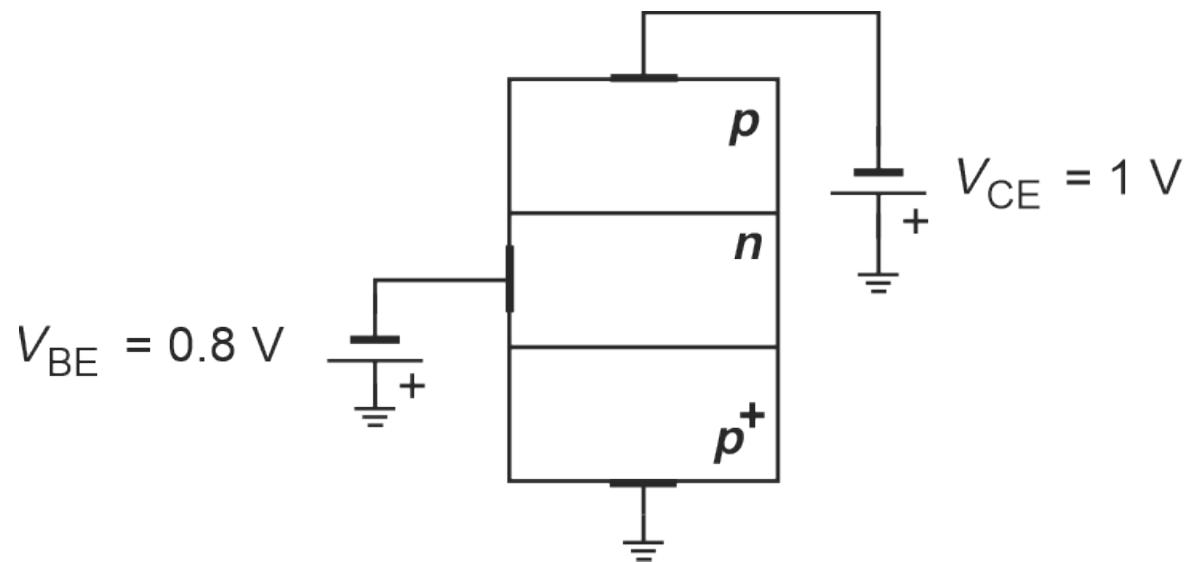
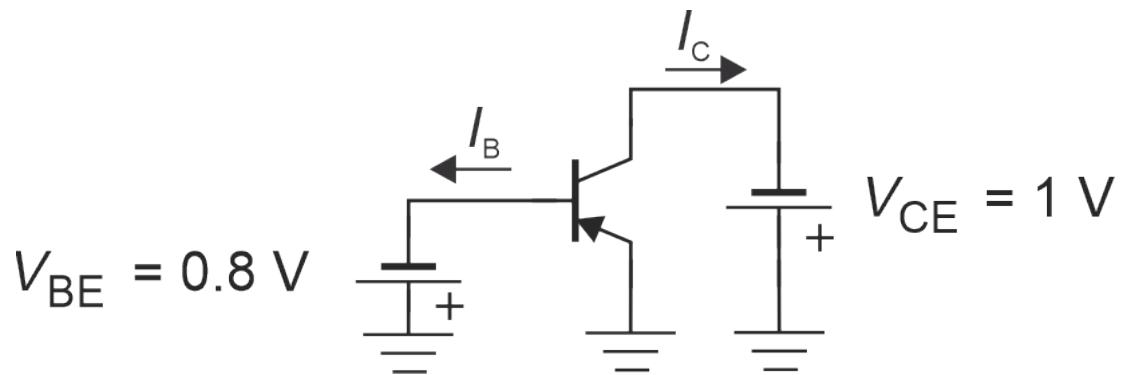
Poprečni presek

Režimi rada PNP tranzistora

Naponi	Emitorski	Kolektorski	Režim
$V_{BE} < 0, V_{CB} < 0$	direktno	inverzno	aktivna oblast
$V_{BE} < 0, V_{CB} > 0$	direktno	direktno	zasićenje
$V_{BE} > 0, V_{CB} < 0$	inverzno	inverzno	zakočenje
$V_{BE} > 0, V_{CB} > 0$	inverzno	direktno	inverzna aktivna o.

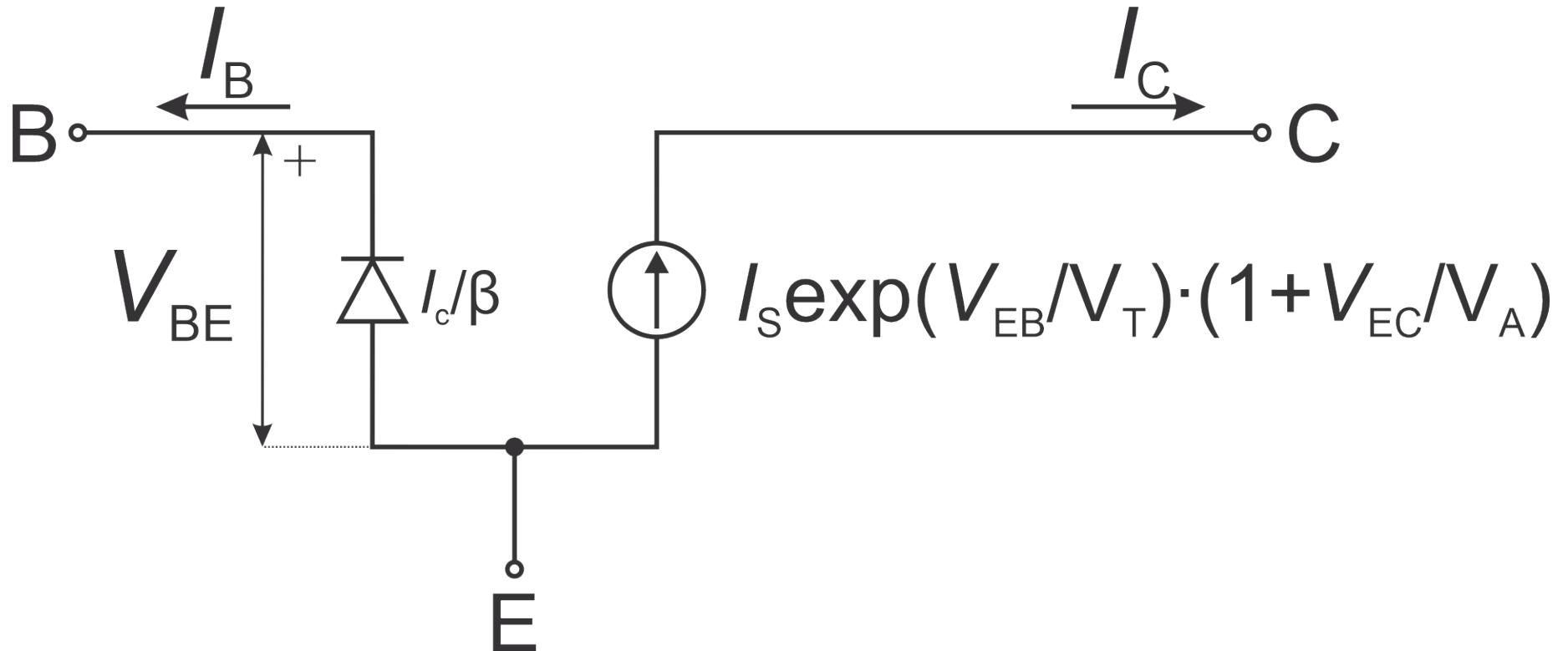

Tranzistorski efekat – aktivan režim

$$V_{CB} = V_{CE} - V_{BE} \leq 0$$

Model za velike signale

Model za male signale

$$g_m = \frac{I_C}{V_T}, \quad r_\pi = \frac{\beta \cdot V_T}{I_C}, \quad r_o = \frac{V_A}{I_C}$$

